

Ungdom som eksperimenterer med illegale rusmidler

*Fokusgruppeintervju med ungdommer i risiko for å utvikle
rusproblemer, som har greid seg bra i ettertid.*

Gry Elisabeth Gåsnes

Masteroppgave i spesialpedagogikk

Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

1. juni 2011

Sammendrag

Formålet med denne studien er å utforske erfaringer og meninger hos ungdom som har eksperimentert med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra, med tanke på at denne kunnskapen kan være nyttig ved forebygging og hjelp til ungdom i risiko for å utvikle et rusproblem. Studien har en todelt problemstilling:

- 1) Hvilke erfaringer har unge mennesker som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra i ettertid?*
- 2) Hvilke suksessfaktorer har gjort seg gjeldene for de ungdommene som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greier seg bra i ettertid?*

Hovedparten av rusforskningen har fokus på forhold rundt det mest alvorlige rusmisbruket. Det er mindre forskning omkring eksperimentelt og mindre intensivt misbruk. I teorikapittelet beskriver jeg ulike teoretiske synspunkt som kan belyse mine data. Utvelgelsen av disse teoriene har skjedd gjennom en dialog mellom mine forskningsdata og aktuelle teoretiske synspunkt, i en prosess som kan beskrives som en hermeneutisk spiral.

Jeg har gjennomført to fokusgruppeintervju med til sammen 10 informanter i alder 23 til 27 år, om hvilke erfaringer de har med bruk av illegale rusmidler i tenårene, og hvilke refleksjoner de i dag har rundt disse erfaringene. Datamaterialet, er bearbeidet som kvalitative data, og fremstilt i form av såkalte tykke beskrivelser, der jeg har vektlagt drøfting rundt sitater fra intervjuene.

Mine informanter beskriver at eksperimentering med rus var en del av prosessen med å utforske og utvikle sin egen identitet og med å utforske muligheter og begrensninger i omgivelsene. Informantene beskriver sterke, spennende og til dels positive opplevelser i tilknytning til rusopplevelsene. Etter en tid fikk de i økende grad også negative rusopplevelser og økende bekymring. Det er tydelig at informantene ikke oppfattet seg som ofre, men som aktører som kunne vurdere og velge mellom å

utforske eller avbryte rusmiddelbruket. Ønske om kontakt, tilhørighet og vennskap var en viktig drivkraft for å starte eksperimentering. Ritualer og språk knyttet til rus beskrives som viktige markører for å finne fram til likesinnede ungdommer og for å tydeliggjøre skille mellom deres gruppe og de andre. Informantene beskriver at de også var på søk etter spenning og sterke opplevelser. De beskriver forventning og spenning ved å bryte nye barrierer, for å finne ut hva som kan hende.

Suksessfaktorer for å slutte med bruk av illegale rusmidler: Informantene beskriver en prosess med bevisste valg, der de fant aktiviteter og hobbyer som kunne erstatte rusopplevelsen. Støtte og en god relasjon til foreldre og venner ser ut til å være en viktig faktor for å lykkes med en endring av rusmisbruket. Mestring av skolearbeidet beskrives som en suksessfaktor i prosessen med å gjenetablere en hverdag uten bruk av rusmidler. Informantene legger stor vekt på at rusmisbruket ikke ble avslørt, og bekymring for å bli avslørt og utstøtt av medelever og foreldre var en betydelig drivkraft til å avbryte rusmisbruket.

Datamaterialet har blitt drøftet ut fra teorier om identitetsdannelse i den moderne verden, ritualer og symboler, dannelse av vennskap, spenningssøking, og opplevelse av sammenheng. Eksperimentering med rusmidler og begynnende rusmisbruk er en sammensatt problematikk, og teoriene har ulike fokus, og bidrar, som etter min mening kan belyse ulike sider av problematikken.

Det er nødvendig å ta forbehold om gyldigheten av resultatene fra denne studien, særlig ut fra den begrensede størrelse av utvalget. For å få sikrere grunnlag for å utforme forebyggende tiltak, vil det være behov for videre undersøkelser.

Forord

Etter en spennende, til tider frustrerende, engasjerende og ikke minst lærerik prosess har jeg nå endelig kommet i mål med min masteroppgave! Prosessen har vært lang, og jeg har derfor mange å takke som har støttet meg på ulike måter.

Først og fremst vil jeg takke alle 10 informantene mine som har delt sine private erfaringer, og sammen i gruppediskusjoner brakt frem nye tanker og refleksjoner som har gitt innsyn i et skjult ungdomsfenomen. Dere har vært fantastiske!

Så vil jeg takke mine to veiledere Terje Endrerud og Liv Inger Engevik. Tusen takk for verdifulle tilbakemeldinger, gode råd og innspill! Jeg vil også gi en stor takk til Jon Håkon Schultz som har gitt meg mange praktiske tips om gjennomføring av gruppeintervju og fokusgruppe som metode. Du har vært en stor inspirasjon i planleggingen og oppstarten av dette masteroppgaveprosjektet.

Jeg vil også takke alle mine gode venner, og kollegaene mine på Lønnebakken skole. En spesiell takk går til Kristin, Jon Atle og Fham som hele tiden har hjulpet meg å holde fokus på oppgaven gjennom travle perioder.

Til slutt vil jeg takke familien min, og Ingrid og Sindre som nesten er som familie å regne. Helt til slutt en kjempestor takk til mamma og pappa som bestandig stiller opp for meg og støtter meg i alt jeg gjør.

Oslo, mai 2011

Gry Elisabeth Gåsnes

Innhold

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHold	5
1. INNLEDNING	8
1.1 HVORFOR VIL JEG STUDERE DETTE?	8
1.2 FORMÅLET MED STUDIEN	9
1.3 OMRÅDETS RELEVANS FOR SPESIALPEDAGOGIKK	10
1.4 PROBLEMSTILLING	10
1.5 BEGREPSAVKLARING	11
2. TEORI.....	12
2.1 EMPIRI OG TEORI.....	12
2.2 AKTUELL NORDISK FORSKNING OM UNGES EKSPERIMENTERING MED ILLEGALE RUSMIDLER: 20	
2.3 TEORIER SOM KAN BELYSE BEGYNNENDE BRUK AV ILLEGALE RUSMIDLER	22
2.3.1 <i>Identitetsutvikling I det postmoderne samfunn</i>	22
2.3.2 <i>Globalisering</i>	23
2.3.3 <i>Rusmidler som ritualer og symboler</i>	23
2.3.4 <i>Vennskap og betydningen av jevnaldrende</i>	25
2.3.5 <i>Beskyttelsesfaktorer og “Opplevelse av sammenheng”</i>	25
2.3.6 <i>Sensation seeking</i>	27
3. METODISKE VALG OG DESIGN	28
3.1 BAKGRUNN FOR VALG AV METODE	28
3.2 FORBEREDELSE TIL UNDERSØKELSEN	29

3.3	UTVALG	30
3.4	FOKUSGRUPPER.....	31
3.4.1	<i>Intervjuguide</i>	32
3.4.2	<i>Prøveintervju</i>	33
3.4.3	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	33
3.4.4	<i>Transkribering av intervjuene</i>	35
3.5	ANALYSE AV DATAMATERIALET	35
3.6	FREMSTILLING AV DATAMATERIALET	37
3.7	VURDERING.....	38
3.7.1	<i>Etiske betrakninger</i>	38
3.7.2	<i>Validitet og reliabilitet</i>	39
3.7.3	<i>Forskerrollen</i>	41
4.	PRESENTASJON OG DRØFTING AV FUNN	43
4.1	PRESENTASJON AV INFORMANTENE OG DERES FØRSTE UTPRØVING AV RUSMIDLER.....	43
4.1.1	<i>Presentasjon av informantene I gruppe 1</i>	43
4.1.2	<i>Presentasjon av informantene I gruppe 2</i>	44
4.2	Å SKAPE SEG EN IDENTITET I DEN MODERNE VERDEN	45
4.2.1	<i>Å eksperimentere med rus for å finne ut hvem man er</i>	45
4.2.2	<i>Medias betydning</i>	49
4.2.3	<i>Foreldrenes betydning</i>	51
4.2.4	<i>Religion</i>	54
4.3	RITUALER OG SYMBOLER KNYTTET TIL RUSOPPLEVELSER.....	55
4.3.1	<i>Ritualer & symboler</i>	56
4.4	INNFLYTELSE FRA VENNER OG JEVNALDRENDE	59

4.4.1	<i>Tilhørighet i venneflokken</i>	59
4.4.2	<i>Venner som anbefaler illegale rusmidler</i>	63
4.5	SPENNINGSSØKING: "EN HELT NY VERDEN"	65
4.6	INFORMANTENES OPPLEVELSE AV SAMMENHENG.....	69
4.6.1	<i>Meningsfullt å eksperimentere med illegale rusmidler</i>	69
4.6.2	<i>Når rusen ikke lenger oppleves som meningsfull</i>	72
4.7	VEIEN VIDERE- SUKSESSFaktorER	78
4.7.1	<i>Spenningsopplevelser som kan erstatte rus</i>	79
4.7.2	<i>Fritidsaktiviteter</i>	79
4.7.3	<i>Noen som bryr seg- familie og venner</i>	80
4.7.4	<i>Kunnskap om rus og kontroll over forbruk</i>	81
4.7.5	<i>Skolens betydning</i>	82
4.7.6	<i>Refleksjoner I etterkant av undersøkelsen</i>	85
5.	AVSLUTNING	88
5.1	POSITIVE OG NEGATIVE ERFARINGER UNGDOMMENE HAR HATT	88
5.2	SUKSESSFaktorER FOR Å SLUTTE MED ILLEGALE RUSMIDLER	89
5.3	REFLEKSJONER RUNDT TEORIER FOR Å FORSTÅ OG ETABLERE RUSFOREBYGGENDE TILTAK...91	
5.4	TANKER OM BEGRENSNINGER I DENNE UNDERSØKELSEN OG BEHOV FOR VIDERE FORSKNING	92
	KILDELISTE	93
	VEDLEGG	105

1. Innledning

1.1 Hvorfor vil jeg studere dette?

Omfattende rusmiddelmissbruk hos ungdom kan ha ødeleggende utvikling på deres mulighet for utdanning, og kan påvirke fremtidig livskvalitet på sikt. Det er fortsatt stort behov for å utvikle kunnskap både om forebygging og behandling av rusproblematikk. Sannsynligvis kan både skole og behandlingsapparat bli dyktigere til å forebygge, oppdage og gi hjelp i en tidlig fase når ungdommer er i ferd med å utvikle et rusproblem. Atferdsvansker i barne- og ungdomstiden er en stor risikofaktor for å utvikle problemer med rus (Pedersen, 2006). Som lærer for elever med alvorlige atferdsvansker ser jeg det som viktig å ha kunnskap om ungdom og rus.

Ofte har både samfunnsdebatt og faglig diskusjoner nesten utelukkende fokusert på utvikling av alvorlig problematikk (Møller & Demant, 2011). Jeg tror det kan være viktig med kunnskap om de som har hatt vært risiko for å utvikle et rusproblem, men har greid å komme seg ut av det.

Shultz (2007) viser til et stort gap mellom hva ungdom får vite om rusmidler, og fakta. Skremselspropaganda har som formål å skremme folk fra å bruke rusmidler ved å trekke frem ekstreme tilfeller. Pape (1997) skriver om at hvis den eneste informasjonen man hadde fått om ulike rusmidler var ved å lese vitenskapelige rapporter, ville det antakelig ha stått som et mysterium hvorfor man overhodet brukte dem.

Jeg vil finne ut hva ungdommene selv kan forklare, deres opplevelser og hvilken mening de legger i sitt bruk av illegale rusmidler. Det kan virke uforståelig på oss andre når ressurssterk ungdom handler som de gjør, at de tar risiko ved å bruke rusmidler som kan være farlig for seg selv. Det som kan virke meningsløst og ubegripelig for oss, kan oversettes og ilegges betydning og mening for de involverte

(Sande, 1999). Mitt fokus blir på meningsinnholdet. Det er informantenes virkelighet og det de forteller som blir viktig for meg.

1.2 Formålet med studien

Formålet med denne studien er å få økt kunnskap om eksperimentering med illegale rusmidler blant ungdom. Ved å forske på de ungdommene som har eksperimentert med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra etterpå, vil vi kunne finne ut mer om hvorfor ungdom trekkes mot illegale rusmidler, og hvordan man kan hjelpe ungdom med et begynnende rusproblem på et tidlig stadium. Ved å studere ungdom som har eksperimentert med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra, vil i kunne finne suksessfaktorer, for å avslutte slikt misbruk før det utvikler seg til et alvorlig problem. Forebygging og undervisning om rusmidler i skolen er et område som er svært relevant i arbeidet med barn og ungdom med atferdsvansker. Kunnskap om ungdom som eksperimenterer med illegale rusmidler er viktig for å kunne oppdage og hjelpe ungdom som har et påbegynnende rusproblem på et tidlig stadium.

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å sammenlikne to grupper med unge mennesker som har eksperimentert mer enn vanlige med illegale rusmidler; en gruppe som det hadde gått bra med, og en det har gått dårlig med i ettertid. Etter å ha rådført med fagfolk ble jeg anbefalt å sette fokus på de som det hadde gått bra med i ettertid, siden dette er en gruppe som det finnes lite empirisk kunnskap om. Denne gruppen er ofte skjult, og det er nødvendig med et forarbeid for å få kontakt med informanter og dermed tilgang til å utforske denne gruppen. Jeg fant en nøkkelinformant som kunne sette meg i kontakt med flere andre unge som har eksperimentert med illegale rusmidler i en periode, men som har greid seg bra i ettertid. Formålet er altså å utforske informantenes egne erfaringer og meninger, med tanke på at denne kunnskapen kan være nyttig også for forebygging og hjelp til ungdom som holder på å utvikle ett rusproblem.

1.3 Områdets relevans for spesialpedagogikk

Det er klart at det er store helsemessige og sosiale vansker forbundet med bruk av tyngre narkotiske stoffer, som heroin og amfetamin (Storevold et al., 2010). Derimot er det mindre tydelig hvilke helseskader og forstyrrelser som kan følge av bruk av andre illegale rusmidler, som for eksempel cannabis og LSD, noe som kan føre til diskusjoner om disse stoffene egentlig er så farlige, og om det er nødvendig å forby slike stoffer. Nyere forskning tyder imidlertid på at langvarig bruk av cannabis kan ha alvorlige følger for ungdoms kognitive utvikling og psykiske helse. Det er påvist at bruk av cannabis fører til svekkelse av korttidshukommelsen, at motoriske ferdigheter reduseres og reaksjonsevnen svekkes. Cannabisbruk ser ut til å kunne gi forandringer i de områdene av hjernen som styrer hukommelse og følelser. Det er også dokumentert at jevnlig cannabisbruk gir økt risiko for utvikling av psykotiske lidelser (Storevoll et al., 2010; Kuepper et al., 2011).

Disse resultatene peker mot at bruk av ulike typer illegale narkotiske stoffer blant ungdom kan medføre betydelige vansker for læring og gjennomføring av skolegang. Det er også funnet støtte for en hypotese om at lettere stoffer, som cannabis kan være en inngangsport til andre og tyngre narkotiske stoffer (Storevoll et al., 2010). Det kan dermed hevdes at det kan ha stor betydning dersom lærerne er i stand til å oppdage og gi støtte i en tidlig fase til elever som er i ferd med å utvikle et problemskapende rusmiddelbruk. Vi må anta at mange spesial pedagogiske tiltak som skolen vanligvis vil sette i verk, vil ha liten virkning dersom et økende rusmisbruk for å utvikle seg. Forebygging, og kunnskap om rus, og rusmisbruk blir dermed et svært viktig tema for lærere og spesialpedagoger.

1.4 Problemstilling

Siden det er begrenset forskning på området vil den ene delen av problemstillingen være et åpent spørsmål som vil belyse hvilke erfaringer ungdom som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra i

ettertid, kan fortelle om. Den andre delen av problemstillingen vil forsøke å besvare hvilke suksessfaktorer som spiller inn for de ungdommene som har eksperimentert mer enn vanlig, men i ettertid greid seg bra. Spørsmålene som skal undersøkes er:

1) Hvilke erfaringer har unge mennesker som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra i ettertid?

2) Hvilke suksessfaktorer har gjort seg gjeldene for de ungdommene som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greier seg bra i ettertid?

1.5 Begrepsavklaring

Med de ungdommene som har eksperimentert ”mer enn vanlig” med illegale rusmidler mener jeg ungdom som har eksperimentert gjentatte ganger med flere illegale stoffer enn cannabis.

Med illegale rusmidler viser jeg i denne undersøkelsen til rusmidler som cannabis, amfetamin, ecstasy, kokain og LSD. Se vedlegg med informasjon om rusmidlene (vedlegg 3). Ingen av informantene i undersøkelsen har forsøkt heroin så dette er ikke relevant i denne undersøkelsen når jeg bruker begrepet illegale rusmidler.

Med beskyttelsesfaktorer innlemmes blant annet teorier om beskyttelsesfaktorer og resiliens.

I sitatene som er brukt i denne undersøkelsen bruker informantene egne ord på rusmidlene. ”Dop” blir av informantene brukt om alle typer illegale rusmidler, bortsett fra cannabis. Når informantene sier ”å røyke” vises det til å røyke hasj eller marihuana. ”Speed” eller ”pepper” brukes om amfetamin, og ”cola” brukes om kokain. Ecstasy omtales av informantene som ”e”. Med ”dophuer” mener informantene folk som ruser seg på illegale rusmidler, og som har mistet kontrollen over forbruket.

2. Teori

Her vil jeg først prøve å gi en oversikt av forskning som belyser faktorer som gir økt risiko eller motvirker rusmisbruk blant ungdom. Dette er internasjonale studier med i hovedsak kvantitative data. Deretter vil jeg beskrive forskning som har et mer avgrenset fokus på ungdom som eksperimenterer med rusmiddel, men uten å ha kommet inn i et langvarig eller alvorlig misbruk. Til slutt i teori-kapittelet vil jeg beskrive noen teoretiske synspunkter som jeg mener spesielt kan bidra til å belyse min problemstilling.

2.1 Empiri og teori

Prevalens:

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) gjennomfører årlige surveyundersøkelser om norsk ungdoms bruk av rusmidler. En rapport oppsummerer to parallelle spørreundersøkelser om bruk av rusmidler som SIRUS har gjennomført i aldersgruppen 15 til 20 år. Den ene omfatter ungdom i Oslo, gjennomført hvert år siden 1968. Den andre omfatter ungdom fra hele landet inkludert Oslo og ble foretatt første gang i 1986 og årlig fra 1990 (Vedøy & Skretting, 2009). Rundt starten av 2000 oppga ca 20 prosent i aldersgruppen 15 til 20 år på landsbasis og av 30 prosent i Oslo at de noen gang hadde brukt hasj eller marihuana. Etter årtusenskiftet har det imidlertid vært en nedgang til i overkant av 10 prosent på landsbasis og i underkant av 20 prosent i Oslo. Det er liten forskjell mellom gutter og jenter når det gjelder bruk av cannabis. Man finner den samme nedgangen i bruk av amfetamin og ecstasy det siste tiåret som for cannabis. Kokain er det eneste stoffet som skiller seg ut, ved at det er stabilt i overkant av to prosent som har brukt det noen gang (Vedøy & Skretting, 2009).

Møller og Demant (2011) har oppsummert nordisk forskning på ungdommers begynnende misbruk av illegale rusmidler. De finner at det er betydelige forskjeller

mellom de nordiske landene, der Danmark for eksempel har en svært høy forekomst i europeisk målestokk, mens de øvrige nordiske landene ligger helt i bunn. I de senere år har det blitt publisert flere større finske undersøkelser om rusmisbruk blant ungdom. I en stor tvillingstudie hadde 13,5 % startet bruk av cannabis og andre illegale rusmidler ved en alder av 17 år (Korhonen et al., 2008).

Det er interessant at det er en utbredt misforståelse blant ungdom om at «alle andre» bruker illegale rusmidler. Det vil si at mange ungdommer overvurderer hvor mange jevnaldrende som har erfaringer med hasj og andre illegale rusmidler, som ecstasy og amfetamin. Denne misoppfatningen er kjent som «Flertalls-misforståelsen», og det er stilt spørsmål ved om dette kan bidra til å senke terskelen for selv å prøve slike rusmidler (Fekjær & Pape, 2004; Møller & Demant, 2011).

Forløp og utfall:

Det er rimelig å anta at bruk av narkotiske stoffer vil virke negativt inn på ungdommers utbytte av skolegang, og følgelig også inn på yrkeskarriere og livskvalitet på lang sikt. Det kan imidlertid virke som at det ikke er lett å påvise slike følger gjennom forskning, kanskje fordi det her er ungdomsgrupper med svært ulike forutsetninger, og som har ulike forløp og ulik grad av problemer. Ofte skiller man mellom to grupperinger: *”på ena sidan välbeställda och socialt integrerade ungdomar som främst associerar droger med fest och avkoppling och å den andra sidan de socialt och ekonomiskt marginaliserade som använder droger för att fly verkligheten”* (SOU 2000:126, s.112f, gjengitt i Sato, 2004). Ringel, Ellickson og Collins, (2007) har gått gjennom og analysert på nytt flere aktuelle forskningsrapporter fra USA, med tanke på sammenheng mellom bruk av illegale rusmidler i «high-school»-alder og yrkesrelatert status ved 29-års alder. De finner at ungdommer med alvorlige narkotikaproblemer i «high-school»-alder har betydelig dårligere yrkesmessig situasjon ved 29-års alder enn andre ungdommer. Særlig kvinner med alvorlige narkotikaproblemer ender i yrker med lav status, eller som arbeidsløse. Derimot er det mer uklare følger ungdommer som bruker såkalte «recreational drugs», som marihuana, ecstasy og LSD. Dette rusmisbruket ser ut til å påvirke menns

yrkeskarriere i sterkere grad enn kvinners (Ringel, Ellickson og Collins, 2007). Denne analysen viser at der er ulike utviklingsforløp for ungdom som bruker harde narkotiske stoffer og ungdom som eksperimenterer med såkalte «recreational drugs». På den annen side sier ikke denne analysen av forskningsdata noe om hvor stor risiko for at eksperimentering med for eksempel marihuana og LSD og kan utvikles til et alvorlig og hardt rusmisbruk.

Biologi eller miljø:

Det er ulike måter å utforske og forstå hvilke faktorer som fører til start og fortsatt bruk av ulovlige rusmidler blant ungdom. Det pågår en diskusjon om hvorvidt det er påvirkningsfaktorer i oppvekstmiljøet som gir størst risiko for utvikling av slikt rusmiddelbruk, eller om det er biologiske og arvelige faktorer som har sterkest påvirkning. I nyere internasjonale forskningsrapporter vises det til klare funn av arvelige faktorer, bla ut fra analyser av tvillingundersøkelser, men samtidig ser miljømessige faktorer ut til å ha klar innvirkning på start og videre bruk av illegale rusmidler, og miljøets innvirkning er større på kvinner enn på menn (Agrawal et al., 2010; Verweij et al., 2010).

Er det forskjell på den ungdomsgruppa som har de største problemene med illegale rusmidler og de som har mindre omfattende problemer? Er det forskjell på de som blir anmeldt til politi for narkotika bruk, og de som rapporterer selv om slik bruk, men ikke er anmeldt? Niemelä et al. (2008) har vurdert om det er kjennetegn i oppveksten til finske gutter som kan predikere hvem som senere vil få kontakt med politi pga narkotika-lovbrudd. De finner at hyperaktivitet og moderate eller alvorlige atferdsvansker ved 8-års alder kjennetegner den gruppa som blir anmeldt for narkotikalovbrudd. Derimot finner man ikke samme assosiasjon med psykiske vansker i oppveksten hos en gruppe unge menn som selv rapporterer bruk av narkotiske stoffer, men uten å ha blitt anmeldt for forholdet. Felles for begge gruppene er at det er tendens til at flere enn normalt kommer fra oppløste familier, og at det i begge gruppene er økt forekomst av psykiatriske problemer i tidlig voksenalder. Utdanningsnivå i de to gruppene skiller seg fra hverandre ved at gruppa som

var anmeldt for lovbrudd, kom fra familier der foreldrenes utdanningsnivå gjennomsnittlig var lavere. Ut fra dette konkluderer de finske forskerne med at gruppen av unge menn som blir anmeldt for narkotika-lovbrudd preges av en livslang avvikende utvikling, sannsynlig med biologiske årsakskomponenter, mens gruppen av menn som rapporterer å ha eksperimentert med narkotika men uten å ha blitt politianmeldt, virker å ha et mer normalt utviklingsforløp der psykiske problemer oppstår senere i ungdomsalder, - og deres rusproblemer kan antas i større grad å ha sammenheng med miljømessige faktorer.

Risikofaktorer:

Forskning viser at flere ulike typer risikofaktorer kan føre til omfattende rusmisbruk hos ungdom: Arvelige risiko, familiære problemer, individuelle sårbarheter og påvirkning fra sosialt miljø (Thatcher & Clark, 2008; Korhonen et al., 2008; Møller & Demant, 2011). Vi er fra naturens side utrustet forskjellig, og enkelte er mer sårbare enn andre. Alvorlige atferdsvansker og impulsivitet/hyperaktivitet i barneårene har vist seg å predikere bruk av illegale rusmidler i ungdomsalder. Dårlig utviklet psykologisk regulering, som impulsivitet, svak sinnekontroll og impulsiv sensasjonssøking kan forstås som en medfødt sårbarhet, men den kan også sees i sammenheng med svært vanskelige oppvekstvilkår, som traumer og mishandling i oppveksten, og familie-/foreldrefaktorer som lav grad av tilsyn og rettleiding, høy grad av aggressiv konfliktløsning og rusmisbruk i familien. Også svakt evnenivå og ulike psykiske vansker hos foreldrene har vist seg å gi økt risiko for rusmisbruk hos barn og unge (Thatcher & Clark, 2008). På den annen side vil sterk sosial støtte fra foreldre redusere hvor stor effekt ulike risikofaktorer har på ungdommen (Wills & Cleary, 1996).

Påvirkning fra jevnaldrende har også betydning som risikofaktor, men antas å ha mindre påvirkning enn foreldrenes innvirkning. Her finner man at slike miljøfaktorer har større betydning for kvinner enn for menn (Thatcher & Clark, 2008; Verweij et al., 2010). Tidlig start av tobakksrøyking (ved 12 år) viste seg å være en sterk prediktiv faktor for bruk av cannabis og andre ulovlige rusmidler i en finsk

undersøkelse (Korhonen et al., 2010) – noe som jeg antar kan sees i sammenheng med en familiekultur med lav grad av tilsyn og rettledning. Ungdommer kan «skli ut» dersom de ikke følges opp og rettledes av foreldrene.

Ifølge Pedersen (2006) vil rusmisbruk kunne ha karakter av selvmedisinering, flukt fra en problemfylt hverdag, eller former for selvdestruksjon. Emosjonelle og personlighetstrekk som håpløshet, sensitivitet for angst, impulsivitet eller sensasjons-søking og påfølgende uheldig mestringsstil som unngåelse, uselvstendighet, aggresjon, og rusmisbruk vil gi en sårbarhet med økt risiko for misstilpasning og rusmisbruk (Conrod, Castellanos-Ryan & Strang, 2010). Fysisk inaktivitet hos ungdommer innebærer også økt risiko for bruk av ulovlige rusmidler (Korhonen, Kujale, Rose & Kaprio, 2009).

Vi kan spørre om ungdomstiden i seg selv utgjør en risiko for start av rusmisbruk, ut fra at dette er en tid for psykologisk og sosial endring, og søken etter mening og egen identitet. Mange ungdommer er nysgjerrige på å utforske muligheter i omgivelsene, og mange reiser utenlands, og blir der utsatt for nye kulturelle utfordringer, bla andre typer rusmidler enn de er kjent med fra før (Svensson, 2005). Mange unge oppsøker sensasjoner og sterke opplevelser (Zuckerman, 2006). Utforsking av rusmidler kan også ha en sammenheng med utforsking av egen identitet (Vestel, Moshuus, Øia & Bakken 1997). Sjö (2005) skriver i artikkelen ”Drugs in Swedish club culture-creating identity and distance to mainstream society” om hvordan informantene i hans undersøkelse utviklet identitet gjennom den svenske klubb-kulturen.

Identitetsskapning hos ungdom fører ofte til opposisjon mot etablerte miljøer. Sjö beskriver hvordan unge som bruker rus kan ha et ambivalent forhold til etablerte miljø fordi mange av informantene kommer fra ressurssterke familier (Sjö, 2005).

Boyd, McCabe og d'Arcy (2003) fant økt bruk av Ecstasy blant ungdom som rapporterer seksuell identitet som homofil, lesbisk, eller bifil. Vi kan spørre om dette er et resultat av å ha økt strev med søken etter egen identitet, eller om dette avspeiler at de tilhører en subkultur i ytterkant av vårt samfunn.

Jeg har ikke kartlagt systematisk hvordan disse risikofaktorene er for mine informanter, men ut fra det jeg vet om informantenes familiebakgrunn (dette beskrives senere i oppgaven), vil jeg anta at disse ikke har de tyngste belastningene og risikofaktorene. Dette er imidlertid ikke hovedfokus i denne oppgaven og vil ikke bli utdypet videre. Hovedfokuset i denne oppgaven er på prosesser som kan motvirke, og hindre utvikling av alvorlig rusmisbruk, og på faktorer som bidrar til at ruseksperimentering ikke fører til et langvarig og alvorlig rusproblem. Dette gjør at mitt fokus vil bli på salutogenese og resiliens.

Beskyttende faktorer:

Interessen for å utforske faktorer som beskytter og gir økt motstandskraft mot misstilpasning og rusmisbruk, har økt i de senere år. Dette har medført utvikling av nye fagbegrep og nye faglige teorier. Antonovskys teorier om helsefremming – salutogenese vil bli belyst senere i dette kapittelet. Andre har forsket på faktorer som resiliens, - motstandskraft og opplevelse av å ha det bra (engelsk: well-being). Et eksempel er Griffin, Botvin, Scheier, Epstein og Doyle (2002) som fant at opplevelse av «well-being» kan betraktes som en resiliensfaktor mot tidlig start av rusmiddelbruk, mens «distress» ikke kan sies å predikere utvikling av rusmisbruk. Forfatterne peker på at støtte til bedring av emosjonelle, atferdsmessige og sosiale kompetanseferdigheter vil være viktig i forebyggende tiltak, fordi økte kompetanseferdigheter over tid fører til mindre «distress» og økt «well-being».

Resilience refers to the process of overcoming the negative effects of risk exposure, coping successfully with traumatic experiences, and avoiding the negative trajectories associated with risks (Fergus & Zimmermann, 2005 s 399). Fergus og Zimmerman (2005) har i beskrevet modeller for resiliens. De deler de virksomme resiliens-faktorene inn i to grupper: personlige sterke sider (asset) og ressurser. Som eksempler på sterke personlige egenskaper og ferdigheter, viser de til selvtillit, selvkontroll, mestringsferdigheter, problemløsning, humør og lykkefølelse. Særlig evne til selvkontroll ser ut til å ha en stor betydning som beskyttelse mot utvikling av

rusmisbruk (Conrod et al., 2010). Ressurser er støtte fra omgivelsene, for eksempel familiens engasjement i skole og venneflokket, kontakt og støtte fra foreldre.

Påvirkning fra familiemiljø:

Foreldres støtte er en tydelig beskyttende faktor i forhold til begynnende bruk av illegale rusmidler. Slik støtte kan bestå i kontroll og tilsyn, som kan motvirke tendens til grenseutprøving og kontakt med sosiale miljøer der det brukes illegale rusmidler. Men foreldres støtte virker også gjennom rettleiding til bedre selvkontroll og mestring av belastninger i hverdagen. Videre ser foreldres engasjement og motivering til ungdommens skolearbeid og deltakelse i organiserte, meningsfulle aktiviteter, som sport, religiøse og ideelle organisasjoner ut til å ha en forebyggende effekt for å motvirke begynnende bruk av illegale rusmidler (Wills, Resko, Ainetto & Mendoza, 2004; Thatcher & Clark, 2008). En brasiliansk undersøkelse viser at det å være personlig religiøs er en beskyttende faktor mot å utvikle rusproblemer (Moreira-Almeida, Neto og Koenig, 2006).

Påvirkning fra venner:

Påvirkning fra venner kan enten være en beskyttelse mot utvikling av rusproblemer, eller en risikofaktor, - avhengig av hvordan samspill og påvirkning i venneflokket er (Kvelling, 2006). Bahr, Hoffmann og Yang (2005) spør om påvirkning jevnaldrende har vært overestimert i faglige diskusjoner om ungdommers rusmisbruk, og om det bør legges større vekt på familiens påvirkning i positiv og negativ retning. De finner i sin undersøkelse at påvirkning fra jevnaldrende er den enkeltfaktor som har størst betydning for om ungdommen bruker rusmidler eller ikke. Men samtidig har flere ulike typer påvirkninger fra familien til sammen en betydning med enda større vekt. Foreldrene som følger med hvilke venner ungdommen har, vil for eksempel påvirke hvilke venner ungdommen velger og hvilket miljø deres sønn/datter oppholder seg i. Det er grunn til å anta at ungdom med lite støtte og oppfølging fra foreldre blir mer sårbar for påvirkning fra jevnaldrende, og har mindre styrke i egen atferdsmessig og skolemessig mestring enn ungdom som får slik støtte (Wills &

Cleary, 1996). Salasuo (2005) skriver i artikkelen "The Spread of Ecstasy Use and the Development of the Ecstasy Market in Finland" om hvordan ecstasy har spredd seg i ungdomskulturen i Finland. Undersøkelsen viste at venneflokken har en stor innflytelse på ungdommenes bruksmønster av de illegale rusmidlene.

De nærmeste vennene har størst påvirkning, og det er viktigst hva de gjør, ikke hva de sier. Analyse viser at påvirkning fra jevnaldergruppa generelt, både hva de sier (omtaler rusmiddelbruk) og hva de faktisk gjør, påvirker om ungdommer starter med illegale rusmidler eller ikke, mens det er nære venner og særlig bestevenns praksis, altså hva de faktisk gjør, som påvirker mest om ungdommer fortsetter eller slutter med illegale rusmidler (Morgan & Grube, 1991). Vi ser at valg av venner påvirker ungdommers holdning til rusmidler, men samtidig ser vi også at bruk av illegale rusmidler fører til at ungdommer søker til grupper av andre ungdommer som bruker slike rusmidler. En sekundær følge av bruk av illegale rusmidler kan være en økt tilknytning til andre rusmiddelbrukere, og dermed en gjensidig påvirkning av holdninger og atferd (Dishion & Owen, 2002).

Forebyggende tiltak i skolen:

Oppsummert forskning tyder på at skolebaserte korttidstiltak kan ha en forebyggende effekt på begynnende rusmisbruk. Men slike forebyggende program bør være individrettet og ikke generelle kampanjer. Tiltakene bør være personlig relevant for den enkelte ungdom i risiko eller med begynnende rusmisbruk og rettet mot å mestre de sårbarhets- og risikofaktorer som er relevante for den enkelte ungdommen. Det vil være et viktig forebyggende tiltak dersom skoler kan plukke ut tidlig og sette inn forebyggende tiltak for ungdom med høy risiko for utvikling av alvorlig rusmisbruk (Faggiano et al, 2008; Conrod et al., 2010). Utvikling av redskap for kartlegging og ferdigheter i observasjon av tidlige tegn på rusmisbruk vil følgelig være viktig for å kunne sette inn målrettede tiltak. Men slik kartlegging er et tema som faller utenfor denne oppgaven.

2.2 Aktuell nordisk forskning om unges eksperimentering med illegale rusmidler:

Moderate rusmisbrukere som holder sitt rusmisbruk skjult, er en gruppe vi ikke har så mye empirisk viten om. Møller og Demant (2011) har gjennom litteraturstudiet, «Unge påbegyndelse af illegalt rusmiddelbrug» sammenfattet nordisk forskning på ungdom som eksperimenterer med illegale rusmidler. I rapporten sier de: *«I forhold til intensiteten af den enkeltes forbrug er det især misbruget, der er analyseret i nordisk forskning. Dette vækker en del undren, da det fremgår i de nordiske nationale statistikker, at misbrug tegner sig for de færreste personer. Der er således stort fokus på den meget intensive brug, men relativt lavt fokus på den del af forbruget der dækker de fleste personer. Begreberne det eksperimentelle brug, det situationsbaserede brug og det kontrollerede brug er blevet anvendt til at beskrive det mindre intensive brug, som ikke direkte kan betegnes som et misbrug. Undersøgelser, som baserer sig på denne (store) del af stofbruget, er relativt mindre udforsket.»* (Møller & Demant, 2011 s 9-10).

Nordisk forskning om ruseksperimentering blant ungdom sett i lys av modernitetsteorier er sammenfattet i boka « DRUGS & youth cultures- Global and local expressions» (Lalander & Salasuo, 2005). Jon-Håkon Schultz (2007) har forsket på innvandrerungdoms møte med norsk rus-kultur, og dette gir en et viktig bidrag til å forstå hvordan ungdom med bakgrunn fra andre kulturer forholder seg til utfordringer ved eksperimentering og begynnende misbruk av illegale rusmidler.

Mye av vår kunnskap om ungdom som har hatt et moderat rusbruk er fra såkalte «house- og tekno»-miljøer. I slike musikk- og festmiljø finner man ”partydop” som er en betegnelse på rusmidler som er populære i disse miljøene. Dette gjelder spesielt ecstasy som lenge var housemiljøets mest populære rusmiddel. I internasjonal forskning brukes vanligvis begrepet «recreational drug use» (Moshuus, Rossow & Vestel, 2002; Sørensen, 2005). Dette kan oversettes til selskapsdop og omfatter cannabis, ecstasy, kokain, heroin, og andre illegale rusmidler. Demant og Ravn (2010) undersøkte danske ungdommers holdning til cannabis, ecstasy og kokain. De fant en svært høy grad av aksept blant 17- 19 åringene i undersøkelsen. De oppfattet cannabis som omtrent like farlig som alkohol og derfor nærmest ikke å regne som et

”ordentlig” illegalt rusmiddel. På den andre siden var 17- 19 åringene alvorlig redde for risikoen ved bruk av ecstasy.

Sørensen (2005) undersøkte hvorfor unge mennesker, tross det de vet om risiko, valgte å fortsette med ulovlige rusmidler. Informantene i Sørensens undersøkelse viste seg å være klar over risikoen ved å bruke illegale rusmidler. De reagerte på at fremstillinger i media og i offentlige diskusjoner var ensidig, og ikke til å stole på fordi positive sidene ved slike rusmidler ble ignorert. Informantene i Sørensen sin undersøkelse valgte å fokusere på de positive sidene ved rusbruken, og å begrense risikoen ved å ha ett kontrollert bruk av rusmidlene (Sørensen, 2005). Allaste (2005) fant i sin undersøkelse ”Making distinctions: New Bomenians and Restrikted Drug Use” at en gruppe unge mennesker hadde trukket seg fra den kontroversielle klubbkulturen, og heller foretrakk å bruke illegale rusmidler på små, lukkede fester hjemme. Informantene i Allaste sin undersøkelse holdt sin Bohemaktige livsstil med bruk av illegale rusmidler privat, og fungerte innenfor de etablerte sosiale normer i hverdagen.

Men enkelte kan få langvarige og alvorlige rusproblemer til tross for at de har et godt utgangspunkt (Dishion & Owen, 2002). Det er forsket lite på hva er forskjeller mellom de som sklir ut og får et langvarige rusproblemer til tross for et godt utgangspunkt. Denne oppgaven er et beskjedent bidrag til å belyse erfaringer og tanker hos de som har lyktes med å avbryte et begynnende rusmisbruk. Ut fra dette vil jeg videre i dette kapitlet se nærmere på teorier om identitetsdannelse, salutogenese, sensasjons-søking og kulturelle ritualer og symboler knytta til bruk av illegale rusmidler.

2.3 Teorier som kan belyse begynnende bruk av illegale rusmidler

2.3.1 Identitetsutvikling I det postmoderne samfunn

Den engelske sosiologen Anthony Giddens er en modernitetsteoretiker som hevder at vi i dagens samfunn preges av at vi lever i et såkalt postmoderne, eller senmoderne samfunn. Spesielt den moderne ungdomstiden er preget av brudd med tradisjoner og mangel på kontinuitet i forholdet mellom generasjoner. Modernitetens grunntanke er at det er du selv som bestemmer hvordan du vil være. Unge mennesker i det moderne samfunn velger sin egen livsstil ut fra global påvirkning på den ene siden og personlige disposisjoner på den andre (Giddens, 2006a).

I boken «Modernitet og selvidentitet» viser Giddens (2006a) hvordan ungdomskulturer mister sitt lokale fotfeste, blant annet fordi musikksmak og moter ofte gir uttrykk for identiteter som er uten referanser til det stedet man bor. I teorien om selv-identitet drøfter Giddens innhold og forutsetninger for moderne identitetsdannelse. Han hevder at i den moderne verden må identiteten skapes av ungdommen selv gjennom et refleksivt arbeid. Det refleksive arbeidet består av å skape og opprettholde sammenhengende selvbiografiske fortellinger i en kontekst av mange valgmuligheter. Det vil si at fortid, nåtid og fremtid stadig må knyttes inn i en sammenheng for å skape og opprettholde en selvidentitet. Giddens (2006a) hevder at det senmoderne samfunn plasserer et stort ansvar på hver enkelt for å skape og opprettholde selvidentitet. Individet må stadig foreta et selvforhør og reflektere over det som skjer. Ziehe (1994) bruker begrepet kulturell frisetting om ungdommens identitetsdanning i det moderne samfunn. Denne kulturelle frisettingen er tosidig: på den ene siden kan den sees som positiv ved at den tvinger ungdommen til å finne fram til sine egne verdier, på den andre siden kan det føre til fremmedfølelse og rotløshet.

2.3.2 Globalisering

I boken "En løbsk verden" argumenterer Giddens (2006b) for at globaliseringen forandrer vår tilværelse. Globalisering betyr at vi alle lever i en verden, og dette fører til en kompleks rekke av politiske, teknologiske, kulturelle og økonomiske prosesser som virker på hverdagen og de personlige ved livet vårt. Giddens (2006b) beskriver at vi alle påvirkes av kontakt med folk som tenker og lever annerledes enn oss, brakt til oss gjennom informasjon og bilder som overføres over hele kloden. Krange og Øia (2005) har undersøkt om teoriene til Giddens og Ziehe er relevant for norske ungdom i dag. Gjennom de siste årene har mediene hatt fokus på at dårlige oppvekstvilkår og kriminalitet ikke er viktigste årsaksforhold til unges bruk av illegale rusmidler.

Mediene har i større grad beskrevet bruk av ecstasy, kokain, cannabis og amfetamin i sammenheng med vellykket ungdom og deres festbruk. Krange og Øia viser til en britisk forskergruppe som fant at såkalt partydop har fått fotfeste i middelklassen, og som hevder at rusbruk blant unge i dagens Storbritannia må forstås i lys av nyere modernitetsteori. Krange og Øia (2005) konkluderer med at teoretikere som Giddens beskriver idealtyper, og at teoriene om en selvrefleksiv identitet må sees som tendenser i samfunnet, ikke beskrivelser av vanlig norsk ungdom.

2.3.3 Rusmidler som ritualer og symboler

Innenfor blant annet sosialantropologi og sosiologi kan bruk av rusmidler forstås som ritualer og symboler. Bruk av rusmidler kan være en symbolsk handling, og ulike former for bruk av rusmidler kan derfor knyttes til overgangsritualer i samfunnet (Turner, 1977; Sande, 2000). Rusmiddelbruk og seremonier rundt dette, er handlinger som bekrefter og styrker ungdommens følelse av tilhørighet og fellesskap. Det symbolske, i bruddet med samfunnets normer, styrker følelsen av samhold og tilhørighet til et fellesskap. Ritualer og språk knyttet til rusmiddelbruken er markører for å tydeliggjøre skille mellom «oss» og «dem», en inndeling som bidrar å utvikle forståelse av egen identitet og til å styrke opplevelsen av tilhørighet (Sato, 2004).

"Rites de passage"(Van Gennep, 1960) er overgangsritualer som viser til kollektive

markeringer av statusendring i individets livsløp. Bryllup, begravelse og konfirmasjon er eksempler på slike overgangsritualer. I sin avhandling om rusmiddelbruk i russefeiringen, beskriver Sande (2000) russetiden som et rituale som markerer overgangen fra en fase i livet til en ny fase. Sande argumenterer for at russefeiringen som rituale bygger på en ide om alkoholens mulighet til å skape spenning, glede og vennskap. Denne myten om at alkoholen både kan skape rus og forandring i livet, blir lekt med og vist frem i offentligheten som overdreven beruselse og «russespøk». Hesse, Tutenges & Schlieuwe (2010) beskriver hvordan musikkfestivaler spiller en rolle i forbindelse med introduksjon til illegale rusmidler. En "time out" fra hverdagen kan oppnås uavhengig av hvilket rusmiddel man velger å bruke. Det hele kan sees som en "rituell pakke" hvor rusmidler inngår. Lalander og Johansson (2007) skriver i boken "Ungdomsgrupper i teori og praksis" og hvordan rusbruk sammen med andre, bidrar til å skape en sterk følelse av samhold. Ved å samles sammen for å ruse seg på illegale stoffer blir samholdet forsterket. Deltagerne vet at det de gjør strider imot samfunnets normer og forventninger, og dette gir en følelse av gruppefelleskap, eksklusivitet og frihet. Med rusmidler i symbolsk relasjon til de etablerte normene i samfunnet, skapes opplevelsen av et hemmelig rom. Dette rommet er fristilt fra samfunnets pekefinger og kontroll. Hemmeligheter rundt rusritualene styrker de sosiale båndene og gjør deltagerne sammensveises (Lalander & Johansson, 2007).

Ungdoms eksperimentering med rusmidler blir ofte sett på som ett opprør mot det etablerte samfunnet. Å bruke illegale rusmidler bryter med samfunnets regler og er en demonstrasjon av makt mot samfunnet hevder Lalander (2001). Rusmidler fungerer som symboler ved at de skaper timeout og brudd i hverdagen. Rusen blir dermed en sosialt skapt uorden som gjør brukerne i stand til å skape en ny form for felles orden. De sterke opplevelsene under rusen skaper fellesskap som innlemmer personer i nye fellesskap (Henriksen & Sande, 1995).

2.3.4 Vennskap og betydningen av jevnaldrende

Evenshaug og Hallen (2000) beskriver i boken Barne- og ungdomspsykologi at ungdom befinner seg i en marginalsituasjon, hvor det er vanskelig å tolke sin status og rolle. I det ene øyeblikket blir de behandlet som barn, og i det neste som voksne. I jevnaldergruppen vil ungdommene få tilfredsstilt sitt behov for tilhørighet og anerkjennelse. I ungdomsalderen er behovet for vennskap og gruppetilhørighet større enn i noen andre perioder i livet. Vennskapet er en viktig faktor i personlighetsutviklingen ved at den tilfredsstiller dype følelsesmessige og sosiale behov hos ungdommen. Åpenhet, fortrolighet, tillit og gjensidig intimitet er grunnleggende faktorer i ungdommers vennskap, og særlig i forholdet til de beste vennene. Brudd på tilliten i vennskap er en viktig årsak til konflikter, og at vennskap brytes opp (Evenshaug & Hallen, 2000). Pahl (2000) hevder at en gjensidig tillit er forutsetningen for alle typer vennskap. Vennskap er en dynamisk prosess som skapes og forandres i samspill mellom de involverte. Et vennskap er ikke etablert for alltid. Vennskap oppstår gjennom det vi gjør. Det som kjennetegner vennskap er ifølge Pahl høye investeringer, noe som gjør det vanskelig å trekke seg ut av et vennskap uten at det oppleves som et stort tap.

2.3.5 Beskyttelsesfaktorer og “Opplevelse av sammenheng”

Aaron Antonovsky (2000) introduserte salutogenese som et alternativ til patogonesen, som han opplevde som det dominerende helsevitenskapelige paradigmet i den industrialiserte verden. Salutogenese er et helseperspektiv som handler om å utvikle og opprettholde god helse og velvære. Fokus er på ressursene hos mennesket, og hvordan man finner, og tar i bruk disse. Gjennom en menneskealder har den israelske sosiologen forsket på årsaken til at noen mennesker overvinner motgang, kriser og voldsomme begivenheter uten å bukke under. På bakgrunn av denne forskningen har han utviklet en teori som ser helhetlig på mennesket, som ikke setter et klart skille mellom syk og frisk, men heller ser helse som en tilstand på en skala mellom syk og frisk. Helse er, ifølge Antonovsky, ikke et spørsmål om hva vi utsettes

for, men evnen vi har til å takle det som skjer i livet. Et viktig begrep i Antonovsky sin teori er ”opplevelse av sammenheng” (OAS). Dette er sammensatt av tre komponenter: begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Med begripelighet menes at det som skjer er forståelig og oppleves som ordnet, strukturert og tydelig. Håndterbarhet betyr at man har en opplevelse av å ha tilstrekkelige ressurser for å kunne møte ulike hendelser i livet. Meningsfullhet er at man har en opplevelse av delaktighet i det som skjer. Ifølge Antonovsky er meningsfullhet den viktigste komponenten, siden denne har motivasjonskomponenten i seg. Medbestemmelse i omgivelsene legger grunnlaget for meningsfullhet. Hvis andre bestemmer reglene og hva vi skal gjøre, vil vi oppleve at våre handlinger ikke har noen innvirkning på verden rundt oss, og følgelig blir meningsløse.

Motstandskraften ved stressfylte hendelser henger ifølge Antonovsky sammen med vår opplevelse av sammenheng. Jo sterkere en persons følelse av sammenheng er, jo mer vil personen bli i stand til å tåle stressfaktorer. At utfordringer en står ovenfor i livet er begripelige, håndterlige og meningsfulle inngår som viktige elementer for om folk klarer seg uten store psykiske vansker i situasjoner der andre har bukket under eller hatt et vanskelig liv etterpå. OAS gir mennesket mulighet til å sette de stressfaktorene vi blir utsatt for inn i en meningsfull sammenheng. Ved å sette vanskelige opplevelser i livet inn i en større sammenheng, og finne en mening med det som har skjedd, vil man se på fortiden som begripelig og meningsfull, og man vil være bedre rustet til å håndtere stress og påkjenninger (Antonovsky, 2000).

Ifølge Antonovsky utvikles styrke eller svakhet i OAS i barne- og ungdomsårene, for så å stabilisere seg når personen er rundt 30 år. Barnets skolepresentasjoner har ifølge Antonovsky innvirkning på barnets utvikling av OAS. Opplever elever at skolens krav er håndterbare, og at de kan mestre kravene selv om de til tider kan være utfordrende, utvikles en sterkere OAS enn om det motsatte er tilfelle.

Problemer består av to aspekter: det instrumentelle aspektet, problemløsning, og følelsesregulering. En person med høy OAS har erfaring med at problemer er

håndterbare og kan mestres. En person med høy OAS vil ikke føle seg truet av egne følelser, er bevisst dem og i stand til å regulere dem (Antonovsky, 2000).

2.3.6 Sensation seeking

Behovet for å søke spenning kan betegnes «sensation seeking» eller spenningsøking på norsk. Marvin Zuckerman (1983) har studert såkalte «sensation seekers» og hva som særpreger nettopp disse menneskene. Zuckerman fant at det var fire ulike typer spenning som særlig hadde tiltrekning på disse personene: Fysisk risiko i forhold til natur og idrett, jakt på opplevelser, sosial spenningsøking og tiltak mot kjedsomhet. Zuckerman beskriver «Sensation seeking» som et personlighetstrekk som gir behov for varierte, nye og komplekse sanseinntrykk, og en villighet til å ta fysisk og sosial risiko, for å oppnå slike opplevelser. Ut fra Zuckerman forskning kan vi se at sensation seeking, og særlig i kombinasjon med impulsivitet, har sammenheng med både eksperimentering med rusmidler, og alvorlig rusmisbruk (Zuckerman, 1983, Zuckerman & Kuhlman, 2000, Zuckerman, 2006). Med utgangspunkt i Zuckermans arbeid studerte Pedersen (2006) forbindelsen mellom sensation seeking og bruk av rusmidler, og konkluderte med at det kan se ut til å være en sammenheng i forhold til vanlige ungdommers bruk av rusmidler. Pedersen (2006) benytter kategoriene «Spenning og eventyrlyst», som er spenning knyttet til fysisk risiko, kategorien «hemningsløshet», som er knyttet til for eksempel hemningsløs festing og pengespill og kategorien «opplevelsesjakt», som er spenningsøking knyttet til reising, kontakt med det som er annerledes og eksperimentell musikk.

Zuckerman (2006) skriver i boken «Sensation seeking and risky behavior» at bruken av såkalte psykedeliske rusmidler (for eksempel hallusinogen sopp, LSD og mescaline) er motivert av spenningsøking. Zuckerman fant ut at nysgjerrighet og var den vanligste grunnen til at personer forsøkte ecstasy første gang og at ecstasybrukere skåret høyt på impulsivitet. I en gruppediskusjon med drevne heroinbrukere kom det frem at heroinbrukerne så på hallusinogene stoffer som mer risikabelt enn heroin fordi resultatet av rusen er så uforutsigbar (Zuckerman, 2006).

3. Metodiske valg og design

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for mine metodiske refleksjoner i arbeidet med mitt masteroppgaveprosjekt. Ved å redegjøre for mine valg i forhold til metode, fremstilling av resultater og analyse vil det åpne for at andre selv kan vurdere resultatene.

3.1 Bakgrunn for valg av metode

Kvale (2008) hevder at formål og problemstilling er utgangspunktet for valg av forskningstilnærming, og derfor overordnet valg av metode. Da jeg er interessert i å få innblikk i informantenes egne historier og erfaringer med ruseksperimentering ble det naturlig for meg å velge en kvalitativ forskningsmetode. Kvalitativ metode har til hensikt å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle. Den kvalitative tilnærmingen går i dybden og har som formål å få frem sammenhenger og helhet. Denne forskningstradisjonen er interessert i de enkelte menneskers meninger eller meninger i bestemte grupper av mennesker, og går i dybden på et problemområde (Kvale, 2008; Thagaard, 2003). En viktig målsetting for kvalitative studier er i følge Thagaard (2003) å oppnå forståelse av sosiale fenomener. Dette gjør fortolkning og fortolkende teorier som fenomenologi, hermeneutikk og symbolsk interaksjonisme sentralt innenfor kvalitative tilnærminger. Kvalitative metoder retter fokus på fenomeners karakter eller egenskaper, og søker å utforske menneskelige prosesser eller problemer i en virkelig setting (Postholm, 2010). Gjennom disse forskningsmetodene søker vi kunnskap om menneskers erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger, holdninger og livsverden. Metoden er fleksibel og har stort fokus på konteksten ulike fenomener og mellommenneskelige interaksjoner oppstår i. Siden eksperimentering med illegale rusmidler som oftest foregår i en sosial kontekst mener jeg at metoden fokusgrupper, som er et kvalitativt gruppeintervju, vil være en egnet metode for å studere fenomenet. Fortolkningsprosessen i kvalitative

forskningsintervjuer blir ofte beskrevet som en hermeneutisk spiral eller sirkel, som innebærer at jeg hele tiden må gå frem og tilbake mellom tolkning av del og helhet, og dermed har muligheten til omtolkninger etter hvert som jeg vinner ny innsikt i prosessen (Kvale, 2008). Å benytte fokusgruppe er særlig nyttig når formålet er å fremskaffe data om sosiale grupperes fortolkninger, normer og refleksjoner om ulike forhold. Den sosiale interaksjonen vil kunne fremskaffe mer data enn ved et individuelt intervju, da deltakernes sammenligninger av erfaringer og forståelse, vil kunne være til hjelp for å forklare kompleksiteten i temaet, noe som kan være vanskeligere å få frem i et individuelt intervju. En fare vil likevel kunne være at enkelte deltakere får sagt mindre enn andre, og at viktig informasjon om enkeltindividet vil kunne gå tapt. (Halkier, 2008).

Fokusintervju er en forskningsmetode hvor flere informanter sammen diskuterer et tema med en forsker som leder og ordstyrer (Brandt 1996). Ved å bruke fokusgrupper vil min rolle bli annerledes enn i individuelle intervju. Som såkalt ”moderator” er målet at jeg som ordstyrer leder gruppen, men ikke deltar i samtalen i så stor grad at resultatene påvirkes i sterk grad av mine bidrag (Kruger 1998). Hvis jeg greier å være en god moderator mener jeg at metodikken jeg har valgt fører til at min forforståelse og påvirkning på datamaterialet blir mindre.

3.2 Forberedelser til undersøkelsen

Forberedelsene til denne undersøkelsen startet ved at jeg satte meg inn i tidligere forskning, leste teori, og tok kontakt med forskere innenfor rus-feltet. Jeg har vektlagt å finne litteraturkilder som gir oversikt over aktuell nordisk forskning, ut fra dette vil være den kunnskap som vil være mest relevant ut fra en kulturell synsvinkel. Ved bruk av forskning fra land med andre sosiale og kulturelle forhold er det nødvendig å ta hensyn til betydningen av kulturelle forhold for eksempel større forskjeller mellom rike og fattige. For å få oversikt over internasjonal forskning har jeg søkt i forskningsdatabasene PsychInfo og PubMed. Med veiledning og tips fra medstudenter og veileder i masteroppgaveprosjektgruppa fikk jeg laget en

prosjektplan og en arbeidsproblemstilling. Jeg leste meg opp på metode, og satte meg inn i hvordan man skal forberede og gjennomføre et fokusgruppeintervju. Deretter satte jeg opp kriteriene for informanter, utarbeidet intervjuguiden og gjennomførte et prøveintervju. For å ivareta de etiske sidene ved prosjektet mitt ringte jeg til Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD) og forhørte meg om jeg trengte å søke godkjenning til prosjektet mitt. Jeg fikk til svar at dette ikke var nødvendig, siden jeg ikke samlet personopplysninger.

3.3 Utvalg

Gjennom studieforløpet, diverse deltidsjobber, utveksling, og aktiv deltagelse i korps- og dansemiljøer oppgjennom årene har jeg fått et relativt stort nettverk av venner og bekjente i ulik alder. Måten jeg har gått frem på for å skaffe informanter er at jeg har snakket med venner og bekjente og spurt om de visste av noen som oppfylte kriteriene mine. I tillegg har jeg fått tips av andre som har forsket på lignende områder som har kommet over aktuelle informanter. Når jeg først fikk tak i noen informanter som sa seg villig til å stille opp og oppfylte kriteriene, var det disse ”nøkkelinformantene” (Dalen, 2004; Befring, 2002) som tok kontakt med andre informanter for meg. Dette kalles ofte for ”snøballmetoden” (Dalen, 2004). Det var i utgangspunktet ikke planlagt å ha informanter som kjente hverandre i fokusgruppene, men jeg endret syn på dette da jeg skjønnte at dette var avgjørende for å få informanter til å stille opp. Jeg valgte å bruke en hensiktsmessig utvelging. Kriteriene jeg benyttet var:

1. Har brukt illegale rusmidler når de var mellom 13-18 år
2. Har brukt rusmidlene Ecstasy, kokain og amfetamin
3. Har ikke brukt illegale rusmidler de siste 5 årene
4. Er i dag i arbeid, eller under utdanning

Til sammen hadde jeg i utgangspunktet 11 informanter som oppfylte kriteriene, og som sa seg villig til å dele sine erfaringer med meg. En av informantene dukket ikke opp til intervjuet så til sammen ble det 10 informanter, delt likt på to fokusgrupper som deltok i mitt studium.

3.4 Fokusgrupper

I denne undersøkelsen mener jeg at fokusgruppeintervjuer er en hensiktsmessig metode for å få innsikt i ruskarrieren til de ungdommene som har greid seg bra i ettertid. En fokusgruppe går ut på at man samler en gruppe mennesker for å diskutere et spesifikt tema. Deltakerne i en fokusgruppe skal være en avgrenset gruppe med representanter for en bestemt målgruppe som man er interessert i å finne ut noe om. I en fokusgruppe får deltagerne muligheten til å diskutere seg imellom, og dermed kan forskeren utnytte dynamikken og interaksjonen i gruppen for å kartlegge et tema (Krueger & King, 1997; Krueger & Casey, 2000). Målet med et gruppeintervju er at samspillet og gruppedynamikken skal frembringe nye tanker blant deltagerne og løfte bevissthetsnivået for å kartlegge et tema. Hensikten er ikke at gruppa skal komme fram til en samstemt oppfatning, men at det endelige resultatet av forskningen skal ivaretar bredde, variasjon og nyanser på en måte som gir helhetlig fremstilling av det temaet som er undersøkt (Hummelvoll, 2010). På denne måten blir et fokusintervju noe mer enn et individuelt intervju. Fokusgruppeintervju er en spesiell metode for kvalitativt intervju. Et typisk fokusgruppeintervju består av et lite antall deltakere som diskuterer et eller flere tema under veiledning av en fasilitator, vanligvis kalt moderator (Berg, 2007). Moderatorens jobb er å trekke ut informasjon fra deltakerne omhandlende tema som er relevante for den aktuelle forskningen. Den uformelle gruppeatmosfæren i denne metoden er ment å oppfordre diskusjonsdeltakere til å snakke fritt rundt atferd, holdninger, tanker og meninger de har rundt et emne/tema. Når fokusgruppeintervju er administrert på en god måte er de svært dynamiske. Interaksjon mellom gruppe medlemmer stimulerer diskusjoner der et medlem responderer på noe et annet medlem sier. Denne gruppedynamikken har blitt

beskrevet som en synergistisk gruppeeffekt (Stewart & Shamdasani, 1990). Et bredere spekter av ideer, tema, emner og løsninger på et problem kan genereres gjennom gruppediskusjon enn ved individuelle konversasjoner (Berg, 2007).

Intervjuene bør ha en uformell form, med mulighet for at deltakerne kan komme med egne tema og innspill. Ved at deltakerne samtaler om sine erfaringer kan man få frem mer informasjon enn ved å intervju et og ett gruppe medlem og øke refleksjon og utdyping rundt ulike tema. I fokusgruppen deltar alle med sine erfaringer, og umiddelbare opplevelser av det den andre forteller. I neste runde kan dette stimulere til undring om forholdet mellom egne og andres erfaringer. Målet er å vekke refleksjon rundt et tema, mer enn å få frem den enkeltes oppfatning (Halkier, 2008). Tanken bak fokusgruppeintervjuet er at gruppeprosesser kan hjelpe mennesker med å utforske og tydeliggjøre deres synspunkter på måter som er vanskeligere tilgjengelige i individuelle intervju. Fokusgrupper kan sies å ha et tosidig analytisk formål. På den ene siden å forstå hvilke meninger og synspunkter som kommer frem gjennom deltakerne, på den andre siden å undersøke hvordan prosessen er forhandlet fram, og hvordan synspunktene utvikles i den spesielle sosiale konteksten fokusgruppen utgjør (Wilkinson, 1998; Hyden & Bulow, 2003).

3.4.1 Intervjuguide

Ifølge Krueger (1998) bør intervjuguiden for fokusgrupper bestå av fem hovedtyper av spørsmål. Først skal det være et *åpningsspørsmål* som alle i gruppen kan svare på, deretter et *introduksjonsspørsmål* som skal være et åpent spørsmål der deltagerne får komme med erfaringer i forhold til temaet. Deretter skal det komme et *overgangsspørsmål* som skal hjelpe deltagerne med å se temaet i et større perspektiv. *Nøkkelspørsmålene* utgjør kjernen i guiden, og er den delen som skal gis mest oppmerksomhet i analyseprosessen. *Avslutningsspørsmålet* skal runde av intervjuet, og skal gi deltagerne muligheten til å reflektere over temaet, og det som har kommet frem under intervjuet (Krueger, 1998). I utviklingen av intervjuguiden til

fokusgruppeintervjuene har jeg vært inspirert av Krueger, og fått råd fra en forsker med mye erfaring med fokusgrupper. Se vedlagt intervjuguide (vedlegg 1).

3.4.2 Prøveintervju

I følge Dalen (2004) må det alltid foretas et eller flere prøveintervju i en kvalitativ intervjustudie. I og med at min rolle som moderator (ordstyrer) i et gruppeintervju var helt ny for meg opplevde jeg det som spesielt viktig å forberede meg godt før gruppeintervjuene skulle gjennomføres. Forberedelsene gikk ut på at jeg fikk tips på forhånd av en forsker som har mye erfaring med fokusgrupper, og gjennomførte et prøveintervju med 3 informanter som oppfylte kriteriene for mitt prosjekt. Det ideelle ville vært og hatt 5 informanter slik som i selve fokusintervjuene, men på grunn av at jeg ikke ville "bruke opp" informantene jeg hadde funnet til undersøkelsen min fikk jeg greie meg med 3. I og med at informantene til prøveintervjuet oppfylte kriteriene til prosjektet mitt fikk jeg testet at de 5 nøkkelspørsmålene mine fungerte bra, og jeg fikk flere gode tips om tilleggsspørsmål som jeg burde stille til informantene mine. I ettertid så jeg det som veldig nyttig at jeg benyttet meg av diktafon også under prøveintervjuet. På den måten fikk jeg vurdert min rolle som moderator i fokusgruppeintervju. Det jeg spesielt måtte tenke over var viktigheten av å hjelpe deltagerne med å ikke snakke munnen på hverandre, og at jeg selv måtte passe på å styre tiden rundt hvert nøkkelspørsmål.

3.4.3 Gjennomføring av intervjuene

Begge fokusgruppeintervjuene ble gjennomført hjemme hos en av informantene.. Dette både av praktiske hensyn som at de andre informantene hadde vært der før, og for at intervjusituasjonen skulle føles trygg og mest mulig naturlig. Det ene intervjuet varte i 90 minutter, og det andre i underkant av 2 timer. Begge intervjuene startet med at jeg og informantene presenterte oss for hverandre. Deretter gikk jeg gjennom hensikten med undersøkelsen. Det at jeg og informantene hadde noen felles referansepersoner som hadde satt oss i kontakt med hverandre virket på meg som en

viktig faktor for informantenes holdning til undersøkelsen. Flere av deltagerne uttalte at dette var avgjørende for at de valgte å delta i undersøkelsen, og åpenheten og tilliten til meg som forsker. Det at informantene i begge gruppene kjente hverandre fra før førte nok også til at stemningen var trygg, og at informantene ikke virket usikre eller sjenerte hverandre.

Informantene viste stort engasjement helt fra første stund i begge intervjuene, og jeg opplevde intervjusituasjonene som svært spennende. Utfordringene mine gikk for det meste i og komme videre i temaene vi skulle gjennom, og lede informantene når de snakket samtidig som ofte forekom når de ble ivrige. Disse utfordringene var jeg også forberedt på etter prøveintervjuet. Det jeg vil trekke frem som spesielt interessant under begge gruppeintervjuene er hvordan stemningen endret seg likt i begge gruppene i tråd med temaene i intervjuet. Begynnelsen på intervjuene dreide seg om første møtet med illegale rusmidler, og positive rusopplevelser. Under denne delen av intervjuet var stemningen positiv, og rommet fylt med mye latter. Når de mest positive rusopplevelsene ble diskutert så flere av informantene nesten forelsket ut, og alle smilte og snakket mye. Mange av informantene understrekte at dette var de beste opplevelsene de hadde hatt i sitt liv, og at de ikke kunne tenke seg og vært dem foruten. Det var under denne delen av intervjuet at utfordringen med å få informantene til å ikke snakke i munnen på hverandre var størst. Underveis i intervjusituasjonen da temaene endret seg fra positive til negative rusopplevelser endret også stemningen i gruppen seg. Alvorlige ansiktsuttrykk og stemmer preget situasjonen, og noen av informantene tørket bort noen tårer når tema om de det ikke gikk bra med, svik, angst og meningsløshet ble tatt opp. Under denne delen av intervjuene viste informantene mest hensyn til hverandre. De lyttet mer, og avbrøt mye mindre enn under første del av intervjuet.

Siste del av intervjuene dreide seg om erfaringer i etterkant av eksperimenteringen. Under avslutningen av intervjuet opplevde jeg stemningen som rolig, god og harmonisk. Etter det første intervjuet satt jeg igjen med en følelse av å ha fått være

med på en følelsesmessig reise gjennom informantenes eksperimentering med rusmidler.

3.4.4 Transkribering av intervjuene

Transkribering av intervjuene er ifølge Kvale (2008) i seg selv en tolkningsprosess. Rett etter intervjuene skrev jeg ned egne tanker og refleksjoner rundt intervjuene, samt en beskrivelse av hver informant. For å sikre deskriptiv validitet ble begge intervjuene skrevet ned ordrett, og jeg foretok all transkriberingen selv. Det ble også foretatt lydprøver av alle informantene før selve intervjuene. Transkribering av fokusgruppeintervju viste seg å være mer tidskrevende og utfordrende enn jeg hadde forventet. Jeg valgte å gi alle informantene fiktive navn som jeg brukte under transkriberingen. Utfordringen gikk i hovedsak ut på å skille informantene fra hverandre, og at informantene snakket samtidig i enkelte situasjoner. Etter utallige ganger med spoling, lytting og nedskrivning fikk jeg til slutt transkribert alt råmaterialet mitt. I tråd med det Kvale (2008) skriver om transkribering som en tolkningsprosess i seg selv, føler jeg at mye av refleksjonene som senere dannet grunnlaget for analysen ble dannet under prosessen med å transkribere. I etterpåklokskap har jeg tenkt at video-opptak ville lettet transkriberingen under fokusgruppeintervju da det ville vært til hjelp med å skille informantene fra hverandre.

3.5 Analyse av datamaterialet

I følge Krueger (1998) er analysen av fokusgruppeintervju krevende, spesielt med tanke på å skille hva deltagerne sier og hva som er forskerens egne oppfatninger. Jeg har fulgt rådet til Krueger om å tenke på analysen i alle deler av prosessen, spesielt under utformingen av intervjuguide. De 5 temaene mine i intervjuguiden er presentert i kronologisk rekkefølge; fra informantenes første møte med illegale rusmidler, selve eksperimenteringen, det å slutte og syn på ruseksperimenteringen i ettertid. Analyse av et fokusgruppeintervju bør foregå raskt etter intervjuene for at man lettere skal

huske stemningen og hvor engasjerte informantene var (Krueger, 1998). Rett etter intervjuene skrev jeg ned fortløpende notater, såkalte memos (Dalen, 2004).

I følge Wibeck (2000) kan analyse av fokusgrupper skje på to ulike nivåer: Innholdsanalyse og interaksjonsanalyse. Innholdsanalysen er direkte relatert til de spørsmålene som diskuteres i fokusgruppen, og hva som blir sagt i forhold til spørsmålene. Det legges også vekt på hvilken sammenheng disse blir sagt i. I analysen av datamaterialet i fokusgrupper må vi forholde oss til hva som blir sagt, hvor ofte noe blir sagt og hvor følelsesladet utsagnene er, og hvor mange som uttrykker det samme (Krueger & Casey, 2000). Innholdsanalysen gir oversikt over materialet og diskusjonsmønsteret i diskusjonene. En innholdsanalyse får også frem hvilke tema som ble diskutert mest, og om temaet fikk en ny vinkling. Jeg vil legge hovedvekten på innholdsanalysen, men jeg vil også benytte meg av interaksjonsanalyse på den måten at jeg ser på samspillet mellom deltagerne. I et fokusgruppeintervju er det viktig å huske at gruppens enighet om noe like gjerne kan være et uttrykk for et ønske om å opprettholde sosiale relasjoner grupped medlemmene imellom (Halkier, 2008).

I analysen av datamaterialet fra fokusgrupper er det viktig å få oversikt over innsamlet materiale. Jeg valgte å skrive ut alt det ferdig transkriberte datamaterialet for deretter å bruke den fysiske ”lim og klipp”-metoden. Jeg satte sammen datamaterialet fra begge fokusgruppene under de 5 hovedtemaene; *holdninger til illegale rusmidler før eksperimenteringen, første møte med illegale rusmidler, positive opplevelser og negative opplevelser med rus og sanksjoner/holdninger fra andre og syn på/holdning til ruseksperimenteringen i ettertid* som jeg brukte som guide for intervjuet. Jeg brukte farger for å markere kategorier og utsagn som stemte overens. Samtidig lagde jeg en oversikt på data hvor jeg delte inn de 5 hovedtemaene, og skrev inn underkategorier, og hvor mange av informantene som var enige i de ulike uttalelsene. Under arbeidet med utsagnene så jeg på hvor følelsesladet de var, hvor mange som var enig, og hvor engasjerte deltakerne i gruppen var rundt det som ble diskutert. Jeg markerte følelsesladde og beskrivende

utsagn som enten representerte felles synspunkter, eller variasjon i gruppen kunne egne seg som eksemplifisering med en annen farge. Med utgangspunkt i nøkkelspørsmålene fra intervjuguiden, var neste ledd i analyseprosessen å foreta en grundig gjennomgang av transkripsjonene, hvor jeg tematisk har forsøkt å identifisere og sortere informantenes deskriptive utsagn i kategorier. Videre tok jeg tak i informantenes egne begreper som for eksempel ”yndlingsdop” og ”syndebukken” som kom opp flere ganger under enkelte tema. Jeg har vært inspirert av Grounded Theory på den måten at jeg har forsøkt å møte materialet så åpent som mulig, på informantenes premisser. Grounded Theory er en induktiv metodikk hvor forskeren gjennom analysestrategier bygger opp en teori basert på materialet som foreligger (Dalen, 2004). Ifølge Dalen (2004) er det vanskelig å kunne se for seg at vi kan greie å møte vårt materiale helt åpent, uten noen form for *førforståelse*, slik Glaser (gjengitt i Dalen, 2004) legger til grunn for i sin beskrivelse av Grounded Theory. Forståelsesprosessen har hele tiden vekslet mellom helhet og deler i det empiriske materialet mitt på den måten at jeg har vunnet ny innsikt gjennom datamaterialet som har ført meg til nye teorier som jeg i utgangspunktet ikke hadde tenkt på. *Førforståelsen og teorien* er på den måten i tråd med det som beskrives som den hermeneutiske spiralen (Dalen, 2004).

3.6 Fremstilling av datamaterialet

Jeg velger å fremstille analyse, resultater og drøfting av funnene i samme kapittel. Begrunnelsen er at dette gir en oversiktlig fremstilling der meningsinnholdet settes i fokus. Jeg vil benytte mange sitater som belyser hva ungdommene fortalte for å skape «tykke beskrivelser». Ifølge Dalen (2004) er det viktig å finne ”tykke” nok beskrivelser. Her er ”tykk nok” et kvalitativt begrep betegnet ved et krav om at intervjuet henter ut tilstrekkelig grundige og nyanserte opplysninger og at analysen stiller adekvate og tilstrekkelig utdypende spørsmål til datamaterialet.

I en fokusgruppe kan forskeren utnytte dynamikken og interaksjonen i gruppen for å kartlegge et tema (Krueger & King, 1997; Krueger & Casey, 2000). Siden det er

gruppedynamikken og grupped medlemmene som sammen er med å skape meningsinnholdet, trenger det ikke være nødvendig med fiktive navn, og vekt på enkeltindividene i gruppen. På grunn av at enkelt individer skilte seg ut i gruppene valgte jeg likevel å gi deltagerne i mine fokusgrupper fiktive navn, og en kort beskrivelse av hver enkelt. Ti informanter er mye ”å holde oversikt over” så de fiktive navnene og beskrivelsene kan brukes for å gå tilbake for å få oversikt over informantene ved ønske om å vite mer om den enkelte informanten, men dette er ikke nødvendig for å forstå innholdet. Jeg har valgt å presentere de to fokusgruppene hver for seg i begynnelsen av drøftingskapittelet, men på grunn av at gruppene, med unntak av en informant, hadde ganske like synspunkt har jeg ikke vektlagt å skille på de to ulike fokusgruppene i fremstillingen av datamaterialet.

3.7 Vurdering

3.7.1 Ethiske betraktninger

Eksperimentering med illegale stoffer er ulovlig, og ikke akseptabelt i de fleste miljøene i samfunnet vårt. For de fleste av informantene mine har eksperimenteringen med rusmidler foregått i det skjulte, og de forteller at foreldre og lærere ville blitt dypt sjokkert hvis de hadde en anelse om hva som foregikk. I dag er alle informantene underveis med lengre utdanning, eller i jobb, og eksperimenteringen med illegale rusmidler er ifølge informantene en hemmelighet som deles med få. Da noen av informantene ble rekruttert gjennom felles bekjente ble det spesielt viktig å sikre konfidensialitet og anonymitet, slik at det ikke ble mulig å gjenkjenne informantene. Alle navnene som er benyttet i prosjektet er fiktive. Noen justeringer er også gjort i forhold til uttalelser om personer eller situasjoner som kunne blitt sporet tilbake til informantene. Rus er et tema som berører det private og det personlige, og det setter strenge krav til meg som forsker.

I tråd med forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap (NESH, 2006) fikk alle informantene på forhånd grundig informasjon om formål og bakgrunn for

undersøkelsen slik at de kunne gi muntlig samtykke til å delta. De fikk også informasjon om at deltagelsen var frivillig, og at opptakene ble slettet ved prosjektslutt.

3.7.2 Validitet og reliabilitet

Validitet handler om forskningens troverdighet og gyldighet. Kvale (2008) argumenterer for en kvalitetskontroll på alle stadiene i forskningsprosessen. For å vise hvordan jeg har tenkt å sikre validiteten på alle stadiene av mitt masteroppgaveprosjekt vil jeg benytte meg av de tre viktigste kategoriene til Maxwell i kvalitativ forskning (Maxwell, 1992); deskriptiv validitet, tolkningsvaliditet og teoretisk validitet. De norske oversettelsene av kategoriene er delvis hentet fra Dalen (2004) som jeg også vil støtte meg til. Å sikre *deskriptiv validitet* handler om hvorvidt datamaterialet er en korrekt gjengivelse av hva informantene faktisk sa (Maxwell, 1992). For å sikre deskriptiv validitet i mitt prosjekt har jeg benyttet meg av lydopptak av intervjuene, samt å supplere med observasjon av informantenes nonverbale kommunikasjon. Jeg har skrevet ned informantenes uttalelser ordrett, og tatt med alle ”lissom”, ”eah”, og utsagn som ikke er fullført. Intervjuene ble transkribert i relativt kort tid etter intervjuene. I min undersøkelse har jeg i tråd med Halkier (2008) benyttet meg av stemmeprøver for å lettere takle utfordringen ved å skille 5 informanter fra hverandre under transkriberingen av datamaterialet. For å sikre ytterligere validitet har jeg fått hjelp av en av informantene til å skille stemmene de gangene jeg ble usikker på grunn av to relativt like stemmer. En annen utfordring i min undersøkelse har vært å utforme min rolle i intervjusituasjonen. Marshall & Rossman (2006) hevder at minimal påvirkning fra forskeren er en fordel, siden det fører til at informantene i større grad får formulere egne meninger og oppfatninger. For at informantene mine skal få mulighet til å formulere egne meninger og oppfatninger med minst mulig påvirkning av meg, blir det viktig at jeg stiller ”gode” spørsmål som gir informantene mulighet til å komme med fyldige og innholdsrike svar (Dalen, 2004). Jeg har tenkt nøye gjennom hvilke spørsmål som egner seg i et gruppeintervju. Disse spørsmålene må samsvare med problemstillingen min. For å

sikre validitet av intervjuguiden, og for å øve meg på å være moderator i et gruppeintervju har jeg gjennomførte et prøveintervju hvor jeg fikk øvd meg på moderatorrollen, og fikk testet ut min intervjuguide.

Tolkningsvaliditet viser til prosessen hvor data tolkes av forskeren. Det innebærer å sikre god kvalitet i prosessen hvor forskeren tolker de meningene informantene har lagt i sine utsagn. I følge Maxwell (1992) handler dette om å lytte til informantenes eget språk, og ta utgangspunkt i informantenes egne utsagn under tolkningsprosessen. Det har vært viktig for meg å møte informantenes utsagn på en åpen måte, uten å tillegge de for mye av min forforståelse. For å sikre validitet i tolkningsprosessen er det viktig at jeg har gjort en god jobb under intervjuet for å oppklare utsagn jeg ikke forstår. Jeg har underveis i begge fokusintervjuene stilt oppfølgende og oppklarende spørsmål til informantenes utsagn. Under selve tolkningsprosessen skal jeg tolke meningen som ligger i informantenes utsagn (tykke beskrivelser). Under tolkning av fokusgruppeintervju er det spesielt viktig at jeg aldri trekker et utsagn ut fra sammenhengen det står i, da dette kan gi misvisende informasjon gjennom å vise et ekstremt syn som er fremmet av dynamikken i gruppen.

Teoretisk validitet viser til et høyere abstraksjonsnivå hvor man eksplisitt gjør rede for teoretiske begreper som benyttes for å tolke, forklare og beskrive fenomener (Maxwell, 1992). Prosjektet mitt er inspirert av Grounded Theory på den måten at jeg har forsøkt å gjennomføre undersøkelsen på informantenes egne premisser. I følge Grounded Theory (Corbin & Strauss, 2008) bør teori utvikles gjennom analysere og tolking av datamaterialet. Dermed vil datamaterialet mitt danne utgangspunktet for utvikling av en teoretisk forståelse av problemstillingen. Jeg har forsøkt å møte informantene mine sine utsagn uten fordommer, selv om dette egentlig er umulig da jeg vil ha en forforståelse av det fenomenet jeg skal undersøke. For å sikre teoretisk validitet i min undersøkelse har jeg strebet etter å tydeliggjøre og begrunne hvorfor jeg benytter teoretiske begreper på en slik måte at leseren kan følge mine resonnement.

Kvalitative forskere benytter annen type tilnærming enn kvantitative forskere for å vurdere om forskningsresultatene kan generaliseres utover den sammenhengen de er utforsket i. Det er mottakeren som avgjør om resultatene fra min undersøkelse skal kunne anvendes av andre (Dalen, 2004). Kvale (2008) argumenterer for en kvalitetskontroll på alle stadiene av en intervjuundersøkelse. Det er nettopp denne kvaliteten på alle stadiene jeg har forsøkt å etterstrebe i min undersøkelse. For at mottakeren skal kunne vurdere dette har jeg vært nøye med å legge frem tilstrekkelig informasjon, og vært troverdig og nøyaktig i hele mitt arbeid. Jeg ser flere utfordringer jeg stilles ovenfor når jeg skal sikre validitet i min undersøkelse. Flick (2002) peker på gruppedynamikken er en betydelig faktor i fokusgruppeintervju, og peker på at den som intervjuer må kunne lede gruppen i tilstrekkelig grad. Underveis i intervjusituasjonene måtte jeg kontinuerlig vurdere gruppedynamikken, og hvor mye jeg behøvde å styre gruppen. Jeg ser i ettertid at mitt andre fokusgruppeintervju ble bedre enn mitt første, da jeg greide å stille bedre oppfølgingsspørsmål, og styre gruppen videre når de sporet av. Dette har mest sannsynlig gjort at datamaterialet fra det andre fokusgruppeintervjuet har gitt noen flere ”tykke beskrivelser” (Dalen, 2004) under noen kategorier. Jeg ser at det å være moderator i fokusgrupper er en avansert intervjueteknikk som krever trening. Gode moderatorer er viktig i fokusgruppeintervju som metode, og vil øke validiteten i fokusgruppeintervju som metode.

3.7.3 Forskerrollen

I validitetsdrøftingen av forskerrollen er det viktig at forskeren eksplisitt gjør rede for egen tilknytning til temaet som studeres (Dalen, 2004). Min interesse og nysgjerrighet for temaet ungdom og rus ble vekket etter forelesning, etterfulgt av litteraturlesning, diskusjoner og refleksjon knyttet til kjennskap til historier om ruseksperimentering i enkelte ungdomsmiljøer. Gjennom å ha vært aktiv i mange ulike typer aktiviteter, interesse for reising, og å være en sosial person har jeg et relativt stort sosialt nettverk. Historier om eksperimentering av ulike illegale rusmidler har gjort meg nysgjerrig på om det finnes noen sammenheng mellom hvem

det går galt med, og hvem som greier seg av de som eksperimenterer med illegale rusmidler.

Refleksjon over egen forskerrolle er viktig gjennom hele studiet sier Kvale (2008), for å sikre vitenskaplig kvalitet og for å ivareta forskerens uavhengighet. Nærhet i alder, og det å ha felles referansepersoner gjennom ”snøballmetoden” tror jeg har hatt betydning for at informantene har stolt på meg, og åpnet seg under intervjuene – selv om jeg ikke er en in-sider.

4. Presentasjon og drøfting av funn

I dette kapittelet vil jeg presentere og drøfte funnene jeg har ut fra datamaterialet fra fokusgruppeintervjuene i lys av presentert teori.

4.1 Presentasjon av informantene og deres første utprøving av rusmidler

4.1.1 Presentasjon av informantene I gruppe 1

Informantene i fokusgruppen var mellom 23 og 25 år da undersøkelsen ble gjennomført.

Emil begynte å eksperimentere med alkohol da han var 13, og drakk seg full hver helg som 14-åring. Hasj prøvde han første gang på en privatfest som 15-åring. Emil eksperimenterte første gang med sterkere illegale rusmidler da han var 16 år og deltok på et utvekslingsprogram i Sør-Amerika. Der forsøkte han først kokain og deretter ecstasy. Da han kom hjem til Norge som 17-åring forsøkte han amfetamin og LSD. Emil beskriver seg selv som aktiv, utadvendt og nysgjerrig. Emil forteller at skolearbeidet har gått lett for han. Emil beskriver seg som utadvendt og glad i spenning. Emil er på siste året i en høyere utdanning.

Stein begynte i likhet med Emil å drikke alkohol som 13, og røykte hasj første gang som 15. Stein forsøkte ecstasy som 16, deretter amfetamin, kokain og syre samme året. Stein forteller at han er oppdratt etter kristne verdier, men at han selv ikke er personlig troende lengre. Stein forteller at han tenker mye, og er nysgjerrig på nye ting. Stein er ferdig med høyere utdanning og har nettopp begynt i jobb.

Lotte var 12 første gang hun eksperimenterte med alkohol, og begynte å drikke nesten hver helg da hun var 13. Hun eksperimenterte først med ecstasy som 14, deretter med amfetamin, kokain og LSD, i likhet med Stein. Lotte forteller at hun er

ei sosial jente som lett kommer i kontakt med folk, men at hun ofte fikk problemer med de jevnaldrende venninnene i ungdomstiden på grunn av at hun var impulsiv, og gjorde dumme ting i fylla. Lotte beskriver ungdomstiden som til tider vanskelig og viser til et tøft og dømmende jentemiljø. Lotte forteller at hun fikk gode karakterer på ungdomsskolen og mener dette har sammenheng med en inspirerende lærer som hjalp henne med å holde motivasjonen oppe. Lotte er snart ferdig med høyere utdanning

Osama begynte å drikke litt i helgene da han var 13 år. Da han var 15 forsøkte han hasj, og 16; ecstasy, amfetamin og kokain. Osama er 2. generasjons innvandrer. Faren er ikke-praktiserende, men personlig troende muslim. Osama beskriver seg selv som skoleflink, og forteller at han har hatt mange venner, men aldri noen så nære venner som Stein og Emil. Osama er snart ferdig med høyere utdanning.

Lisa drakk også alkohol første gang som 13, og prøvde hasj som 16 år. Samme året prøvde hun senere amfetamin, ecstasy og kokain. Hun beskriver seg selv som en åpen og undrende person. Lisa har fullført høyere utdanning og er i jobb.

4.1.2 Presentasjon av informantene I gruppe 2

Informantene i fokusgruppen var 25- 27 år gamle da intervjuet ble gjennomført.

Vilde drakk seg full første gang som 13 år, og forsøkte hasj som 16. Deretter forsøkte hun amfetamin, ecstasy og syre som 17 år. Vilde er utadvendt og glad i spenning. Hun har gjennomført høyere utdanning og er i jobb.

Sara begynte også å drikke alkohol når hun var 13, og eksperimenterte med hasj da hun var 16. Sara forsøkte kokain da hun var 16 år, og amfetamin og ecstasy når hun var 17 år. Sara er 2. generasjons innvandrer. Hun har fullført høyere utdanning og er i jobb i dag.

Ragnar begynte å drikke da han var 15 år, og prøvde hasj da han var 16 år. Han forsøkte amfetamin og ecstasy da hun var 17 år gammel. Ragnar flyttet på hybel som 16-åring. Han har kommet i gang med en høyere utdanning.

Kjetil begynte å drikke alkohol som 13 åring, og røyket hasj første gang når han var 15. Han forsøkte amfetamin da han var 17, og deretter ecstasy og LSD samme året. Kjetil beskriver seg selv som spenningssøkende og impulsiv. Han har fullført en høyere utdanning. Kjetil prøvde amfetamin første gang sammen med Thea, Vilde og noen andre venner av dem etter å ha blitt kjent med Vilde gjennom en ny deltidsjobb.

Thea begynte å drikke alkohol som 13, og røyket hasj første gang da hun var 15 år. Hun forsøkte kokain som 16 da hun var ute og reiste, og deretter amfetamin og ecstasy første gang som 17 år. Thea har gjennomført høyere utdanning og er i fast jobb.

4.2 Å skape seg en identitet I den moderne verden

Informantene i begge fokusgruppene fortalte at de var ungdom av tiden de levde i, og at foreldregenerasjonen aldri kunne ha forstått deres eksperimentering med rusmidler på grunn av at de er vokst opp i en annen tid. Kontakt med ungdommer fra andre land, og en mer internasjonal måte å tenke på gjennom utveksling, internett og reising var eksempler informantene gav på at de lever i en annen verden enn det foreldrene deres gjorde.

4.2.1 Å eksperimentere med rus for å finne ut hvem man er

Å eksperimentere med illegale rusmidler, eller bestemme seg for å skulle gjøre det ble i fokusgruppene beskrevet som et stort og viktig valg. Det handler ifølge informantene ikke om å være tøff, eller å gjøre det samme som vennene sine. Det handler om å finne ut hvem man er, og hva som føltes riktig å gjøre. En av informantene forteller at han forandret seg da han reiste ut som utvekslingsstudent etter ungdomsskolen. Han hadde egentlig tenkt å jobbe hardt på skolen det året slik at han kunne begynne rett i 2. klasse på videregående da han kom hjem. Emil fikk nye tanker om seg selv og livet da han møtte en ny kultur og studenter fra hele verden.

Emil: Plutselig forstod jeg så mye jeg aldri hadde forstått før. Hvordan Nordmenn på en måte undertrykker seg selv og strever etter å nå mål de ikke engang vet hva er. De folka jeg møtte der var så annerledes, så åpne liksom, så ekte på en måte. Jeg tenkte at dette året skal jeg bruke til å på en måte finne ut hva jeg vil og hvem jeg egentlig er...

For Emil ble det et naturlig valg å begynne med ecstasy og kokain dette året da han fikk muligheten. Han så at disse rusmidlene hadde positive effekter som for eksempel at folk fra forskjellige kulturer forsto hverandre, og at kjærlighet, fellesskap og nærhet var knyttet til spesielt ecstasy. For Emil ble rusen en naturlig del av å oppleve en ny kultur, og det å bli kjent med unge mennesker fra forskjellige deler av verden.

Thea og Sara prøvde kokain sammen første gang når de var på utenlandsferie sammen med foreldrene til en av jentene og noen andre venner. De ble tilbudt å prøve kokain av en eldre guttegjeng de møtte der. For Thea og Sara var det ikke planlagt å prøve ulovlige rusmidler på ferien, men de hadde i utgangspunktet lyst til å prøve det:

*Thea: Vi ville jo prøve husker jeg, vi hadde jo snakket om det tidligere.
Sara: Ja, stemmer det.*

Osama kjente Emil og Stein fra ungdomsskolen, og bestemte seg for å prøve ecstasy da han møtte igjen de gamle skolekameratene på byen.

Osama: Dere hadde jo bare slike (viser med hånden) pupiller, og de smilene...(Emil og Stein ler). Eh, jeg tror liksom ikke jeg hadde skjønt at dere var på E hvis jeg ikke hadde hørt ryktene da. Stein: Ja de ja (ler), ryktene gikk ganske fort. Osama: Jeg var nysgjerrig på hvordan det egentlig var. Hadde liksom hørt så mye om det, avisen og på skolen, var keen på å sjekke det ut. Emil: Ja, du var liksom ganske klar for det, ikke sånn som Stein først”.

Lørdagen etterpå kjøpte Emil to ecstasy-tabletter hver til seg selv, Osama og Stein. De tok en ecstasy hjemme hos Emil før de dro videre til en privatfest til noen eldre ”dophuer” i 20-årene som spilte teckno og danset i kjellerstuen. ”Dophodene” som Emil kalte dem var blant de folkene de kunne ringe for å skaffe dop. Osama forteller at han hadde blitt helt ”hektet” på musikken, og danset hele natten. Etterpå gikk han hjem sammen med Emil og Stein.

Osama: Jeg husker jeg var sinnsykt glad. Kjente på en måte Stein og Emil bedre da etter en natt enn etter å ha gått sammen på skolen. Det var starten på noe helt nytt liksom”

For Osama ble denne kvelden et vendepunkt hvor han gjennom en kveld på byen fikk nye venner og begynte å eksperimentere med illegale rusmidler. Dette stemmer overens med resultater fra Sørensen (2005) og Sjö (2005) som i sine undersøkelser fant ut hvordan diskotekkulturen kan bli et vendepunkt for unges subkulturelle identitetsskaping. Informantene forteller også at grensene ble mindre på ecstasy:

Lisa: Vi fortalte hverandre hele tiden hvor glade vi var i hverandre, og klemte masse. Osama: Jeg husker det var første gangen jeg klemte med gutter også, ikke bare jenter (ler). Emil: Du har fått mange klemmer av oss ette den gangen da (ler). Stein: Alt følte liksom naturlig da, jeg glemmer det aldri, en helt ny verden åpnet seg!

Informantene opplevde nærhet til hverandre og en enorm lykkefølelse. Informantene føler at alle bekymringer forsvinner, og de opplever en ”time out” fra hverdagen. Dette stemmer overens med Sørensen (2001) undersøkelse hvor informantene hennes brukte ecstasy som en slags virkelighetsflukt fra hverdagen, for å slippe vekk fra hverdagens forpliktelser i form av arbeid og identitet (Sørensen, 2005).

Det informantene kunne fortelle om valget rundt å begynne med ulovlige rusmidler kan forstås som identitetsspørsmål. Jakten på identitet og livsstil er en motivasjonsfaktor for å bruke dop, ifølge Vestel et al. (1997). Hvilke valg man tar handler om hvem man er og hva som føles riktig. Noe av det som kom veldig tydelig frem i begge fokusgruppene var identitetsspørsmål knyttet til rus og eksperimenteringen av rusmidler. Både det å prøve ut rusmidlene første gang, selve eksperimenteringen, og det å slutte med rusmidler ble diskutert i forhold til hvem man er, hvorfor man tar valgene man tar, og hvordan man er i forhold til sine jevnaldrende.

Kjetil: Det er utrolig mange valg og muligheter føles det som. Å ta dop kan være en måte å bli bedre kjent med seg selv på. Vilde: Ja, man lærer jo veldig mye om seg selv på en måte.

Emil: Først kan det være naturlig for deg å prøve dop, og da er det deg, så gir det deg ikke så mye lengre og så finner du noe annet som gir deg noe, hvis du skjønner hva jeg mener, og da er det fortsatt deg. Lise: Ja, ikke sant. Ting forandrer seg hele tiden, og vi alle forandrer oss jo når vi opplever nye ting. Stein: Men man er jo seg selv hele tiden. Emil: Ja, ikke sant, det er jo bare forskjellige faser i livet.

Å eksperimentere med illegale rusmidler kan ifølge informantene hjelpe til med å finne sin egen identitet. Informantene viser til mange valg og muligheter og hvordan nye opplevelser, inntrykk og forandringer i livet stadig er med på å forandre hva som er naturlig å gjøre, og hvilke valgmuligheter de har. Ifølge Giddens (2006a) må ungdommen i den moderne verden opprettholde sammenhengende selvbiografiske fortellinger i en kontekst av mangfoldige valgmuligheter. Det vil si at fortiden, nåtiden og fremtiden må knyttes inn i en konstant oppdatert sammenheng for å skape og opprettholde en selv-identitet. Informantene i min fokusgruppeundersøkelse fortalte hvordan de hele tiden måtte forholde seg til informasjon fra verden rundt, og hvordan disse valgene forandret seg hele tiden i samsvar med omgivelsene og alle valgmulighetene de hadde. Giddens teori om modernitet beskriver stereotyper og ikke vanlig norsk ungdom (Krange & Øia, 2005). Likevel stemmer teorien om selv-identitet overens med resultatene i denne fokusgruppeundersøkelsen, og informantenes fortellinger rundt valget om å prøve illegale rusmidler kan forstås i lys av Giddens teori om selv-identitet.

Informantene i fokusgruppene forteller om hvordan de har forandret seg, og tatt ulike valg i tråd med hva som har føltes naturlig i den settingen de har vært i. Vi kan også undre oss om identitetsdannelsen her også utvikles i møtet mellom ulike sosiale subkulturer, oss og ”de andre”. Som jeg senere viser blir det utviklet et internt samhold i ungdomsgrupper som bruker rusmidler hvor de skiller klart mellom oss og de andre, hvem får vite om rusbruken og ikke. I tillegg vil det naturligvis være behov for et sosialt kontaktnettverk for å få tilgang på rusmidler som er ulovlige og dermed ikke i åpent salg.

4.2.2 Medias betydning

I begge fokusgruppene ble media, og medias fremstilling av de ulike rusmidlene trukket fram. Informantene fortalte om hvordan medias fremstilling av rusmidlene kontinuerlig ble satt opp imot informantenes egne erfaringer med disse rusmidlene.

Sara: Det var jo veldig mye om det i media husker jeg. Husker du det? Vilde: Ja, veldig mye. Det var jo store oppslag. Sara: Også var det om alt. Det var jo noe om ecstasy. Men da sto det jo også på en måte hvorfor man ikke måtte prøve det (Informantene ler). Vilde: Det var vel ikke ment som reklame egentlig...

Her kommer det frem hvordan medias fremstilling av de illegale rusmidlene har blitt oppfattet som reklame av informantene selv om det var ment som advarsler. Informantene i Sjö (2005) sin undersøkelse "Drugs in Swedish club culture - creating identity and distance to mainstream society" mente massemedia påvirket interessen deres for illegale rusmidler.

Sara: Jeg mener, vi skjønnte jo at det ikke var så farlig som det ble sagt i avisene og på tv. Vilde: Ja, man må liksom finne ut om man skal tro på det selv ved å høre på de som driver med det. Thea: Jo jo, men det vi var jo litt naive og uredde da (Latter).

Både før, under og etter rus- eksperimenteringen fortalte informantene om hvordan media sin fremstilling av de illegale rusmidlene ble sett opp mot informasjon fra de som hadde prøvd rusmidlene selv. Jevnaldrendes beskrivelse forteller om skremselspropaganda som ikke skremte, og beskrivelser av virkningen på de ulike stoffene. Fokusgruppene hevdet at medias framstilling av illegale rusmidler, sammen med skolens skremselspropaganda, hadde økt motivasjonen og lysten til å prøve ut rusmidlene. Spesielt gjaldt dette beskrivelser av ecstasy.

Sørensen (2005) hevder at ungdommer i teckno miljøet i Danmark som bruker illegale rusmidler på fritiden er godt kjent med risikoen knyttet til bruk av disse rusmidlene. Disse ungdommene fokuserer på de positive sidene ved rusmidlene, og muligheten til å redusere risiko. Informantene i denne undersøkelsen reagerer på den offentlige informasjonen om rusmidler som de mener ignorerer de positive sidene, er

ensidig og ikke til å stole på (Ibid). Resultatene i Sørensens undersøkelse stemmer overens med hva informantene i min undersøkelse fortalte om hvordan de opplevde at informasjonen de fikk gjennom skole og media spriket med den informasjonen de satt inne med selv, eller fikk av venner.

Noe informantene viste usikkerhet og uenighet rundt var hvor vanlig det egentlig var å eksperimentere med illegale rusmidler på den tiden de gjorde det.

Sara: Vi var jo bare ungdommer av vår tid, alle prøvde jo det ut på den tiden. Vilde: Nei, tenk på alle som ikke gjorde det. Det var jo ikke noen andre fra skolen... De fleste vi kjenner ville jo aldri ha prøvd det... Ragnar: Jo, jo det er sant, men bare tenker på alle de vi så på byen og sånn med slike pupiller (viser med hånden) og som bare danset og drakk vann.. Thea: Ja, men kanskje det var de plassene vi dro på. Sara: Mener nå uansett at det var mer vanlig enn nå, jeg mener, det sto jo om det i avisen og sånn hele tiden.

Flertallsmisforståelsen er en teori som går ut på at ungdommer tror at andre jevnaldrende bruker mer rusmidler enn det de selv gjør (Fekjær & Pape, 2004). Det var uenighet blant informantene om det var vanlig å eksperimentere med rusmidler den tiden de gjorde det på, eller ikke. Flertallsmisforståelsen stemmer overens med informantenes oppfattelse av hvor vanlig det var å bruke ulovlige rusmidler. Mange av informantene trodde det var vanlig å eksperimentere med illegale rusmidler som ecstasy, kokain og amfetamin i ungdomstiden. Medias fremstilling påvirket også informantenes syn på hvor vanlig det var å bruke rusmidlene.

Flere av informantene hadde kunnskap om hvor mange prosent som hadde eksperimentert med de illegale rusmidlene, men de var usikre på om disse tallene var til å stole på eller ikke.

Kjetil: Det er jo vanskelig å vite hvor mye man kan stole på statistikken også da, jeg har i alle fall ikke vært med på en slik spørreundersøkelse. Thea: Ikke jeg heller, tror jeg.

Noen av informantene argumenterte for at det var vanskelig å finne ut hvor mange som egentlig hadde forsøkt de ulovlige rusmidlene da de selv hadde gitt feil opplysninger om egen ruseksperimentering i en spørreundersøkelse.

Stein: Vi fikk utdelt en undersøkelse i konvolutt som vi skulle svare på til noe forskning. Mange var sikre på at lærerne kom til å lurkikke før de sendte fra seg svarene. Emil: Hva svarte du da? Stein: Svarte for sikkerhetsskyld at jeg ikke hadde prøvd noe (ler). Lisa: Det husker jeg at jeg også gjorde, tenkte at det hadde ingen noe med. Emil: Jeg tror jeg ville svart ærlig, jeg.

Ifølge Giddens (2006a) handler globalisering om en her- og- nå situasjon hvor informasjon om ulike livsstiler og opplysninger fra hele verden påvirker oss gjennom kanaler som internett, tv og aviser. Lalander & Salasuo (2005) har sammenfattet nordisk forskning om eksperimentering med illegale rusmidler og globalisering. Med globalisering mener de prosesser hvor forskjellige deler av verden er knyttet til hverandre gjennom forskjellige typer media, og gjennom reising om ansikt- til ansikt kontakt. Dette er i tråd med det mine informanter har lagt vekt på i forhold til hvordan de gjennom reising og media endret syn på illegale rusmidler.

4.2.3 Foreldrenes betydning

Felles for alle informantene var at de kom fra familier hvor en eller begge foreldrene hadde høyere utdanning. Foreldrene var et tema som informantene kom inn på i forbindelse med flere av spørsmålene jeg stilte. Foreldrene ble trukket frem i forbindelse med valg om å prøve ut illegale rusmidler, i forbindelse med å leve i forskjellige verdener, dårlig samvittighet, motivasjon for å bli en ”akseptert samfunnsborger” og i forbindelse med hvordan man vil forstå egne barn. De fleste av informantene fortalte at de i dag ser på foreldrene sine som gode foreldre, som har brydd seg om dem. Dette til tross for at flere av informantene fortalte om vanskelige relasjoner i perioder av ungdomstiden med en eller begge av foreldrene.

Informantene i denne undersøkelsen viser til at de har foreldre med gode ressurser, og foreldre som bryr seg om dem. Dette er resiliens- faktorer som øker sjansen for å kontrollere og velge bort rusmisbruk (Wills et al, 2004). Det er klar empiri om at ungdommer med oppvekst i en vanskelig familiesituasjon har økt risiko for å utvikle alvorlig rusmisbruk. Familier med lite tilsyn og rettleiding, og høy grad av aggressive konflikter og rusmisbruk blant familiemedlemmer, har sammenheng med

ungdommers bruk av illegale rusmidler. Også svakt evnenivå og ulike psykiske vansker hos foreldrene har vist seg å gi økt risiko for rusmisbruk hos barn og unge (Bahr et al, 2005; Møller & Demant, 2011).

Kjetil: Jeg husker at jeg tenkte, hvordan kunne jeg ha blitt laget av de menneskene der liksom, følte at vi var så sykt forskjellige. Thea: De levde jo på en måte i en helt annen verden da,... de kunne aldri forstått dette med å prøve ut dop. Kjetil: For de var det jo sånn, prøver du en gang, ikke sant, så er du narkis for alltid. Vilde: Hadde vi vært på foreldrene våre sin alder, jeg mener vært ung når de var så ville vi nok ikke skjønt det vi heller.

Informantene trekker her frem tiden som de har vokst opp i som en av grunnene til at foreldrene ikke ville ha forstått eksperimenteringen med illegale rusmidler. Å vokse opp i en tid er ikke noe man kan velge selv, men noe man er født inn i. Å skylde på at foreldrene er født inn i en annen tid, og ikke personlige forskjeller, kan tolkes som om at man ønsker å identifisere seg med foreldrene.

Stein: Nå skjønner jeg foreldrene mine mye bedre, på en måte. Lisa: tror kanskje de ville vært mer lik oss hvis de hadde vært unge når vi var, ikke sant, Emil: He, he jeg tror kanskje pappa ville gjort akkurat det samme som meg hvis han var i min situasjon, kanskje...

Noen av informantene hadde foreldre fra en annen kultur.

Osama: Det at faren min er innvandrere har ikke noe med at jeg brukte dop. Jeg vet jo at det er vanlig på en måte å tenke at foreldre har mye å si, på en måte, for om du roter deg borti dop og sånt, men det tror ikke jeg. De fleste som har foreldre som er muslimer og sånt, rører aldri noe, tørr ikke fordi de aldri ville blitt tilgitt. Emil: Nei ikke jeg heller, har hatt verdens beste foreldre på mange måter jeg. Det er ikke deres "skyld" at sønnen dopet seg (ler).

Osamas uttalelse om at de fleste muslimske ungdommer ikke tør ruse seg fordi de aldri ville blitt tilgitt stemmer overens med resultatene i Schultz (2007) undersøkelse "Ungdom og rus; Innvandrerungdom møter norske rusvaner" hvor informantene viser stor enighet om at de tror de vil bli møtt med alvorlige sanksjoner som for eksempel kan bli sendt ut av landet eller at omgangsvenner velger å ikke ha mer kontakt med dem hvis de blir tatt i å bruke rusmidler.

Nesten alle informantene trekker frem foreldrenes betydning. Det er tydelig at informantene har tenkt mye rundt foreldrene, hva de ville syntes om rus-eksperimenteringen, og om foreldrene selv ville ha eksperimentert med illegale rusmidler hvis de hadde vært ung på samme tid som informantene selv. Det at foreldrene ikke har akseptert ruseksperimenteringen, eller ville gjort det hvis de visste om det, er ifølge informantene mest på grunn av tiden vi lever i. Informantene forteller selv at foreldrene har brydd seg om dem.

Stein: Jeg hadde lyst på samme tid som jeg ikke ville. Tenkte på foreldrene mine ikke sant, og at jeg kunne ødelegge meg. Lisa: Foreldrene mine ville ha fått hjerteattakk hvis de visste hva jeg drev med...

Vilde: Jeg er utrolig glad for at mamma aldri fant det ut, hun ville blitt veldig bekymret. Sara: Ja absolutt. Thea: (ler) det er jo ikke så rart da.

Flere av informantene er glade for at foreldrene ikke oppdaget eksperimenteringen fordi de ville blitt veldig bekymret. Foreldre-engasjement og kontakt, tilsyn og rådgivning/støtte fra foreldre gir bedre mulighet for både forebygging og for å hente seg inn igjen ved tendens til start på rusmisbruk (Bahr et al, 2005; Thatcher & Clark, 2008).

Sørensen (2005) undersøkte i sin studie hvorfor unge mennesker i Danmark valgte å ta illegale rusmidler til tross for at de visste om risikoen. Foreldrene til informantene i Sørensens studie visste ikke om rusbruken, og informantene ville ikke gjøre foreldrene unødvendig bekymret med å fortelle det da de følte de hadde kontroll over bruken. Sørensen hevder det er et visst antall skjult rusbruk som verken foreldre eller skole vet om (Sørensen 2005). Dette gjelder også for informantene i min undersøkelse. De sluttet før rusbruken ble oppdaget, muligens for å unngå avsløring ovenfor foreldre?

Jeg ser det sånn at informantene legger stor vekt på forholdet til foreldrene. De beskriver på den ene siden at de tar avstand fra foreldrenes holdninger og livsmønsters mens de på andre siden legger stor vekt på foreldrenes vurderinger og regler, og opprettholdelse av et godt forhold til foreldrene. På den ene siden legger

ungdommene vekt på løsrivelse og å finne egen identitet, mens de på den andre siden har nytte av å ha foreldrenes støtte og vurderinger som rettesnor. Støtte fra foreldrene er dermed en positiv faktor for å motvirke at ruseksperimenteringen tar overhånd. Det er grunn til å anta at ungdom med lite støtte og oppfølging fra foreldre blir mer sårbar for påvirkning fra jevnaldrede, og har mindre styrke i egen atferdsmessig og skolemessig mestring enn ungdom som får slik støtte (Wills & Cleary, 1996).

4.2.4 Religion

Religion og religiøs oppdragelse blir nevnt i flere sammenhenger under fokusintervjuene. Noen av informantene forteller om religiøs oppdragelse, og religiøse foreldre. En av informantene forteller at han er oppdratt etter kristne verdier, og en annen forteller at faren hans er muslim, men at han ikke praktiserer religionen i stor grad.

Flere av informantene trakk fram likheter og forskjeller mellom religion og dop.

Osama: Religion er på en måte det samme som dop, noe man tror at man trenger. Stein: Har man det bra med seg selv tror jeg man verken trenger dop eller religion, begge deler er en slags hjelp til å finne svar på ting. Osama: Mmm, jeg vet, en slags trøst, for å ha noe på en måte.

Stein og Emil sammenligner her det å være religiøs og å eksperimentere med illegale rusmidler. Rusopplevelsene har gitt dem en felles opplevelse som har ført til at de har fått et felles syn på verden som de sammenligner med religion.

Lisa: Jeg tror ikke på en spesiell religion, men jeg tror på en måte at det finnes en slags gud, eller en kraft som passer på oss alle. Jeg tror det er det samme om man tror på muslimer og kristne. Og andre religioner også. Lotta: Jeg tror mest på menneske, jeg (ler). Men jeg skjønner hva du mener. Emil: Jeg har aldri trodd på Gud eller noe, derfor har vi hatt forskjellig utgangspunkt, men dopen har vi hatt sammen, den har på en måte gjort at vi har forstått hverandre, ikke sant? Osama: Ja, enig.

Her beskrives det hvordan en sterk fellesopplevelse har gjort det lettere å forstå andre mennesker selv om de har ulike religiøse syn i utgangspunktet.

Stein: Jeg har bestandig vært uenig med meg selv, har på en måte trodd på Gud for sikkerhets skyld, jeg mener, man veit jo aldri noe helt sikkert... Men nå føler jeg ikke at jeg trenger det lengre, har på en måte min egen tro.

Religion har for flere av informantene vært en del av oppdragelsen og familien, og har blitt beskrevet i forhold til hvem man er, og hvordan man ser seg selv.

Informantene som har religiøse foreldre forteller hvordan veien inn og ut av eksperimentering med illegale rusmidler har spilt en rolle for hvordan de har tatt eget standpunkt til religion. En Brasiliansk undersøkelse (Moreira-Almeida et al., 2006) viser at det å være personlig religiøs er en beskyttende faktor mot å utvikle rusproblemer. Det vil være et åpent spørsmål om denne betydningen vil være like sterk innen norsk ungdomskultur. Norske innvandrerungdommene som var informantene i Schultzs (2007) undersøkelse trekker til en viss grad inn religiøse krefter som en slags tilleggshjelp til egen påvirkningskraft i forbindelse med å slutte med rusmidler, mens de som ikke greide å slutte fikk mye dårlig samvittighet på grunn av rusingen som førte til sterk selvbekredning knyttet opp mot religion. Jeg vil anta at religiøsitet er et personlig forhold som er nært knyttet til familie-kulturen slik at betydningen av religion vil variere sterkt mellom enkelt personer i en norsk ungdomsgruppe. For noen vil det ha sterk betydning, men for andre vil det ha liten betydning.

4.3 Ritualer og symboler knyttet til rusopplevelser

I begge fokusgruppene ble rusen beskrevet som en opplevelse man hadde sammen med andre. Rusopplevelsen ble beskrevet som en fellesopplevelse som man delte med en liten gruppe, eller med en annen person. Flere av informantene fortalte om helt spesielle rusopplevelser som var godt planlagt, og gjennomført på spesielle måter. Når de ulike rusopplevelsene ble diskutert ble de referert til med spesielle kjennetegn for akkurat den rusopplevelsen, for eksempel det var ”den gangen med de hvite duene i hagen”, eller ”da humlen surret overalt”, eller ”da Emil hadde så fine øyne”.

4.3.1 Ritualer & symboler

Informantene i begge fokusgruppene fortalte om de spesielle rutinene de hadde da de skulle ta ecstasy. Samhold er ifølge informantene en stor del av rusopplevelsen, og rusen skal helst oppleves så lik som mulig og bli en god opplevelse for alle. Det er ifølge informantene viktig å ta tablettene samtidig, og det er vanlig at man ser på hverandre først. Det er viktig at alle føler virkningen av stoffet, og det er først når alle føler den gode rusen at opplevelsen er i gang. En av fokusgruppene fortalte at de bestandig så på hverandre, og telte høyt sammen til tre før de tok tablettene i munnen på likt. Dette kan sammenlignes med å skåle når man drikker alkohol, som ifølge Henriksen og Sande (1995) er en rituell handling. Informantene forteller om hvordan de venter på at ecstasyrusen skal begynne å virke for alle:

Lotte: Det var jeg som kjente det først husker jeg... Det begynte å krible sånn godt i magen, og jeg kjente med en gang at dette kom til å bli jævlig bra. Stein: Ja, jeg husker du sa at vi måtte glede oss. Du begynte å stryke på meg også. Husker du? Lotte: Jeg strøk vel på alle etter hvert(ler). Emil: Husker at resten av oss kom nesten samtidig den gangen. Lisa: Ja. Stein: Jeg var i alle fall sist, var liksom redd for at den ikke skulle begynne å virke på meg når alle dere var helt der, men så plutselig ilte det gjennom hele meg, og jeg var der. Emil: Det er da det begynner, når alle er i gang med oppturen.

Ifølge Henriksen og Sande (1995) kjennetegnes symboler og ritualer av at de ikke i seg selv direkte uttrykker mening, men de åpner muligheten for å skape mening. Meningen skapes, og tillegges hele tiden av dem som inngår i handlingen eller som bruker symbolet. Et rituale kjennetegnes ved handlinger som krever en prosedyre for å gjennomføre, innebærer en viss form for regelmessighet, har en symbolsk karakter og medfører sterke opplevelser og nærhet som gir mening for deltagerne. Dette er i tråd med hva Informantene i min undersøkelse kunne fortelle om at de la stor vekt på fellesskapet og rutinene rundt ruseksperimenteringen, som å ta ecstasy-tabletten samtidig, og å "vente" på at rusen skulle begynne å virke for alle.

Informantene hadde mange navn og uttrykk på de ulike rusmidlene og opplevelsene knyttet til rus. Informantene i fokusgruppene forteller om hvordan kallenavnene

knyttet til de ulike rusmidlene er kunnskap man får når man kommer inn i miljøer som bruker illegale rusmidler. Noe av språket har ifølge informantene oppstått fordi man skal snakke i koder som andre folk som ikke bruker rusmidlene kjenner til, mens andre kallenavn er kallenavn som gir positive assosiasjoner og samhold blant de som kjenner til rusmidlene.

Lisa: Du hører med en gang om noen bruker, eller har brukt dop selv. Stein: Ja, hvis noen spør om du har prøvd "ecstasy", Lisa: Eller enda verre: ecstasy-tabletter (latter fra de andre informantene) så veit du i alle fall at personen ikke har peiling. Lotta: Amfetamin er også ganske bra å spørre om da (latter).

Informantene kan fortelle at hvis noen spør om du bruker ecstasy så har vedkommende mest sannsynlig ikke prøvd det selv, men hvis personen spør om du har prøvd "e" eller "knips" så tyder det på at personen enten har prøvd selv, eller kjenner godt til miljøer hvor det brukes. Ecstasy-tablettene kommer ifølge informantene med ulike farger, med ulike navn og ofte små trykk på. *Turtles* var en type som var grønn, og hadde bilde av en skilpadde, mens en annen het *Hvite duer*. Andre typer ecstasy informantene fortalte at de hadde brukt var *Mercedes*, *Snøballer* og *Gule bulls*. De ulike tablettene hadde ifølge informantene noe ulik virkning, noe som gjenspeilte seg i navnet. Dette er i tråd med hva Sørensen (2005) skriver om at ecstasy er gitt navn som for eksempel *Elephant*, *Bulls*, *Brownie* og *Mercedes*. Kallenavnene korresponderer til de små ikonene på tablettene og gir positive og uskyldige assosiasjoner (Sørensen, 2005).

Navnene på tablettene, og hvordan de skulle virke fikk informantene kunnskap om gjennom andre som eksperimenterte, eller solgte rusmidlene. Informantene hadde mange positive rusopplevelser de ville fortelle om. De mest betydningsfulle rusopplevelsene ble i gruppen knyttet til forskjellige hendelser, navn eller steder for at resten av gruppen skulle vite hvilke opplevelser det ble referert til. Noen eksempler på referansenavn som informantene brukte er *Hos Joakim den gangen han var så veldig pen*, *De hvite duene hos Lotte*, *Den gangen gresset glitret*, *Mercedes på byen*, *Båttur på sopp* osv. Disse navnene har oppstått i ettertid når informantene refererer til enkelte rusopplevelser som flere av informantene hadde opplevd sammen.

Samholdet, fellesskapet og de felles rutinene rundt eksperimenteringen trukket frem mest når deltakerne i fokusgruppene skulle diskutere positive opplevelser med illegale rusmidler. Ifølge informantene tar det fra 40 minutt til en time før en ecstasy tablett begynner å virke. Når tablettene først begynner å virke får man en gradvis stigning i rusen, helt til man når rusens ”klimaks”. Denne perioden kalles av informantene mine for ”oppturen” og ble mye nevnt i forbindelse med positive rusopplevelser.

Lotte: Jeg husker at du (ser på Emil) begynte å gå barbert i gresset, og så ropte du at det var det beste du hadde gjort i hele ditt liv (informantene ler). Stein: Så begynte vi alle å gå rundt i gresset. Vi synes bare det var det deiligste vi noensinne hadde prøvd alle sammen. Forsker: Hva var det som var så deilig med å gå i gresset da? Emil: Hver gang vi tråkket ned på gresset strømmet det på en måte på med en deilig følelse. Som små elektriske støt liksom, bare jævlig deilig da.

Informantene forteller at de følte seg spesielt nærme naturen og hverandre denne kvelden siden de tok Ecstasy ute i en hage istedenfor på en klubb eller fest. Dette stemmer overens med det Allaste (2005) fant i sin undersøkelse om ”New bomenians” som har trukket seg fra den kontroversielle klubbkulturen, og heller foretrekker små organiserte fester hjemme.

Emil: Kanskje en av de beste opplevelsene, fordi vi opplevde det sammen. Stein: Vi var på en måte i ett med hverandre og naturen. Lisa: Å få dansekick er sinnsykt deilig da, men kan ikke sammenlignes med å knipse sammen med de du er mest glad i. Stein: Og å gjøre det ute i naturen.

Sato (2004) beskriver hvordan historier om fester tillegges stor betydning som felles referanse mellom ungdomsgrupper. Rusmidlene symboliserer ”brorskapsritualer” som skaper samhold og identitet, samtidig som at bruken markerer et brudd med den kontrollerende hverdagen. Dette stemmer overens med informantene i min undersøkelse som la stor vekt på rusopplevelser som har vært så spesielle at de blir referert til og snakket om mye i ettertid. Symbolikken rundt de illegale rusmidlene og rusopplevelsene skaper samhold og en hemmelighet som bare deltagerne deler.

4.4 Innflytelse fra venner og jevnaldrende

Venner og jevnaldrende har på ulike måter hatt innflytelse på informantenes forhold til illegale rusmidler. For informantene har eksperimenteringen av illegale rusmidler ført til at nye vennskap har blitt skapt og noen tidligere vennskap har blitt brutt. Informantene oppgav felles opplevelser og dypere vennskap som positive opplevelser med ruseksperimentering.

4.4.1 Tilhørighet i venneflokken

Informantene i fokusgruppene var enige om at utestengning og intriger kunne føre til at ungdommer trakk mot mer tolerante miljøer hvor det ble eksperimentert med illegale rusmidler.

Lotte: Det hjalp jo i alle fall ikke å bli utestengt. Lisa: Tror mange ungdommer tenker at de som tar dop er mer åpne og liberale på en måte... Stein: På samme måte som vi tenker at noen av de verste streitingene er overfladiske, tror jeg de som er blant de streite, men likevel ikke føler seg hjemme der, ikke sant, tenker at de som tar dop er mer åpne og liberale. Lotte: Jeg tenkte i alle fall at dere ikke var sånn plastikk, hvis dere skjønner hva jeg mener, tenkte at dere ikke bare var som alle andre.

Lotte ble upopulær blant de tidligere vennene sine på grunn av at hun hadde klina med en gutt som en av de mest populære jentene i jentegjengen var forelsket i. Dette førte til utfrysning og utestengning fra gjengen. Lotte beskriver seg selv som impulsiv, og hadde ikke ment noe vondt med det hun gjorde. Hun følte seg urettferdig behandlet, og synes jentene var overfladiske og ikke greide å ha egne meninger. Lotte hørte av den eldre søsteren sin at det gikk rykter om at noen hun kjente røyket hasj. Lotte hadde også prøvd hasj før, og ønsket kontakt med denne gjengen siden hun så på ungdom som røykte hasj som mer tolerante og "ekte". Ifølge Allaste (2005) er avstanden mellom "oss" og "dem" ganske abstrakt, det er "oss" som representerer en subkultur, mens "de andre" er udefinert. En gruppeidentitet er lettere å legitimere gjennom en livsstil som involverer konfrontasjoner med andre grupper som blir vurdert til å ha dårlig smak. Dette stemmer overens med informantenes

beskrivelse av andre som ikke eksperimenterte med rusmidler som ”streitinger”, ”plastikk” og ”A4”.

Kjetil: De ble jo helt satt ut. Jeg ble jo litt sånn frosset ut. Vilde: Veldig frosset ut. Thea: Ja, det husker jeg, det var jo skikkelig dårlig gjort egentlig.

Flere av informantene hadde opplevd å bli stengt ut av venner som var imot eksperimentering av rusmidler, og dette førte igjen til at informantene da begynte å være mer sammen med de andre ungdommene som eksperimenterte med rusmidler.

En av informantene kunne fortelle om hvordan han følte seg utenfor når han ville slutte å bruke ulovlige rusmidler mens de andre vennene ville fortsette.

Vilde: Dop var jo det sosiale som skjedde når vi var ute. Ragnar: Men ikke sant, det er jo kjedelig å være ute sammen med folk som er full når du ikke drikker. Og det er i alle fall kjedelig å være ute sammen med folk som er på dop. Da føler du deg virkelig utenfor. Vilde: Ja. Ragnar: Du fører jo ikke en normal samtale, to stykker som er på dop, kan ha en utrolig bissarr samtale sammen, ikke sant, men er du full, eller er du edru, da henger du ikke med i det hele tatt, ikke sant.

Her ser vi et eksempel på at det ikke er lett å ta andre valg enn de valgene vennene man henger sammen med. Informantene diskuterer hvordan det er å være sammen med andre som ruser seg når man ikke ”er med på” rusopplevelsen. Ragnar opplevde å føle seg veldig utenfor når han ikke lenger brukte rusmidler når han var sammen med vennene som fortsatte med det. For å slutte med rusmidler måtte Ragnar trekke seg unna vennene sine fordi han følte seg utenfor. Det sterke samholdet kan plutselig virke segregerende.

Alle informantene prøvde så godt de greide å skjule ruseksperimenteringen for andre venner som var imot det.

Ragnar: Du føler deg jo på en måte som den taperen da, jeg mener, de som ser på deg som om du er et avskum eller noe. Thea: Ja, det er mange som er sinnsykt fordomsfulle. Vilde: De er teite da. Ragnar: Ja, men uansett, de ville aldri ha gjort det selv.

Det å ruse seg på illegale rusmidler ble ifølge informantene sett veldig ned på. Informantene opplever dette som fordomsfullt og lite tolerant.

Flere av informantene opplevde å bli utestengt av venner som var imot eksperimentering av rusmidler hvis det ble oppdaget. Dette opplevdes som sårt, og førte til at man trakk mer til de miljøene hvor det var akseptert med illegale rusmidler.

Thea: Jeg opplever i alle fall at folk som ikke har prøvd hasj engang, hvis de hører at noen har prøvd speed eller sånt så blir de kjempesjokkerte. Ragnar: Ja, utrolig nedlatende holdninger. Vilde: Ja, de lager sånn veldig stor grense, eller barriere, men det er egentlig utrolig lett at de dømmer... Ja, når vi har prøvd det da, så er jo vi i en helt annen kategori på en måte.

Stigmatisering og lite forståelse fra folk som ikke har prøvd de illegale rusmidlene selv blir av informantene sett på som ett problem. Mange av informantene opplever det som flaut at venner som ikke eksperimenterte selv fant det ut. En av informantene følte seg utenfor da han sluttet mens vennene fortsatte. Her viser de som fortsetter med illegale rusmidler lite forståelse og stigma. Dette satte vennskap på prøve, og førte til intriger og ubalanse i vennegjengen. Informanten trakk tilbake til andre venner som var imot rusmidler. Etter at de andre informantene også sluttet med illegale rusmidler ble de venner igjen.

Ifølge Evenshaug og Hallen (2000) er brudd på tilliten i vennskap er en viktig årsak til konflikter, og at vennskap brytes opp. Informantene i fokusgruppene forteller om hvordan utestengning fra venneflokket både kan føre til at man trekkes inn i et miljø hvor det eksperimenteres med rus, eller bort fra det hvis man selv slutter med rusmidler. Dette stemmer overens med resultatene i Schultz (2007) undersøkelse som viser at en av sanksjonene innvandrer ungdom kan risikere ved oppdagelse av rusbruk er at omgangsvener velger å ikke ha mer kontakt med dem hvis de fortsetter med rusmidlene. Disse funnene stemmer også overens med forskning (Bahr, 2005) som viser at venner har en betydelig innvirkning på ungdommers bruk av illegale rusmidler. Venner både kan være en risikofaktor og en beskyttelsesfaktor i forhold til

å utvikle rusproblemer (Kvello, 2006). Ungdomstiden er den perioden av livet hvor venneflokkene og jevnaldrende har størst betydning (Evenshaug & Hallen, 2000). Alle informantene mine har kommet i kontakt med noen som er i miljøer hvor det eksperimenteres med illegale rusmidler. Mange av informantene mine har hatt en oppsøkende holdning til miljøer eller personer som eksperimenterer med illegale rusmidler fordi de har opplevd jevnaldergruppen og venner som ikke eksperimenterer som intolerante og kjedelige. Venner og jevnaldrende som ikke eksperimenterer med illegale rusmidler har for informantene hatt forskjellig betydning i de forskjellige fasene av informantenes ruseksperimentering. Dishion og Owen (2002) viser til at bruk av illegale rusmidler fører til at ungdommer danner vennsgrupper med andre ungdommer som bruker samme rusmidler. Slik sett kan det oppstå egne ungdomsmiljøer med felles syn på illegale rusmidler, som er lukket mot andre miljøer. I begynnelsen av ruseksperimenteringsperioden var fellesskapet og spenningen så intenst at jevnaldrende og venner som ikke ruset seg ble sett på som mindre viktige. Mot slutten av ruseksperimenteringsfasen var angsten for å bli ”avslørt” og stigmatisert av venner og jevnaldrende noe informantene tenkte mye på. En undersøkelse av Morgan og Grube (1991) viser tilsvarende funn blant ungdom i Dublin. Det er Ulike påvirkninger fra jevnaldrede spiller en viktig rolle ved oppstart av slik rusmiddelbruk, og for å komme ut av rusbruket.

Dype vennskap

Ifølge informantene blir man gjennom å eksperimentere med illegale rusmidler som for eksempel ecstasy knyttet til hverandre på en helt spesiell måte. Ecstasy-rus gjorde at informantene opplevde en ekstrem lykkefølelse, og at de følte seg veldig glade i hverandre.

Thea: Vi har jo opplevd mye sammen som vi ikke kan dele med noen andre enn hverandre. Vilde: Mmm.

Osama: Jeg hadde jo mange venner, men lissom ingen som var skikkelig gode venner. Vi var for forskjellige. Emil: Så sykt A4 mennesker Lars og den gjengen der som du hang med da. Osama: Jeg veit (ler).

Flere av informantene mener at de gode vennskapene har oppstått som en positiv side av ruseksperimenteringen. Relasjonene som oppsto når informantene eksperimenterte sammen var en stor grunn til at eksperimenteringen fortsatte lengre enn planlagt hos informantene, og at eksperimenteringen opplevdes som viktig og meningsfull.

Osama: Det seriøst beste som har kommet ut av å ta dop er at jeg har møtt Emil og Stein (ler). Lotte: Hva med oss jentene da? Osama: Selvfølgelig dere og, det veit du da, men på en måte, det å få så gode kompiser, som forstår deg. Stein: Har opplevd så mye, ikke sant, kan på en måte snakke sammen om alt. Osama: Tror egentlig jenter har lettere for å snakke sammen om det som er vanskelig, ikke så vanlig for oss gutter. Lotte: Joa, skjønner hva du mener.

Som tidligere nevnt, viser Dishion og Owen (2002) til at det oppstår nye vennskskapsforhold rundt ulovlig rusmiddelbruk. Samtidig er det viktig å påpeke at nære venner har stor betydning om ungdommer skal fortsette med slik rusmiddelbruk, eller avslutter misbruket (Morgan & Grube, 1991; Glasser et. al., 2010). Som Kvello (2006) sier, så kan venner både være en risikofaktor og en støtte for å komme ut av illegalt rusbruk. Og det vil sannsynligvis være de ungdommene med størst risikobelastning i form av vanskelige oppvekstvilkår, små muligheter til å lykkes i skolen og egne atferdsvansker, som vil være mest påvirkbare, på godt og vondt, for innflytelsen fra vennegruppa.

4.4.2 Venner som anbefaler illegale rusmidler

Det er ifølge informantene gjennom venner man først hører om de illegale rusmidlene, og hvilke opplevelser disse rusmidlene kan gi. Alle informantene hadde fått ulike rusmidler anbefalt av venner eller andre jevnaldrende før de selv begynte å eksperimentere.

Sara: Jeg tror ikke jeg hadde gjort det visst ikke dere hadde gjort det. Vilde: Du må jo kjenne noen som tar dop for å få tak i det, men jeg husker vi snakket om det før vi kjente noen som gjorde det. Husker du det? Thea: Ja, stemmer det, det var jo tidlig på ungdomsskolen (ler).

Ragnar, kompisen til Sara, Vilde og Thea hadde et annerledes første møte med dop:

Ragnar: "Jeg var på besøk til Caroline, så kom hun med et glass, så sa hun" vil du ha eller, vil du ha eller, speed oppi her". Så sa jeg "det tror jeg ingenting på". Sa blandet det i brus eller noe sånt. Så sa jeg "nei det tror jeg ingenting på", så sa hun" jo, jo, jo", og jeg sa "nei, nei, nei. "Ja, prøv da" Så drakk jeg. Jeg trodde fortsatt ingenting på det og plutselig satt jeg sånn her (rister på armer og ben og sperrer opp øynene) (latter fra de andre informantene).

Ragnar trodde Caroline bare tullet, og etter å ha blitt maset på tar han glasset med brus og drikker hele glasset. Han tror ikke på at det er speed blandet i brusen før han kjenner at han er full av energi. Det han og vennene husker best var at Ragnar snakket i ett sett og holdt lillefingeren i været. Ragnar mener at det er Caroline som har fått alle til å begynne med dop, men Vilde er uenig.

Ragnar: Jeg tror det er Caroline som har vært inn og fått alle med på å ta dop jeg. Thea: Det er Caroline som en "syndebukken" (ler)Vilde: Ikke meg. Ragnar: Ikke det? Vilde: Nei jeg tok det først hjem til deg og Kari jeg. Ragnar: Ja, den gangen ja. Vilde: Caroline og kjæresten var ikke der, det var hjemme hos deg. Det var jeg som ville prøve det selv.

Ragnar sitt første møte med illegale rusmidler skiller seg ut fra resten av informantenes ved at han ikke selv hadde tatt et bevisst valg om å prøve illegale rusmidler. Ragnar uttrykker at den personen som fikk han til å prøve har fått alle i fokusgruppen til å begynne, men dette er andre uenig i. Med unntak av Ragnar er de andre informantene opptatt av at de selv har tatt valget om å teste ut illegale rusmidler, og at de ikke har følt seg presset av venner. Dette stemmer overens med hva informantene i Svensson (2005) sin undersøkelse "Far from everyday life" svarte om at vennepress ble ikke sett på som en akseptabel forklaring på bruk av illegale rusmidler. Det vil være naturlig å tenke at det i en gruppeintervju- sammenheng kan være vanskelig å snakke om vennepress når vennene er tilstede. Svensson (2005) hevder at det ser ut som venner har en stor innflytelse fordi de vil dele opplevelser, og vite hva den andre snakker om. Dette passer med beskrivelsene fra mine informanter.

Morgan og Grube (1991) viser at anbefalinger fra jevnaldrende for mange har en betydning for å begynne å eksperimentere med illegale rusmidler. Vi må anta at styrken av slik påvirkning vil være ulik og bare et mindretall vil faktisk begynne å eksperimentere med slike rusmidler. Faktorer som kan moderere slik påvirkning vil

være de resilience-faktorer som er vist til i teorikapittelet i denne oppgaven. Viktigst er kanskje støtte og engasjement fra foreldre, både i forhold til skolearbeid og fritid. Det har betydning at foreldrene følger med på ungdommens venner og tilhørighet til ungdomsgrupper, og kan gripe inn ved tegn på endring der ungdommen kan komme i «dårlig selskap» (Bahr et al., 2005). De ungdommene som er sensasjonssøkende, har lite selvkontroll og stort behov for sosial anerkjennelse, vil være de som er mest påvirkbare. Det vil altså være betydelige forskjeller på hvor stor påvirkning venner og jevnaldrende vil ha på ungdommers illegale rusmiddelbruk. Ungdommene som deltar i min undersøkelse legger vekt på egne valg i stedet for å se på seg selv som et offer for påvirkning. Sannsynligvis betyr dette at disse ungdommene har betydelige resiliente ressurser, og mindre risikobelastninger enn andre ungdommer som får langvarige rusproblemer.

4.5 Spenningssøking: “En helt ny verden”

Nysgjerrighet på virkningen av de illegale rusmidlene, det utrolige kicket og spenningen informantene fikk av å eksperimentere med de illegale rusmidlene i startfasen ble beskrevet som så positivt at det veide opp for risikoen eksperimenteringen gav. Flere av informantene beskriver en tidlig nysgjerrighet til de illegale rusmidlene, og et ønske om å prøve alle de vanligste illegale rusmidlene en gang. Ifølge Pedersen (2006) er behovet for risiko og spenning ulikt fordelt mellom oss fra naturens side. Personer med større behov for risiko og spenning kan beskrives som ”sensation seekers”, og mer tilbøyelig for å drikke mye alkohol, samt og bruke illegale rusmidler (Pedersen, 2006). Flere av informantene i fokusgruppeintervjuene beskriver seg selv om glade i ekstreme situasjoner og spenning, eller gir beskrivelser som kan tolkes opp mot teorier om spenning og spenningssøking.

Vilde: Den beste opplevelsen må være på sopp. Kjetil: Ja, når vi tok sopp sammen og alt ble helt forandret! Husene ble runde, og fargene veldig sterke. Både menneskene og husene så ut som en animasjonsfilm. Vilde: Ja, bare det å kjøre trikk ble en stor opplevelse. Kjetil: Det var som å være på tivoli, alt vi gjorde var gøy. Ragnar: Jeg skjønner ikke hvordan dere turte... Thea: Ja, det var jo egentlig sykt at vi gjorde det, ville aldri turt å gjøre det i dag.

Informantene beskriver her en rusopplevelse på det hallusinogene stoffet sopp hvor de opplevde at mennesker og hus forandret farge og form. Opplevelsen blir av to av informantene beskrevet som en av de beste, og sammenlikningen med animasjonsfilm og tivoli kan forstås som at informantene opplevde rusopplevelsen som surrealistisk og morsom. Zuckerman (2006) skriver i "Sensation seeking and risky behavior" at bruken av såkalte psykedeliske rusmidler (for eksempel sopp, syre og kaktus) er motivert av spenningsøking. I en gruppediskusjon med drevne heroinbrukere kom det frem at heroinbrukerne så på hallusinogene stoffer som LSD som mer risikabelt enn heroin fordi resultatet av rusen er så uforutsigbare. Det at drevne heroinbrukere vurderte hallusinogene stoffer som mer risikofylt enn heroin passer med mine informaners risikovurdering av hallusinogene stoffer som mer risikabelt enn andre illegale rusmidler. Dette vil jeg komme tilbake til i neste avsnitt. Mine informanter har ikke eksperimentert med heroin da dette forbindes med stor risiko for å utvikle alvorlige problemer knyttet til rus.

Emil: Heroin ville jeg aldri i livet prøvd, der går det en stor grense. Stein: Det er bare deprimerende med heroin. Lisa: Ja, hvis man prøver heroin går det som oftest rett utfor, da blir man narkoman.

Spenningen rundt å bryte nye barrierer

Spenning og nysgjerrighet var for informantene medvirkende årsaker til utprøvingen av nye illegale rusmidler. Ut fra informantenes beskrivelser kommer det frem at visse illegale rusmidler blir vurdert som mer risikofylte enn andre.

Thea: Jeg mener, vi visste jo godt hvor farlig det var med "e", og at de fleste aldri ville ha prøvd det fordi det blir sett på som kjempefarlig. Vilde: Ja, og de som brukte dop sa jo også at syre var skummelt fordi du kunne få en dårlig tripp av det. Kjetil: Ja, derfor var det mer spennende, og skumlere også selvfølgelig å prøve "e" (ecstasy) og "syre" (LSD), enn speed (amfetamin) og cola (kokain).

Risikovurderingen blir her sett ut fra kunnskap fra de som allerede har prøvd rusmidlene. Her ser vi også hvordan en av informantene trekker en sammenheng mellom spennende og skummelt. Dess større risiko et illegalt rusmiddel blir estimert til å ha, jo mer spennende blir det å forsøke rusmidlet. Ifølge informantene er det å prøve hasj en mye enklere barriere å bryte enn å forsøke rusmidler som ecstasy, kokain, LSD og amfetamin. Alle informantene i fokusgruppene hadde prøvd cannabis (hasj) før de bestemte seg for å prøve de andre ulovlige rusmidlene. Grunnen til at cannabis ble vurdert som mindre risikofylt enn de andre ulovlige rusmidlene, var at rusmidlet ble vurdert som mye vanligere å bruke, og også ble brukt av personer som holdt seg unna andre illegale rusmidler:

Emil: Hasj telles jo ikke da, til og med skikkelige streitinger har jo prøvd det". Lisa: Eh, det er ikke helt sant da, mange av jålebertene i klassen min som omtrent besvimte når de hørte noen skulle fyre. Emil: jo, men du skjønner da vel poenget mitt, ikke sant? Lise: Jo da (ler), blant vanlige folk mener du da.

Her ser vi at informantene igjen diskuterer hvor vanlig det er å ha prøvd hasj. Emil argumenterer for at hasj ikke telles som et illegalt rusmiddel da han mener at de fleste har prøvd det. Demant og Ravn (2010) undersøkte danske ungdommers holdning til cannabis, ecstasy og kokain. De fant en veldig høy grad av aksept blant 17-19-åringene i undersøkelsen som oppfattet cannabis som omtrent like farlig som alkohol og derfor nærmest ikke å regne som et "ordentlig" illegalt rusmiddel. Det at cannabis er legalisert i andre europeiske land, og blir brukt i medisin kan være bakenforliggende forklaringer på liberale holdninger. På den andre siden var 17-19-åringene ganske ensidig redde for risikoen ved ecstasy. Det å se cannabis som et ufarlig rusmiddel stemmer også for informantene i min undersøkelse. Informantene i min undersøkelse så også på andre rusmidler som for eksempel ecstasy og kokain

som mer risikofylt enn hasj, og beskriver hvordan dette valget var en relativt stor barriere å bryte.

Som nevnt i underkapittelet ”Medias betydning” bestemte mange av informantene seg for å teste ut de ulike illegale rusmidlene da de fikk høre om de ulike rusmidlenes virkning og risiko gjennom media og forebyggende programmer i skole. Årsaken til dette kan for eksempel være opprør og spenningssøking.

Lotte mistet kontakten med de på sin egen alder etter konflikt i jentegjengen som førte til at hun ble utestengt. Hun møtte de andre deltagerne i fokusgruppen på fest. På et eget rom samlet flere av de på festen seg for å ta ecstasy og amfetamin. Emil, Osama og Stein ville ikke la Lotte få dop av dem på grunn av alderen. Lotte fikk til slutt en halv ecstasy tablett av en annen gutt på festen.

Emil: Jeg husker at du var jævlig fornøyd når du fortalte oss at du hadde fått ecstasy av noen andre. Like sta da som du er nå (ler). Lotte: (Ler) dere kunne ikke bestemme over meg, nei. Emil: Ville jo ikke ha ansvar for å få ei lita ungdomsskolebærte til å begynne med dop (ler). Lotte: Skjønner jo det nå. Men det var jeg som ville det selv, ingen kan bestemme over meg (ler).

Pedersen (2006) hevder at mildere former av personlighetstrekket som fører til behov for ekstreme opplevelser kan finnes hos alle. Derfor er det vanskelig å si noe om trekket ”sensation seeking” i form av stort behov for ekstreme opplevelser og spenning har noe med informantenes eksperimentering med illegale rusmidler å gjøre. Samtidig er det mange av beskrivelsene hos informantene mine som kan tyde på at de i noen situasjoner har hatt større grad av behov for spenning og risiko enn andre. Da viser jeg spesielt til det som tidligere er skrevet om at mange av informantene fikk lyst til å prøve ut de illegale rusmidlene etter å ha fått informasjon om risikoen ved bruk av illegale rusmidler. I følge Zuckerman og Kuhlman (2000) er det spesielt impulsstyrt sensasjonssøking som gir risiko for illegalt rusmiddelbruk. Ifølge Pedersen (2006) kan det å trekkes mot rus og kriminalitet være en form for spenningssøking, på samme måte som noen trekkes mot spenning i form av risikosport, andre søker opplevelser gjennom livsstiler, eller møte med fremmede

kulturer. Flere av informantene mine har fortalt om hvordan spenningsopplevelser i form av klatring, rafting, og ekstreme reise-opplevelser har hjulpet dem til å slutte med de illegale rusmidlene. Dette vil jeg komme nærmere inn på i siste delkapittel av dette kapittelet.

4.6 Informantenes opplevelse av sammenheng

Antonovskys teori om ”opplevelse av sammenheng” (OAS), er sammensatt av de tre komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet, hvor meningsfullhet er den viktigste komponenten fordi den har motivasjonskomponenten i seg (Antonovsky, 2000). Under analysen av datamaterialet kom det frem at informantene la stor vekt på å beskrive ruseksperimenteringen ut fra en meningsfull sammenheng. Informantene var opptatt av hva de hadde lært og fått ut av ruseksperimenteringen, og hvordan ruseksperimenteringen hadde gått fra å oppleves som riktig og meningsfull i starten, før den forandret seg og ble meningsløs.

4.6.1 Meningsfullt å eksperimentere med illegale rusmidler

Som beskrevet under kapittelet ”jevnaaldrende og venner” oppsøkte en av informantene (Lotte) de andre informantene som hun så på som mer tolerante da hun ble utestengt av venneflokken sin. Ifølge Antonovsky (2000) blir man stadig konfrontert med stressfaktorer som kan være daglige irritasjonsmomenter, eller potensielt stressfylte akutte hendelser. Om det er daglige irritasjonsmomenter, akutte, eller kroniske stressfaktorer som vi velger selv eller kommer utfor, er livet vårt fylt med stimuli som vi er tvunget til å reagere på. Budskapet til hjernen vår er at det er et problem. Problemet består av to aspekter: det instrumentelle aspektet/ problemløsning og følelsesregulering. Vennskap er spesielt viktig i ungdomsårene (Evenshaug & Hallen, 2000). Lotte møtte en stressfylt hendelse da hun ble utestengt fra hele venneflokken sin, og reagerte med å oppsøke andre ungdommer som hun så på som mer tolerante da hun visste at de røykte hasj. Det å koble hasjrøyking til å være tolerant kan også sees som en feiloppfatning og kan være en forveksling med det å

ikke ta avstand fra bruk av illegale rusmidler. Informantene i Allaste (2005) sin undersøkelse ” Making Distinctions: New bohemians and Restricted Drug Use” forteller at de bruker rusmidler på en avslappet og naturlig måte som en del av livsstilen.

For noen av informantene var det ikke bare et enkelt valg å bestemme seg for å eksperimentere med de illegale rusmidlene. Noen ble beskrevet av seg selv og de andre informantene som mer usikre. Stein blir av de andre informantene i den ene fokusgruppen beskrevet som den som var mest skeptisk til å prøve rusmidler.

Lisa: Du var jo den som var mest skeptisk av oss alle, (ler), men jeg synes det var et vanskelig valg jeg også. Stein: Ja, men jeg var jo nysgjerrig på greiene også, og så stolte jeg jo på Emil. Lisa: Men tvilen gikk jo veldig fort over etter den dagen vi ble forelsket i” e”.

Etter å ha prøvd det illegale rusmidlet ecstasy får informantene en positiv opplevelse som gjør at tvilen forsvinner, og valget føles riktig. I følge informantene var den første tiden de eksperimenterte med rusmidler fylt av ensidig positive opplevelser. Dette gjorde at de i denne perioden ikke bekymret seg mye, og de følte at eksperimenteringen gav så positive opplevelser at de så det som meningsfylt fortsette eksperimenteringen. Ifølge informantene er det ikke mulig å forestille seg hvordan rusen av ecstasy føles uten å ha prøvd det selv.

Lotte: E” er bare en ubeskrivelig, utrolig opplevelse! Stein: Ja! Det kan på en måte ikke sammenliknes med noe annet. Tror faktisk ikke det er mulig å forestille seg hvor godt det kan være uten å ha prøvd det. Emil: Alle bekymringer, og alt stresset og uroen fra resten av verden forsvinner helt. Lisa: Ja, sykt deilig. Synes synd på de som aldri får oppleve det i løpet av livet.

Rusen av ecstasy gav ifølge informantene en sterk lykke følelse i begynnelsen som de ikke hadde opplevd før de prøvde ut de ulovlige rusmidlene. Det som er felles for alle informantene er betydningen av første gang de eksperimenterte med ulovlige rusmidler. Det handler om å ta et valg, bryte en barriere.

Lisa: Det er klart at første gangen er viktig, jeg hadde tenkt over det, så bestemte jeg meg bare. Lotte: Jeg også, jeg mener, selvfølgelig tenkte jeg på alt jeg hadde lest om hvor farlig det var, men etter å ha hørt så mye bra om det så visste jeg at det var riktig for meg å prøve. Osama: Jeg følte meg annerledes, jeg mener på en bra måte da, med en gang jeg hadde tatt "e". Emil: Jeg vet, du forandrer deg på en måte.

Første gangen man eksperimenterer med illegale rusmidler er avgjørende, da har man tatt et valg og brutt en ny barriere. Informantene tok dette valget med utgangspunkt i de risikoene som var fremstilt gjennom skole og media, og informasjon de fikk av andre som allerede eksperimenterte med disse rusmidlene.

Mange av informantene beskriver et slags savn, en følelse av rastløshet, eller en følelse av tomhet som preget hverdagen i tiden før de begynte å eksperimentere med de ulovlige rusmidlene.

Lisa: Det var ikke nok på en måte, bare å snakke om gutter, klær og sånt... Stein: Skjønner sinnsykt godt hva du mener, hadde det på samme måte Osama:(Ler) Var vel ikke nok å snakke om klær og gutter for deg heller nei... Stein: (Ler) Dere skjønner hva jeg mener ikke sant, alt handlet om hvem som hadde klina med hvem, hva som skal skje i helga. Aldri noe nytt, aldri noen som snakka om de viktige tinga i livet.

Flere av informantene forteller om en misnøye med tilværelsen, at de aktivt tok et valg om å utforske noe nytt.

Emil: "E" får deg til å åpne deg på en helt spesiell måte. Du kan på en måte snakke om alt, hemmeligheter du har holdt for deg selv bestandig for det har føltet flaut. Både hvordan du (ser på Stein) og du (ser på Lotte) fortalte det dere hadde opplevd i barndommen, husker dere? Lotte: Ja. Lisa: Både du og jeg begynte å grine (ser på Emil). Emil: Ja, man åpner seg. Kan snakke om alt. Tror mange flere burde tatt "E" (informantene ler). Stein: Det er jo en grunn til at "E" har blitt brukt i terapi tidligere. Lisa: Ja, ja! Lotte: Mm.

Informantene forteller om hvordan det å ta ecstasy sammen gjorde det lettere for dem å åpne seg for hverandre. Her gir informantene eksempler på at de blant annet delte opplevelser fra barndommen som de ikke hadde greid å dele med andre tidligere. Informantenes beskrivelser av hvordan ecstasy får folk til å tørre å åpne seg, og å dele det som oppleves som vanskelig og skamfullt blir av informantene opplevd som så

viktig at de ikke har noe problem med å forstå at ecstasy tidligere har blitt brukt i terapi, som Stein hevder. Om hemmelighetene og det personlige informantene delte med hverandre under påvirkning av ecstasy var ”vanlige” ungdomsproblemer, eller om det handlet om mer alvorlige, belastende problemer som for eksempel traumer, er ikke videre undersøkt i denne studien.

Informantene beskriver ekstreme lykkefølelser, spenning, og dype vennskap som gjorde eksperimenteringen med rus meningsfull. Informantene legger vekt på at dette er opplevelser man ikke kan forstå selv uten å ha eksperimentert med de illegale rusmidlene. Informantene har vært klar over risikoen ved å eksperimentere med de illegale stoffene, og har vurdert informasjon fra bekjente/venner på den ene siden opp mot informasjon fra media og skole på den andre siden. Gapet mellom fremstillingen fra samfunnet og venner/bekjente har ifølge informantene vært stort, og mye av informasjonen fra media og skole har virket overdrevent negativt veid opp mot det de som har testet ut rusmidlene selv kunne fortelle. Derfor opplevdes ruseksperimenteringen som riktig og meningsfull i begynnelsen.

4.6.2 Når rusen ikke lenger oppleves som meningsfull

I begynnelsen av ruseksperimenteringen opplevde informantene svært få, eller ingen, negative opplevelser knyttet til de illegale rusmidlene. Nære vennskap, helt spesielle opplevelser, bedre kontakt med følelsene sine og seg selv samt bedre selvtillit er noen av grunnene til at informantene synes det var meningsfullt å eksperimentere med rus illegale rusmidler. Det var først etter en stund (etter ca 4 mnd til ca 18 mnd) at informantene begynte å se negative sider av rusen og eksperimenteringen med de illegale rusmidlene. Informantene forteller om nedturer, svik, følelse av tomhet, redsel, dårlig samvittighet og problemer med å opprettholde troen på seg selv.

Slitsomt å leve dobbeltliv

Informantene beskriver hvordan det etter hvert opplevdes som en belastning å eksperimentere med illegale rusmidler i smug.

Emil: Så sitter du der på familieselskap, ikke sant, med bestemoren din som klapper deg på kinnet og snakker om hvor snill og flink du er, skjønner du, og så begynner mamma og skryte også, ikke sant.. Så sitter du der med frynsete nerver fra før, ikke sant, fordi du har tatt E eller speed kvelden før. Osama: Ai, det er den verste følelsen man kan ha. Lisa: River inni deg på en måte. Stein: Plutselig føler du deg som den verste hyklerin av en sviker.

Her beskriver informantene hvordan det er å leve i to verdener, og hvordan det føles å være sammen med besteforeldre og foreldre som ikke vet om rusbruket dagen etter de har ruset seg. Følelsen av å være falsk blir forsterket når informantene får skryt av familie som ikke vet hva de driver med i smug på fritiden. Dette stemmer overens med informantene i Schultz (2007) sin undersøkelse som opplevde det å leve et dobbeltliv i forhold til rusmidler, kultur og familie som en stressbelastning. Ifølge Antonovsky (2000) *begripelighet* om at man forstår det som skjer, og *håndterbarhet* om at man har tilstrekkelig ressurser til å håndtere situasjonen. Er disse komponentene på plass vil situasjonen oppleves som meningsfull. Her ser vi at informantene har en opplevelse av å gå på akkord med seg selv.

Thea: Det verste er den dårlige samvittigheten, som lissom gleser etter deg når du minst venter det.. Ragnar: Ja, au, au. Du føler deg så fæl og slem hele tiden. Kjetil: Og tanken på foreldrene mine. Hva har de gjort for å fortjene meg liksom?

Informantene beskriver en voldsom følelse av dårlig samvittighet. Følelsen av dårlig samvittighet kunne komme når som helst, og var så sterk at det av informantene ble beskrevet som veldig vondt. Det var spesielt i forhold til foreldrene at informantene fikk dårlig samvittighet, men de fikk også dårlig samvittighet ovenfor andre venner som ikke hadde prøvd illegale rusmidler som de måtte lyge til for å skjule rusbruken. Dette stemmer overens med informantene i Schultz (2007) sin undersøkelse opplevde betydelige mengder dårlig samvittighet på grunn av rusingen. Informantene gir uttrykk for at selv ikke skjønnte hvorfor de handlet som de gjorde. Ifølge Antonovsky (2000) vil livssituasjoner ofte føles meningsløse når verken *begripelighet* eller *håndterbarhet* er tilstede. Rusen gav ikke lenger den ubetingede lykkefølelsen, samtidig som det i en periode var vanskelig å avslutte eksperimenteringen.

Løgn og svik blant venner

I starten av ruseksperimenteringen var de sterke opplevelsene informantene fikk sammen med andre med på å gi en følelse av nærhet og samhold til de rundt. Disse fellesopplevelsene og følelsen av samhold, sammen med virkningen av rusmidlet, gjorde eksperimenteringen både spennende og meningsfull. Men dette endret seg.

Stein: Når du skjønner at de du stoler på begynner å svikte deg, lurer til seg ekstra dop, lyger. Emil: Ikke minst når du merker selv at selve dopet er viktigere enn å gjøre det sammen. Stein: Ja, da skjønner du virkelig at dopet har en annen side enn du først trodde for å si det sånn.

Informantene i fokusgruppene opplevde ulike typer av svik og løgn blant de nærmeste vennene sine som de hadde eksperimentert med. Sladder og baksnakking, mistenksomhet og unnaluring av rusmidler for å få mer selv var de negative sidene ved ruseksperimenteringen som informantene fortalte mest om.

Den ene fokusgruppen forteller om hvordan problemene oppsto da en av informantene ville slutte med rusmidlene mens de andre fortsatt eksperimenterte.

Ragnar: Det er ganske mange som vet at vi tok dop i alle fall. For å si det sånn. Thea: Ja, men det var jo litt sånn lobbyvirksomhet også skulle jeg til å si. Det var jo litt gnisninger mellom oss. Vilde: Ja, ja! Thea: Men jeg tror det var få ganger folk så det sånn bare på oss.

Med "lobbyvirksomhet" mener informantene det å sladre, eller fortelle om ruseksperimenteringen til andre som er imot rusmidlene, og ikke har eksperimentert med dem selv. Frykten for at ruseksperimenteringen skulle avsløres blant andre venner som ikke eksperimenterte med rusmidler viste seg å være tilstede hos alle informantene i større eller mindre grad. Det ble opplevd som svært stigmatiserende å bli "avslørt". Informantene mente at det å bli avslørt førte til at de ble sett ned på, og i verste fall stengt helt ute av de vennene som ikke eksperimenterte.

De sterke fellesopplevelsene rundt ruseksperimenteringen, og de positive fellesopplevelsene var viktige faktorer for at ruseksperimenteringen opplevdes som riktig og meningsfull for informantene. Vennskap, og det å kunne stole på hverandre har vært viktig for at opplevelsene rundt ruseksperimenteringen ble tillagt positiv

verdi. Sørensen (2005) hevder at det å stole på vennene er viktig for de ungdommene som eksperimenterer på fritiden med illegale rusmidler. Dette stemmer overens med mine informanter, som trekker frem løgn og svik blant venner som en av de mest negative opplevelsene knyttet til ruseksperimenteringen. Ut fra Antonovsky (2000) sin teori vil det å møte på stressfaktorer føre til at man blir tvunget til å ta stilling til problemet, både kognitivt og følelsesmessig. Det å oppleve svik i betydningsfulle vennskap som har blitt sterkere gjennom fellesopplevelser på rus, vil oppfattes som en stressfaktor som kan påvirke hele virkelighetsoppfatningen av situasjonen. I informantenes tilfeller var dette en faktor som førte til at de revurderte sitt syn på rusmidlene som ensidig positive, og var med på å endre informantenes opplevelse av ruseksperimenteringen som riktig og meningsfull.

Når rusen kjennes annerledes ut

Det var ikke bare forholdet til vennene og selvfølelsen som endret seg etter hvert under eksperimenteringen med de ulike illegale rusmidlene. Også den kroppslige og fysiske opplevelsen forandret seg, ifølge flere av informantene.

Vilde: Ja, i begynnelsen blir du glad når du kjenner at det begynner på en måte, men på slutten fikk jeg bare angst når jeg kjent at det begynte å virke, og tenkte: nei faen, det her vil jeg jo ikke. Så hvis jeg hadde tatt det nå, eller la oss si at jeg plutselig bare hadde fått det i meg på en måte, så hadde jeg fått angst, jeg. Men det blir jo akkurat den samme følelsen bare i en annen grad. Det som er godt med hjertebank og sånn er plutselig dritekkelt.

Her forklarer en av informantene hvordan opplevelsen av rusen også endrer seg fra starten av ruseksperimenteringen til slutten av perioden. Beskrivelsen av at den samme følelsen som ble opplevd som svært behagelig i startfasen forandrer seg viser at rusopplevelsen ikke bare henger sammen med selve rusmidlet, men av hele situasjonen rundt.

Ragnar: Og når vi gikk opp til Jon og jeg hørte en humle rundt over alt. Thea: Ja, hehehe. Ragnar: Da skjønnte jeg at det her er ikke meg altså. Vilde: Hva var det, hadde du tatt speed eller "E"? Ragnar: "E". Jeg hørte en humle som surret over alt.

En av informantene forklarer hvordan han under påvirkning av ecstasy kom frem til at det ikke var riktig for han å ruse seg mer. Beskrivelsen av en humle som surrer over beskriver et ubehag som var med på å forandre synet på opplevelsen av ecstasy-rus som noe positivt. Ifølge informantene var det ikke bare 1 negativ rusopplevelse som endret deres syn på at det var meningsfullt å eksperimentere med illegale rusmidler, men en periode med flere negative opplevelser som til slutt gjorde at informantene bestemte seg for å slutte. I eksempelet med humlen ser vi den negative opplevelsen som gjorde det endelige utslaget for at en av informantene bestemte seg for å slutte.

Ifølge Antonovsky (2000) vil personer med høy opplevelse av sammenheng se helhetlig på de vanskene som dukker opp, og se at vanskelige situasjoner gjør en sterkere i ettertid. Ved å sette vanskelige opplevelser i livet inn i en større sammenheng, og finne en mening med det som har skjedd, vil man se på fortiden som begripelig og meningsfull, og man vil være bedre rustet til å håndtere stress og påkjenninger.

Emil: Det er jo mye vi har lært av å ta dop vil jeg si. Vi har jo opplevd ekstreme følelser, det gjør jo at vi har en bagasje, ikke sant? Lisa: ja, absolutt. Alt det sykt fine vi har opplevd da, men ikke minst det kjipe vi har opplevd. Er jo på en måte gjennom vanskelige ting man blir sterkere. Lotte: Ja, jeg føler at jeg har blitt sterkere når jeg har kommet meg gjennom de vanskelige tinga. Stein: Ja, enig har lært mye om meg selv. Emil: Uten tvil!

Alle informantene bortsett fra én angret ikke på ruseksperimenteringen i ettertid til tross for de negative opplevelsene ruseksperimenteringen også førte med seg. Informantene la vekt på at det hadde kommet noe positivt ut av ruseksperimenteringen i form av at de hadde lært mye om seg selv av å oppleve ekstreme følelser, både positive og negative.

Lisa: Nå i ettertid ser jeg det liksom som noe som henger sammen, hvis dere skjønner, det at jeg har blitt meg selv. Jeg ville ikke vært den samme i dag, hvis jeg ikke hadde gjort det jeg gjorde. Stein: Skjønner veldig godt hva du mener, sånn er det med meg også. Lotte: Alt det vi har vært gjennom ikke sant, alt vi har følt og opplevd som ikke så mange andre har. Lisa: Ikke minst de dårlige følelsene også, det er gjennom smerte man utvikler seg mest kanskje.

De negative opplevelsene de opplevde mot slutten av ruseksperimenteringen skremte informantene, og gjorde at de endret syn på at fremtidig eksperimentering.

Under fokusgruppeintervjuene diskuterer og forteller informantene om hvordan de tok valget om å prøve ut illegale rusmidler, rusen og fellesskapet rundt den, de dårlige følelsene og til slutt om hvordan de greide å slutte med rusmidlene. Faktorer som blant annet forhold til venner, familie, påvirkning gjennom media, møte med nye kulturer og behovet for spenning er medvirkende faktorer fokusgruppene har kommet inn på.

Å ta nye valg ut fra hva som føltes som riktig og meningsfullt har blitt trukket frem i forbindelse med alle de ulike fasene av ruseksperimenteringen. Med unntak av én av de ti informantene i undersøkelsen beskriver informantene bevisste valg etter hva som føles som meningsfullt i situasjonen. Nysgjerrighet, ønske om spenning, meningsløshet, eller å føle at noe manglet i livet, sammen med vurdering av risiko og informasjon var noen av utgangspunktene for at informantene bestemte seg for å prøve ut rusmidlene. I den situasjonen så informantene det som meningsfullt å prøve de ulovlige rusmidlene til tross for det de visste om risikoen.

Når rusen og rusopplevelsene begynte å føre ubehag og dårlige opplevelser med seg, føltes ikke lengre eksperimenteringen like meningsfull. Da rusopplevelsene førte med seg skam, svik, angst og dårlig samvittighet føltes det ikke lengre meningsfullt å fortsette med rusmidlene. Selv om det var vanskelig å komme seg. Ut fra teorien om OAS vil altså personer med høy opplevelse av sammenheng se helhetlig på de vanskene som dukker opp, og se at vanskelige situasjoner gjør en sterkere i ettertid. Ved å sette vanskelige opplevelser i livet inn i en større sammenheng, og finne en mening med det som har skjedd, vil man se på fortiden som begripelig og

meningsfull, og man vil være bedre rustet til å håndtere stress og påkjenninger i fremtiden (Antonovsky 2000). Bare en av informantene angret i ettertid på ruseksperimenteringen:

Thea: Men jeg angrer absolutt ikke. Ragnar: Jeg angrer veldig. Thea: Men om vi har fått noe positivt ut av det sånn sett, så mener jeg at jeg forstår andre på en annen måte nå. Og det at man kanskje ikke trenger å dømme andre som har prøvd.

Ragnar flyttet på hybel da han var 16 år, og overgangen til å klare seg selv ble stor. Fra å ha gode karakterer fikk han i perioden han begynte med rusmidler problemer med å komme seg på skolen, og karakterene ble dårligere. Ragnar forteller at når han fikk nedturer på rus forbandt han dette med at livet gikk dårlig generelt. I ettertid opplever han ikke ruseksperimenteringen som meningsfull.

Antonovskys (2000) teori har brakt funnene mine i nytt lys som sier noe om ungdommenes egne opplevelser knyttet til meningen med rus.

4.7 Veien videre- Suksessfaktorer

I dette underkapittelet vil jeg sammenfatte faktorene som gjorde at disse informantene har greid seg bra selv om de har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler. Informantene hadde mange tanker å dele rundt hva de selv trodde var årsaken til at de hadde greid å slutte med de ulovlige rusmidlene, og greid seg bra i ettertid. Informantene forteller at de ofte snakker om tiden de eksperimenterte med rus når de er sammen. De liker å snakke om de beste opplevelsene de hadde sammen på rus, første gang og morsomme historier. De snakker også om den dårlige perioden, de skumle opplevelsene og de som de ble kjent med som ikke greide seg bra i ettertid. Dette er sannsynligvis en hjelp på den måten at unge voksne får bearbeidet og satt ting i perspektiv i ettertid.

4.7.1 Spenningsopplevelser som kan erstatte rus

Mange av informantene fortalte at nysgjerrighet og ønsket om å oppleve noe spennende var en viktig årsak til at de valgte å eksperimentere med illegale rusmidler. Å slutte med de ulovlige rusmidlene var en vanskelig prosess ifølge informantene, og de måtte gjennom flere runder, hvor de ble skuffet over seg selv, og de nærmeste som de brukte rusmidlene sammen med. Flere av informantene kunne fortelle om hvordan de fant opplevelser som gav spenning som erstatning for dopet når de sluttet.

Emil: Noen drar på villmarkstur sammen for å få en opplevelse sammen, vi ruset oss. Når vi sluttet å ta dop erstattet vi det med overnattingsturer hvor vi svømte i elver, klatret og sånt. Stein: Ja, da hadde vi noe sammen igjen. Osama: Ikke Lise da (ler). Lise: Trengte litt avstand fra dere en periode da (ler).

Noen informanter brukte også reiser for å oppleve spenning etter at de hadde sluttet å ruse seg.

Vilde: Det gir jo på en måte den samme følelsen å reise, Kjetil: Ja, det er jo den samme spenningen, dra på nye steder og der man har fått høre at man i alle fall ikke bør gå... Vilde: Ja (ler).

Ifølge Pedersen (2006) har noen personer et større behov for spenning fra naturens side. Ut fra resultatene i min undersøkelse vil det være naturlig å tenke seg at tilbud om aktiviteter som gir spenning (for eksempel klatring eller snowboard) vil kunne være nyttige for å hjelpe ungdom med disse personlighetstrekkene ut av illegalt rusmiddelbruk.

4.7.2 Fritidsaktiviteter

Å ha fritidsaktiviteter eller hobbyer gjorde at det var lettere å slutte med rusmidlene, sa informantene. Flere av dem hadde aktiviteter og hobbyer de enten begynte med, eller tok opp igjen når de prøvde å slutte med rusmidlene og etterpå.

Lisa: Du må ha noe annet å distrahere deg med etterpå, jeg mener, du har jo brukt nesten all fritiden en periode av livet til å tenke på dop, eller ta det. Lotte: Ja, det føles tomt en stund før du finner noe annet. Emil: Jeg begynte med volleyball og basket, måtte få ut all energien.

Noen av informantene fortalte også at fritidsaktiviteter hadde hjulpet dem med å kontrollere eksperimenteringen underveis.

Kjetil: Når du må være fysisk på topp og prestere dagen etterpå, må du jo holde igjen litt dagen før. Thea: Ja, du blir jo ganske redusert dagen etterpå. Vilde: Ja (ler).

Andre fortalte om friluftsliv interesser:

Stein: Jeg ble så glad i å komme meg ut på tur. Tok kontakt med de gale streite vennene mine som dro på overnatting og sånn. Emil: Ja, men de kuleste turene var vel med oss? Stein: Ja, men var jo kult å gå i fjellet også med Lars og dem.

Korhoren et al. (2009) undersøkte i sin forskning hvordan fysisk aktivitetsnivå i ungdomsalderen predikerer bruk av alkohol og illegale rusmidler i tidlig voksen alder. Han konkluderte med at det å være stillesittende og ikke fysisk aktiv i ungdomstiden predikerer senere bruk av illegale rusmidler. Dette stemmer overens med noen få av informantene mine som ikke var fysiske aktive før de eksperimenterte med rus. De fleste av informantene i undersøkelsen min hadde fritidsaktiviteter før de begynte å eksperimentere med rus, men som de reduserte eller tok pause fra i perioden de drev med rus. Hobbyer og fritidsaktiviteter er ifølge informantene viktige for å greie å slutte med illegale rusmidler. Hobbyer og fritidsaktiviteter hadde for informantene funksjoner som å få ut energi gjennom trening, sette fokus på noe annet enn rus, fylle tiden med noe som oppleves som meningsfullt og for å knytte nye sosiale kontakter.

4.7.3 Noen som bryr seg- familie og venner

Informantene trakk frem venner og familie som svært betydningsfulle på forskjellige måter både under og etter perioden med eksperimenteringen av de ulovlige rusmidlene. Vennskap er viktig i forhold til å ruse seg:

Lisa: Dop skal være inkluderende. Når det ikke lenger handler om vennskap er det ikke noe vits i å fortsette lengre. Lotte: Enig!

Gode familier blir også sett på som viktig for å komme seg ut av rusbruk:

Sara: Alle kommer vi jo fra gode familier, det er sikkert en av grunnene til at vi har greid oss bra. Vilde: Men det gjorde jo Lars også, men det gikk jo ikke bra med han for det. Sara: Ja, det har du jo rett i. Thea: Det er jo sikkert ikke sånn at det gjelder for alle, men jeg tror i alle fall at det har betydning. Vilde: Ja.

Informantene diskuterer om familien er grunnen til at de har greid seg bra. De kommer frem til at en støttende familie er viktig, men at det er ikke eneste grunnen til at de har greid seg bra. Informantene kjenner til andre som ikke har greid seg bra til tross for at de kommer fra det som informantene ser på som en god familie.

Osama: Hvis vi ikke hadde begynt med dop hadde vi nok aldri blitt så gode venner. Vi kommer til å være kompiser livet ut. Vi har liksom noe spesielt sammen, noe som bare vi har opplev.

Osama viser her til opplevelsen av nære relasjoner/ vennskap som har blitt satt på prøve, men overlevd og kommet styrket ut.

Informantenes vurderinger samsvarer godt med forskning som oppsummerer at risikofaktorer og resiliente ressurser i familien har stor betydning for forløpet av rusproblemer til den enkelte (Wills et al., 2004; Bahr et al., 2005, Thatcher & Clark, 2008). Det er de ungdommene med størst sosial belastning som har dårlig sjanse for å hente seg inn, - men det finnes altså unntak som «Lars». Undersøkelsen gir ikke informasjon som kan belyse hvorfor det gikk galt med Lars, som for eksempel belastende livshendelser, svakere impuls kontroll, eller mer negativ påvirkning fra venner. Ifølge informantene er betydningen av venner viktig for bruk av illegale rusmidler. Når nære venner endrer seg og stopper bruk av illegale rusmidler, vil dette være en viktig støtte til selv å komme ut av slikt rusmiddelbruk (Morgan & Grube 1991).

4.7.4 Kunnskap om rus og kontroll over forbruk

Å kontrollere forbruket, og skaffe seg kunnskap om hva som kan redusere risikoene ved å eksperimentere med illegale rusmidlene er ifølge informantene viktig.

Emil: Til slutt tror jeg man på en måte kommer til et punkt der man må bestemme seg for å slutte. Ellers er det rusen som tar kontrollen, og man er i helvete.

Informantene sluttet med rusmidler fordi de begynte å oppleve flere og flere negative sider ved eksperimenteringen, og til slutt opplevdes det som meningsløst å bruke de illegale rusmidlene. Alle informantene hadde tøffe perioder, og måtte gå noen omganger med seg selv før de greide å slutte helt.

Informantene kunne også fortelle om hvordan de kontrollerte rusbruken til helgene for å komme seg på skolen, men også for å holde eksperimenteringen skjult for lærere og foreldre.

Sara: Jeg tror forskjellen på oss og de det gikk galt med var at vi begrenset jo forbruket. Thea: Vi tok jo ganske så mye en periode da. Vilde: Jo, jo, men jeg mener vi gikk jo på skole og sånn. Sara: Ja, vi tok det jo aldri på hverdager, det var jo i helgene vi drev på.

Kontroll over inntak er ifølge informantene viktig for og greie seg bra selv om man eksperimenterer med illegale rusmidler. Dette stemmer overens med informantene i Allaste (2005) sin undersøkelse "New Bohemians and restricted drug use" som mente det var viktig å kunne den "riktige" måten å ta rus på, og alltid hadde kontroll over bruksmønstret sitt.

4.7.5 Skolens betydning

Informantene nevnte skolen i forbindelse med det de kalte naive lærere, det å greie seg bra faglig på skolen, forebyggende kampanjer mot rus som virket mot sin hensikt og jevnaldrendes betydning i skolegården.

Informantene mente at skolefaglig mestring gjorde det lettere å komme seg ut av eksperimentering med illegale rusmidler.

Sara: Vi har jo alle vært flinke på skolen. Vilde: Det har nok vært med på at det har gått bra med oss, jeg mener, vi ramlet jo ikke ut av skolen på grunn av dop som mange kan gjøre. Kjetil: Ja, det gjør det lettere å slutte når man ikke allerede har ramlet av på skolen.

Informantene mener det for dem har vært en fordel å mestre skolen slik at de har greid å komme seg ut av rusbruket. Det å ramle ut av skolen, eller få problemer på skolen blir sett på som et kritisk vendepunkt i forhold til å greie seg bra i ettertid eller ikke. Ifølge Antonovsky (2000) har skoleprestasjoner en innvirkning på utvikling av OAS. Opplever elever at skolens krav er håndterbare, og at de kan mestre kravene selv om de til tider kan være utfordrende, utvikles en sterkere OAS enn om det motsatte er tilfelle. Ungdom har behov for å oppleve at deres handlinger påvirker omgivelsene. Kun én av de ti informantene opplevde at eksperimenteringen med rusmidler påvirket skolegangen så mye at det ble problematisk i ettertid. Denne informanten er også den eneste som i ettertid angrer på eksperimenteringen med de illegale rusmidlene. Et av utsagnene til informantene er at det er vanskelig å slutte med rusmidler hvis man har ramlet ut av skolen. Ut fra dette kan vi dra frem viktigheten av at alle ungdom opplever mestring på skolen ut fra sine egne forutsetninger.

Informantene som jeg har intervjuet, forteller at de eksperimenterte med rusmidler uten at foreldre og lærere oppdaget det. Andre elever kan ha vansker med å begrense sitt rusmiddelbruk, og kan utvikle et mer alvorlig rusproblem. Skolens personale kan spille en viktig rolle dersom de tidlig kan identifisere hvilke ungdommer som er i ferd med "å skli ut". Gjennom observasjoner, for eksempel av økende fravær, fall i prestasjoner, endret utseende og dårligere hygiene, kan kontaktlærer bistå foreldre med slik tidlig identifikasjon. Forskning tyder på at korttids skolebasert forebyggende tiltak virker, - hvis de er individuelt rettet mot å mestre sårbarhets- og risikofaktorer for ungdom i risiko eller med begynnende rusmisbruk (Faggiano et al., 2008; Conrod m fl 2010). Informantene var veldig opptatt av å holde bruken skjult, noe som kanskje også var en fordel siden avsløring opplevdes som stigmatiserende/støtende, og kunne medført ytterligere rusing. Flere fortalte om utfrysing blant venner, og hvordan dette forverret situasjonen. Kunnskap i skolen bør være nyansert nok til å både kunne avdekke, men også håndtere situasjonen på en adekvat måte for å unngå opprør, avstand og skulk. Dette kan skolen gjøre ved å arbeide med klassemiljø og relasjonsbygging. I denne sammenhengen kan det være lurt å motarbeide "klikker" /

grupperinger av elever, men å jobbe med miljøbygging på tvers av grupperinger så utsatte ungdom har mulighet til flere vennskap. Arbeid med holdninger, sosiale ferdigheter og toleranse vil mest sannsynlig være nyttig. Det kan også kanskje være nyttig ” å nyansere rusmisbrukeren” for å skape større forståelse for andre i vanskelige livssituasjoner. Det er viktig å ha balanse mellom å gi informasjon til ”fristelse” og fakta/forståelse som kan unngå stigma og utstøtning som fører til ytterligere rusbruk for de ungdommene som allerede eksperimenterer med illegale rusmidler. Kanskje er det også en ide å lære elevene om alternative spenningsopplevelser, med tanke på de elevene som har personlighet som gir økt behov for spenning?

Avsløring kan få alvorlig konsekvenser for ungdom som eksperimenterer med rusmidler dersom det fører til stigma, skulk, utestengning og ytterligere rusbruk- slik informantene i denne undersøkelsen opplevde det. Schultz (2007) sin undersøkelse om innvandrerungdom som møter norske rusvaner viser hvordan fallhøyden blir større for innvandrerungdom som ruser seg sammenliknet med etnisk norske ungdommer ved at de blir utstøtt ved avsløring av rusbruken, og dermed ikke lengre har noen vei tilbake. De etnisk norske ungdommene som det er forsket på tidligere er hovedsakelig de som utvikler et rusproblem. I tråd med informantene til Schultz (2007) opplevde også mine informanter at avsløring ville få store konsekvenser- både de etnisk norske og de med innvandrerbakgrunn. Kanskje det er større fallhøyde ved avsløring også for de ungdommene som man ikke forventer at skal eksperimentere med rus, sammenliknet med derom opplever enn for de som har store betydelige risikofaktorer? Denne undersøkelsen indikerer at hvem som helst kan holde på med eksperimentering av farlige, illegale rusmidler. Samtidig som skolen bør gi ekstra forebyggende tiltak for elever med risikofaktorer knyttet til miljø og personlighetstrekk, må lærerne også tenke på at hvem som helst fra alle kulturer og sosioøkonomiske miljøer kan eksperimentere med ulovlige rusmidler. Lærerne bør se etter typer endringer som skifte av venner, endring i atferd, humør eller utseende. Et klassemiljø preget av åpenhet/støtte og en mer nyansert klasseromsdiskusjon kan

antageligvis gjøre det lettere for elever å be om hjelp hvis de er bekymret for seg selv eller medelever.

4.7.6 Refleksjoner I etterkant av undersøkelsen

Informantene i fokusgruppene snakket om tøffe tider, men la vekt på at de kom styrket ut av ruseksperimenteringen. Kanskje det er lettere å få en opplevelse av sammenheng i fellesskap? I begge vennegjengene snakket informantene om andre jevnaldrende med tilsynelatende like bakgrunnsfaktorer som det ikke hadde gått bra med i ettertid. Med unntak av den ene informanten la informantene i fokusgruppene stor vekt på at de ikke angret på eksperimenteringen med de illegale rusmidlene. Disse synspunktene er likevel tvetydig da informantene sa at de bare ville gjort det på nytt igjen hvis de visste at det kom til å gå bra, og at de ville vært bekymret for egne barn dersom de hadde prøvd illegale rusmidler. Holdningene om at de ikke angret, og at de følte de kom styrket ut av rusbruken kan komme av høy opplevelse av sammenheng, med det kan også være preget av gruppetenkning og gruppepress. Det ville vært interessant å se om individuelle intervjuer hadde brakt frem de samme meningene. Det er med andre ord usikkert om det først og fremst er undersøkelsens design som har frembrakt resultatene i undersøkelsen om betydningen av OAS, eller om dette er en faktor som sier noe om hvorfor noen ungdom greier seg bra, og andre ikke når de eksperimenterer med illegale rusmidler. I utgangspunktet hadde jeg tenkt å sammenligne to ulike informantgrupper; en gruppe det hadde gått bra med, og en gruppe det hadde gått dårlig med i ettertid. Hvis jeg hadde valgt å sammenligne to grupper med ulikt ”utfall” ville det vært interessant å se om Opplevelse av sammenheng kunne forklart/belyst opplevelsen av rus, også for de som ikke greide seg bra i ettertid. Kan mangel på Opplevelse av sammenheng være en årsak til at ungdom som eksperimenterer med illegale rusmidler utvikler alvorlige rusproblemer i ettertid?

Informantene i de to fokusgruppene var to ulike vennegjenger som ikke kjente til hverandre. I utgangspunktet så jeg det som ideelt å finne informanter som ikke kjente

hverandre, men dette lot seg ikke gjennomføre i praksis siden jeg benyttet meg av ”snøballmetoden” ved hjelp av de to nøkkelinformantene jeg allerede hadde for å få nok informanter til begge fokusgruppene. Jeg måtte gå flere runder med nøkkelinformantene for å få samlet nok deltagere og organisert intervjuene. Informantene var i utgangspunktet usikre på om de ville delta, men felles referanseperson gjennom nøkkelinformantene, og løfte om anonymitet var avgjørende for at informantene ble med. I ettertid er jeg takknemlig for at fokusgruppene bestod av vennegjenger da dette førte til stor trygghet innad i gruppene, og overraskende åpenhet fra deltagerne i gruppeintervjuene. Resultatene er preget av vennegjenger som mimrer, og stemningen under intervjuene fikk en naturlig og ”uhøytidelig” stemning som er et mål med fokusgrupper (Halkier, 2008). I mitt tilfelle tror jeg også de to nøkkelinformantene fra de forskjellige gruppene har vært avgjørende i forhold til å bearbeide og motivere de andre informantene til å delta. Jeg er veldig takknemlig for hjelpen dette gav meg. Informantene i fokusgruppene har gitt et privat innblikk i vennegjengenes erfaringer, opplevelser og følelser. Informantene kunne også supplere og korrigere hverandre i forhold til de ulike temaene da de hadde opplevd de fleste rusopplevelsene sammen. Det var interessant å se at de to fokusgruppene hadde mange like synspunkter selv om de ikke kjente til hverandre. Én av informantene hadde synspunkter som skilte seg fra de andres og gjorde at gruppene i helhet ble mer forskjellige enn de hadde blitt uten denne informanten. Denne informanten gjorde at resultatene i den ene gruppen ble mer nyansert, mens den andre gruppen fremsto som mer unisone i sine synspunkter. Jeg mener fokusgruppe som metode egner seg godt til å få innsikt i ungdomskulturer og fenomener, men det er også en krevende metode som trenger mye forberedelse og trening. Det er en metode som det ikke er lett å sette seg inn i alene. Jeg har vært så heldig at jeg har fått diskutere metoden med forskeren Jon Håkon Schultz som har mye erfaring med bruk av fokusgrupper. Jeg er veldig takknemlig for rådene og veiledningen han har gitt meg i forhold til metoden.

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lang og lærerik prosess. Siden jeg gjennom flere år i perioder har jobbet intensivt med denne undersøkelsen har jeg

bearbeidet datamaterialet i flere omganger der jeg stadig har prøvd å forstå hva informantene prøver å formidle. Jeg har hele tiden forsøkt å strukturere og organisere materialet og samtidig søkt etter teori som kan belyse og skape en overordnet forståelse for det informantene formidler. Ut fra intervjuresultatene har jeg vunnet ny innsikt som blant annet har ført til at jeg har valgt å benytte meg av teorier som ”Opplevelse av sammenheng” (Antonovsky, 2000) og modernitetsteorier om selv-identitet (Giddens 2006a) og globalisering (Giddens, 2006a; Lalander & Salsua, 2007) i bearbeidingen og organiseringen av materialet. Arbeidet med gjentatt bearbeiding og litteratursøk har vært en modningsprosess. Jeg opplever at denne prosessen er i tråd med den hermeneutiske spiralen; Intervjuresultatene har påvirket valg av teori, samtidig som valg av teori har påvirket tolkning av resultatene.

5. Avslutning

Formålet med denne undersøkelsen var å få kunnskap om en gruppe det er forsket lite på tidligere: ungdom som har eksperimentert med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra i ettertid. Jeg har ønsket å få svar på en todelt problemstilling:

1) Hvilke *erfaringer* har unge mennesker som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra i ettertid?

2) Hvilke *suksessfaktorer* har gjort seg gjeldende for de ungdommene som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greier seg bra i ettertid?

Gjennom to fokusgruppeintervju av til sammen 10 informanter i alder 23 til 27 år, har jeg fått innsikt i hvilke erfaringer de har med bruk av illegale rusmidler i tenårene, og hvilke refleksjoner de i dag har rundt disse erfaringene. Mine informanter er i dag i jobb, eller underveis med høyere utdanning, og har de siste 5 årene ikke brukt illegale rusmidler. I ettertid føler informantene at de har vært gjennom en mangesidig prosess med ekstremt positive opplevelser, men også flere negative opplevelser.

5.1 Positive og negative erfaringer ungdommene har hatt

Mine informanter beskriver tydelig at eksperimentering med rus var en del av prosessen for å finne ut av seg selv. Utforsking av seg selv og muligheter og begrensninger i omgivelsene, virker å ha vært en viktig drivkraft når disse ungdommene valgte å starte eksperimentering med rusmidler. Informantene beskriver at de opplevde sterke, spennende og til dels positive opplevelser i tilknytning til rusopplevelsen. Etter en tid kom imidlertid økende bekymring og negative opplevelser. Det er tydelig at informantene ikke beskriver seg som ofre, men som aktører som kan finne ut, vurdere og velge å utforske eller avbryte bruk av rusmidler.

Det er tydelig at også ønske om kontakt, tilhørighet og vennskap var en viktig drivkraft for å starte eksperimentering med illegale rusmidler. Erfaringer med utvikling av nær kontakt og vennskap virker å ha vært viktig. Informantene beskriver at ritualer og språk knyttet til rus for dem var viktige markører for å finne fram til likesinnede ungdommer og for å tydeliggjøre skille mellom oss og dem, vår gruppe og de andre. Da bekymringene og tvilen om videre rusmiddelbruk oppstod, opplevde ungdommene at venner også kunne gi støtte til å avslutte rusmisbruket, og at opplevelse av kontakt og vennskap også kunne knyttes til helt andre typer aktiviteter. Dette er sannsynligvis en viktig erfaring, for å kunne lykkes med å avslutte rusmisbruket.

Informantene beskriver at de også var på søk etter spenning og sterke opplevelser. De beskriver forventning og spenning ved å bryte nye barrierer, for å finne ut hva som kan hende. Dette kan forstås som en utforsking av muligheter for betydningsfulle opplevelser. Willy Pedersen (2006) sier at vi alle i noen grad har tendens til spenningssøking. Jeg tror vi bør være klar over at slik spenningssøking sammen med tilgjengelighet av rusmidler og anbefalinger fra jevnaldrende vil føre til at et antall ungdommer vil eksperimentere med illegale rusmidler.

5.2 Suksessfaktorer for å slutte med illegale rusmidler

Informantene beskriver tydelig at det var en vanskelig og krevende prosess de måtte gjennomgå for å endre rusmiddelbruken. Dette krevde en avgjørelse og vilje hos de unge til å holde ut motgang og finne løsninger. De beskriver en prosess med bevisste valg og god selvkontroll. De beskriver at de var bevisst på å finne nye aktiviteter eller gjenoppta aktiviteter og hobbyer som ga spenningsopplevelser som delvis kunne erstatte rusopplevelsen. Spesielt nevnes naturopplevelser og fysisk aktivitet.

Det kommer kanskje ikke så direkte fram i intervjuet at foreldre og vennegruppa hadde en stor betydning for å lykkes i å endre en uheldig rusmiddelbruk. Ved å se på sammenhenger i det informantene sier, er det allikevel tydelig for meg at støtte og en

god relasjon til foreldre og venner er en viktig faktor for å lykkes med en slik endring. Det beskrives at den følelsesmessige relasjonen til foreldrene skaper dårlig samvittighet, og at dette er en viktig motivasjon for å stoppe rusmisbruket.

Informantene la i intervjuet stor vekt på forholdet til venner og jevnaldrende. Informantenes uttrykte ønske om å finne tilhørighet i en venneflokk, og deres lengsel etter felles opplevelser, aksept og dype vennskap gjør et sterkt inntrykk. Det var sannsynligvis viktig at vennene på sammen gikk gjennom prosessen med å ta stilling og gjennomføre de nødvendige livsstilsendringene. Gjensidig støtte mellom venner må antas å være en viktig suksessfaktor for å avslutte en risikabel eksperimentering med illegale rusmidler. Dette er jo ikke overraskende ut fra faglig kunnskap om hvor viktig sosiale relasjoner er i ungdomstiden, - men like fullt er det viktig å være klar over styrken i denne faktoren, som kan være en sterk drivkraft for å starte med eksperimentering av illegale rusmidler.

Gjennom analyse av intervjuene i denne undersøkelsen, ser høy grad av opplevelse av sammenheng (OAS), i tråd med Antonovskys (2000) teorier, ut til å være en beskyttende faktor. Kunnskap om hvordan rusmisbruk kan påvirke livsløp negativt, kan være viktig, - ikke for å skremme, men som tilgjengelig kunnskap for å vurdere egen utvikling med økende ubehag og bekymring tilknyttet rusmisbruk. Det er tydelig at informantene ikke ser på seg selv som hjelpesløse offer, men at de fokuserer på egne muligheter og valg for å mestre sitt eget liv.

Informantene mener at alle i vennegruppa hadde gode evner og lyktes godt med skolearbeid. De vektlegger at mestring av skolearbeidet var en styrke i prosessen med å gjenetablere en hverdag uten bruk av rusmidler. Hvis mestring av skolegang er en suksessfaktor for å kontrollere og avslutte rusmisbruk, bør skolen ta stilling til hvordan den skal kunne gi slike betydningsfulle mestringsopplevelser også til elever som ikke har like gode teoretiske læreforutsetninger.

Informantene legger stor vekt på at de ikke ble avslørt av skole eller foreldre i løpet av den perioden de eksperimenterte med illegale rusmidler. Informantene vektlegger

at bekymring for å bli avslørt og utstøtt av medelever og foreldre var en betydelig drivkraft til å avbryte rusmisbruket. Her kan vi stille spørsmål om hva som er riktige tiltak til rett tid. Når er det riktig å gi informasjon og utfordre til refleksjon for å støtte ungdommens evne til å gjøre valg om egen fremtid, og når er det riktig å gripe inn med sterkere tiltak, ut fra signaler om at ungdommen mister kontroll over rusmisbruket?

5.3 Refleksjoner rundt teorier for å forstå og etablere rusforebyggende tiltak

Intervjuene har gitt fylldige data som jeg bearbeidet gjentatte ganger, i en prosess som kan beskrives som en hermeneutisk spiral. Datamaterialet mitt har blitt drøftet ut fra utvalgte teorier i håp om å belyse problemstillingene: Identitetsdannelse i den moderne verden, ritualer og symboler, vennskap og jevnaldrende, spenningsøking, og opplevelse av sammenheng. Teoriene har blitt valgt ut parallelt med bearbeidelse av datamaterialet, for å bidra til økt forståelse av informantenes livsverden.

Min oppfatning ved avslutning av denne studien, er at de teoriene som jeg har beskrevet under kapittel 2.3, passer overraskende godt sammen med det mine informanter uttrykte. Naturligvis er min nåværende forståelse av teoriene og av mitt datamateriale preget av at jeg har vært gjennom en grundig bearbeidelsesprosess for å utkrystallisere mening nettopp ut fra informantens utsagn og utvalgte teorier. Men like fullt opplever jeg at disse teoriene skaper en ganske tydelig forståelsesramme for informantenes erfaringer med illegale rusmidler, og deres anstrengelser for å avslutte rusmisbruket. Det virker klart at ingen av disse teoriene alene kan gi en tydelig nok forståelse av problematikken. Eksperimentering med rusmidler og begynnende rusmisbruk er en sammensatt problematikk, og de ulike teoriene har ulike fokus, og bidrar, etter min mening til å belyse ulike sider av problematikken.

Mitt inntrykk er at enkelte teorier hovedsaklig belyser valget om å begynne med illegale rusmidler. Modernitetsteorier om globalisering og selvidentitet kan gi viktige

bidrag for å forstå ruseksperimenteringen ut fra ungdommens utfordring om å utforske seg selv i en verden med mye informasjon, hurtige endringer og mange, valg muligheter. Teorien om spenningssøking gir også et viktig bidrag til å forstå hvorfor ungdom trekkes mot ruseksperimentering.

Når det gjelder å forstå hvorfor ungdom fortsetter med ruseksperimenteringen, til tross for kunnskap om risikoen for å utvikle et alvorlig rusproblem, mener jeg at teorier om ritualer og symboler, spenningssøking og vennskap kan gi viktige bidrag.

For å se ungdom og ruseksperimentering i ett samfunnsperspektiv, hvem som greier seg og ikke, virker Antonovskys teori om opplevelse av sammenheng som et nyttig bidrag, sammen med kunnskap om risikofaktorer og resiliens.

Jeg har et håp om at også andre kan ha nytte av de teorier jeg har kommet fram til og den kunnskap jeg har utviklet gjennom denne studien. Det er fortsatt et stort behov for å utvikle kunnskap og kompetanse om hvordan vi kan motvirke at ungdommer utvikler helseskadelig rusmisbruk, og hvordan vi kan hjelpe ungdommer til best mulig mestring av utdanning og videre livsløp.

5.4 Tanker om begrensninger i denne undersøkelsen og behov for videre forskning

Denne undersøkelsen er et beskjedent forsøk på å få ny kunnskap om ungdommer som eksperimenterer med illegale rusmidler, og som lykkes med å kontrollere og avslutte rusmisbruket. Selv om jeg mener at undersøkelsen kan gi et bidrag til å forstå forhold rundt slik eksperimentering, er det naturligvis nødvendig å ta forbehold om gyldigheten av disse resultatene, særlig ut fra den begrensede størrelse av utvalget i studien. For å få sikrere grunnlag for å utforme forebyggende tiltak, vil det være behov for videre undersøkelser. Interessante fokus i slike undersøkelser kan være: Hvordan forhindre at ungdom sklir fra eksperimentering over til langvarig og hardt rusbruk, og hva er forskjeller mellom de som lykkes med å ha kontroll på og avslutte et begynnende rusmisbruk og de som får langvarige og intensive rusplager?

Kildeliste

- Agrawal, A., Balasubramanian, S., Smith, E.K., Madden, P.A., Bucholz, K.K., Heath, A.C., Lynskey, M.T. (2010). Peer substance involvement modifies genetic influences on regular substance involvement in young women. *Addiction*. 2010 Oct;105(10),1844-53
- Allaste, A. (2005). Making distinctions: New Bomenians and Restricted Drug Use. I: P. Lalander & M. Salasuo (Red.), *Drugs and Youth Cultures - Global and Local Expressions*. (s. 47-61). Helsinki: NAD Publicaion no. 46.
- Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium : at tåle stress og forblive rask*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Bahr, S., Hoffmann, J., Yang, X. (2005). Parental and Peer Influences on the Risk of Adolescent Drug Use. *The Journal of Primary Prevention*, 26(6), 529-551.
- Bauman Z (1991). *Modernity and ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. 2 utg. Oslo: Det norske Samlaget.
- Berg, B. L. (2007). Focus group interviewing. I: B. L. Berg, *Qualitative Research Methods for the social sciences*. (s. 144-170), Boston: Pearson Education Inc.

- Boyd, .CJ., McCabe, S.E., d'Arcy, H. (2003). Ecstasy use among college undergraduates: Gender, race and sexual identity. *Journal of Substance Abuse Treatment*. 24,(April), 209-15.
- Brandt, B. (1996). Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I: H. Holter og R. Kalleberg (Red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. 2 utg. (s. 145-165). Gjøvik: Universitetsforlaget.
- Conrod, P.J., Castellanos-Ryan, N., Strang, J. (2010). Brief, Personality-Targeted Coping Skills Interventions and Survival as a Non-Drug User Over a 2-Year Period During Adolescence. *Archives of General Psychiatry*. 67 (No. 1, January), 85-93.
- Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. California: Sage Publication, Inc.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Univ.forlaget.
- Demant, J.; Ravn, S. (2010). Identifying drug risk perceptions in Danish youths: Ranking exercises in focus groups. *Drugs: Education, Prevention, and Policy*, 17(5), 528-543.

- Dishion, T.J., Owen, L.D. (2002). A Longitudinal Analysis of Friendships and Substance Use: Bidirectional Influence From Adolescence to Adulthood. *Developmental Psychology*, 38(4), 480-491.
- Evenshaug, O., Hallen, D. (2000). Barne- og ungdomspsykologi. Gyldendal Akademisk 4. utg. 1. opplag.
- Faggiano, F., Vigna-Taglianti, .F, Versino, E., Zambon, A., Borraccino, A., Lemma, P. (2008). School-based prevention for illicit drugs' use (Review). *The Cochrane Library* 2008, Issue 3.
- Fekjær, S., Pape, H. (2004). Når «alle» doper seg. Feilaktige forestillinger om narkotikabruk blant ungdom. *Tidsskrift for ungdomsforskning* 2004, 4(2), 21–32.
- Fergus, S., Zimmermann, M. (2005). Adolescent Resilience: A Framework for Understanding Healthy Development in the Face of Risk. *Annual Review of Public Health*, 26(April), 399-419.
- Flick, U. (2002). *An Introduction to Qualitative Research*. 2 utg. London: SAGE Publications Ltd.
- Genep, A. (1960). *The rites of passage*. 1. utg. Chicago: The University of Chicago Press.

Giddens, A. (2006a). *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under senmoderniteten*. København: Hans Reitzels forlag.

Giddens, A. (2006b). *En løbsk verden. Hvordan globaliseringen forandrer vores tilværelse*. København: Hans Reitzels forlag.

Griffin, K., Botvin, G.J., Scheier, L.M., Epstein, J.A., Doyle, M.M. (2002). Personal Competence Skills, Distress, and Well-Being as Determinants of Substance Use in a Predominantly Minority Urban Adolescent Sample. *Prevention Science*, 3(1), 23-33.

Halkier, B. (2008). *Fokusgrupper*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

Henriksen, Ø., Sande, A. (1995). *RUS. Fellesskap og regulering*. Otta: Kommuneforlaget AS.

Hesse, M., Tutenges, S., Schlieve, S. (2010). The Use of Tobacco and Cannabis at an International Music Festival. *European Addiction Research*, 16, 208-212.

Hummelvold, J. K. (2010). Flerstegsfokusgruppeintervju – en sentral metode i deltagerbasert og handlingsorientert forskningssamarbeid. *Klinisk sykepleie*, 24 (3), 4-13.

-
- Hydèn, L. C., Bülow, P. H. (2003). Who's talking: Drawing conclusions from focus groups – some methodological considerations. *International Journal of social research methodology*, 6 (4), 304-321.
- Korhonen, T., Huizink, A. C., Dick, D. M., Pulkkinen, L., Rose, R. J., & Kaprio, J. (2008). Role of individual, peer and family factors in the use of cannabis and other illicit drugs: A longitudinal analysis among Finnish adolescent twins. *Drug and Alcohol Dependence*, 97, 33-43.
- Korhonen, T., Kujala, U.M., Rose, R.J., Kaprio, J. (2009). Physical Activity in Adolescence as a Predictor of Alcohol and Illicit Drug Use in Early Adulthood. A Longitudinal Population Based Twin Study. *Twin Research and Human Genetics*, 12(3), 261–268.
- Korhonen, T., Leeuwen, A.P., Reijneveld, S.A., Ormel, J., Verhulst, F.C., Huizink, A.C. (2010). Externalizing Behavior Problems and Cigarette Smoking as Predictors of Cannabis Use: The TRAILS Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49, 61-69.
- Krange, O., Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: J.W Cappelens Forlag AS.
- Krueger, R.A. (1998). *Moderating focus groups. In Focus group kit 4*. California: SAGE Publications Inc.

Krueger, R. A., King, J. A. (1997). *Involving community members in focus groups (Focus Group Kit, Vol. 5)*. Thousand Oaks: Sage.

Krueger, R. A., Casey, M. A. (2000). *Focus groups. A practical guide for applied research, 3rd edition*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Kuepper, R., van Os, J., Lieb, R., Wittchen, H.U., Höfler, M., Henquet, C. (2011). Continued cannabis use and risk of incidence and persistence of psychotic symptoms: 10 year follow-up cohort study. *BMJ*. 2011 Mar
<http://www.bmj.com/content/342/bmj.d738.full.pdf>

Kvale, S. (2008). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

Kvelling Ø (2006). Risiko og beskyttelse ved ungdoms rusmiddelbruk. *Rus & avhengighet*, nr 4, s 25 -28.

Lalander, P. (2001). *Hela världen är din –en bok om unge heronister*. Lund: Studentlitteratur.

Lalander, P., Salasuo, M. (Red.) (2005). *Drugs and Youth Cultures - Global and Local Expressions*. Helsinki: NAD Publicaion no. 46.

Lalander, P., Johansson, T. (2007). Ungdomsgrupper i teori og praksis.

København: Studentlitteratur.

Marshall, C., Rossman, G. B. (2006). *Designing Qualitative Research, 4te ed.* Sage.

Maxwell, J.A. (1992). Understanding and Validity in Qualitative Research. I:

Blandingskompendium, Vitenskapsteori, forskningsmetode og statistikk. (s. 27-48),

Oslo: Unipub.

Mayock, P. (2002). Drug pathways, transitions and decisions: The experiences of

young people in an inner-city Dublin community. *Contemporary Drug Problems.*

29(1)

Moreira-Almeida, A., Neto, F.L., Koenig, H.G. (2006). Religiousness and mental

health: A review. *Revista Brasileira de Psiquiatria.* 28(3),

Morgan, M., Grube, J.W. (1991). Closeness and peer group influence. *British Journal*

of Social Psychology, 30, 159-169.

Moshuus, G., Rossow, I., Vestel, V.(2002). *Partydop og ungdomskultur.* Oslo:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA-rapport

nr.10).

Møller, K., Demant, J. (2011). *Unge påbegyndelse af illegalt rusmiddelbrug- Et litteraturstudie over den nordiske forskningen*. Center for Rusmiddelforskning. Aarhus Universitet. København: J & R Frydenberg a/s.

NESH (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. De nasjonale forskningsetiske komiteer.

<http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06>

Niemelä, S., Sourander, A., Elonheimo, H., Poikolainen, K., Wu, P., Helenius, H., Piha, J., Kumpulainen, K., Moilanen, I., Tamminen, T., Almquist, F. (2008). What predicts illicit drug use versus police-registered drug offending? Findings from the Finnish "From a Boy to a Man" birth cohort study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(9), 697-704.

Pahl, R. (2000). *On Friendship*. Cambridge: Polity Press.

Pape, H. (1997). *Drinking, getting stoned or staying sober: a general population study of alcohol consumption, cannabis use, drinking related problems and sobriety among young men and women*. Oslo: NOVA-report14/97.

Pedersen, W. (2006). *Bittersøtt: Ungdom, sosialisering og rusmidler*. (2.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.

Postholm, M. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ringel, J., Ellickson, P., Collins, R. (2007). High school drug use predicts job-related outcomes at age 29. *Addictive Behaviors*, 32, 576-589.

Salasuo, M. (2005). The Spread of Ecstasy Use and the Development of the Ecstasy Market in Finland. I: P. Lalander & M. Salasuo (Red.), *Drugs and Youth Cultures - Global and Local Expressions*. (s. 63-84). Helsinki: NAD Publicaion no. 46.

Sande, A. (2000). *Russefeiring. Om meningen med rusmiddelbruk sett gjennom russefeiring som et rituale*. Doctoral Dissertation. Universitetet i Tromsø, Tromsø.

Sato, H. (2004). *Droger och identitetsskapande - kulturella perspektiv på alkohol och . narkotika i svenska ungdomsgrupper*. Stockholm: Stockholm universitet. SoRAD – Forskningsrapport nr 23.

Schultz, J. H. (2007). *Ungdom og rus – innvandrerungdom møter norske rusvaner*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sjö, F. (2005). Drugs in Swedish Club Culture - Creating Identity and Distance to Mainstream Society. I: P. Lalander & M. Salasuo (Red.), *Drugs & Youth Cultures - Global and Local Expressions*. (s 31-46). Helsinki: NAD Publication No. 46.

- Stewart, D. W., Shamdasani, P. M. (1990). *Focus groups: Theory and practice*. Newbury Park, CA: Sage.
- Storvoll, E., Rossow, I., Moan, I. S., Norström, T., Scheffels, J., Lauritzen, G. (2010). *Skader og problemer forbundet med bruk av alkohol, narkotika og tobakk. SIRUS-Rapport nr. 3/2010*.
- Svensson, J. (2005). Far from everyday life. I: P. Lalander & M. Salasuo (Red.), *Drugs & Youth Cultures - Global and Local Expressions*. (s 87-103). Helsinki: NAD Publication No. 46.
- Sørensen, A. (2001): "Medicineret socialitet". I: *Materialisten nr.3/2001*
- Sørensen, J. K. (2003). *Unges rekreative stofbrug og risikovurdering*. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet, Århus.
- Sørensen J. K. (2005). Recreational Drug Use and Risk Estimation - Techno in Denmark. I: P. Lalander & M. Salasuo (Red.). *Drugs and Youth Cultures - Global and Local Expressions*. (s. 15-30). Helsinki: NAD Publicaion no. 46.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thatcher, D.L., Clark, D.B. (2008). Adolescents at Risk for Substance Use Disorders. Role of Psychological Dysregulation, Endophenotypes, and Environmental Influences. *Alcohol Research & Health*, 31(2).

Turner, V. (1977). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, Ithaca, New York: Cornell University Press.

Vedøy, T, Skretting, A. (2009). *Ungdom og rusmidler Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1968-2008*. SIRUS-rapport 5/2009.

Verveij, K.J.H., Zietsch, B.P., Lynskey, M.T., Medland, S.E., Neale, M.C., Martin, N.G., Boomsma, D.I., Vink, J.M. (2010). Genetic and environmental influences on cannabis use initiation and problematic use: A meta-analysis of twin studies. *Addiction*, 105(3), 417–430.

Vestel, V., Moshuus, G., Øia T., Bakken A. (1997). ”Ungdomskulturer og narkotikabruk”, *Ungforsk, presentert i St.meld. nr. 16 (1996-1997): Narkotikapolitikken*.

Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppeintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Wilkinson, S. (1998). Focus group methodology: A review. *International journal for social research methodology*, 1, 181-203.

Wills, T.A., Cleary, S.D. (1996). How are Social Support Effects Mediated? A Test With Parental Support and Adolescent Substance Use. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(5), 937-952.

Wills, T.A., Resko, J.A., Ainette, M.G., Mendoza, D. (2004). Role of Parent Support and Peer Support in Adolescent Substance Use: A Test of Mediated Effects. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(2), 122–134.

Ziehe, T. (1994). *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. 1. utgave. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Zuckerman, M. (1983). *Biological bases of sensation seeking, impulsivity, and anxiety*. Broadway: Lawrence Erlbaum associates, publishers.

Zuckerman, M., Kuhlman, D.M. (2000). Personality and Risk-Taking. Common Biosocial Factors. *Journal of Personality*, 68(6) December.

Zuckerman, M. (2006). *Sensation seeking and risky behaviour*. 1. Opplag. Washington: American Psychological Association.

Vedlegg

Vedlegg 1

Intervjuguide

- 1). Kan alle presentere seg selv kort og si hva dere driver med til daglig?
- 2.1). Kan dere fortelle om første gangen dere eksperimenterte med illegale rusmidler?
- 2.2). Hva fikk deg til å prøve første gangen?
- 2.3). Hadde dere noen tanker om dere hadde tenkt å fortsette første gangen dere prøvde?
- 2.4). Det sies at eksperimentering med rus går i en bestemt rekkefølge, hvor man prøver alkohol og tobakk først, deretter hasj/ marihuana, amfetamin og til slutt ecstasy og kokain. Hvordan stemmer dette overens med deres ruseksperimentering?
- 3.1). Hvilke positive opplevelser/erfaringer har eksperimenteringen med rusmidlene har gitt dere?
- 3.2). Hvilke negative opplevelser/ erfaringer synes dere eksperimenteringen har gitt dere?
- 4.1). Hvilke holdninger, og eventuelle sanksjoner ble dere møtt med av andre når dere eksperimenterte med ulovlige rusmidler?
- 4.2). Hva var det egentlig som fikk dere til å slutte?
- 5.1). Hvordan syn har dere i dag på ruseksperimenteringen?
- 5.2). Er det noe viktig vi ikke har fått med?

Vedlegg 2

Oslo 05.02. 2008

Informasjonsskriv til informantene

Jeg heter Gry Elisabeth Gåsnes og er mastergradsstudent ved Universitetet i Oslo, Institutt for Spesialpedagogikk. Jeg skal nå i gang med den avsluttende masteroppgaven, og i den forbindelse trenger jeg informanter til masteroppgaveprosjektet mitt. Undersøkelsen handler om ungdom og ruseksperimentering. Arbeidsproblemstillingen min er;

Hvilke erfaringer har ungdom som har eksperimentert mer enn vanlig med illegale rusmidler, men likevel greid seg bra i ettertid?

Jeg ser etter informanter som er interessert i å dele sine erfaringer med eksperimentering av illegale rusmidler. Følgende kriterier må være oppfylt for å delta i undersøkelsen:

1. Har brukt illegale rusmidler i perioden 13-18 år
2. Har brukt rusmidlene ecstasy, kokain og amfetamin
3. Har ikke brukt illegale rusmidler de siste 5 årene
4. Er i dag i arbeid, eller under utdanning

Jeg ønsker å bruke fokusgrupper som er et gruppeintervju hvor deltagerne diskuterer ulike tema knyttet til problemstillingen. Gruppeintervjuet vil bli tatt opp på bånd, men det er ingen andre enn meg og veileder som vil ha tilgang til lydopptakene. Lydopptaket vil bli slettet etter transkriberingen, og det vil ikke bli samlet inn personopplysninger fra deltagerne i fokusgruppene. Jeg har taushetsplikt, og det som blir sagt under intervjuet vil bli anonymisert. For å delta i denne

fokusgruppeundersøkelsen må du også avgi muntlig løfte ovenfor resten av fokusgruppen om at det som blir sagt under gruppeintervjuet blir mellom deltagerne.

Jeg opplyser om at det er frivillig å delta i undersøkelsen, og at det er lov til å trekke seg fra undersøkelsen uten å oppgi grunn hvis noen skulle ønske det.

Med vennlig hilsen Gry Elisabeth Gåsnes

Vedlegg 3

Vedlagt følger kort informasjon om de ulike rusmidlene informantene har eksperimentert med. Informasjonen er satt sammen fra helsedirektoratet sin informasjonsside: Fakta om narkotika: http://www.helsedirektoratet.no/rusmidler/fakta_om_narkotika/

Amfetamin og andre sentralstimulerende stoffer

Amfetamin er et sentralstimulerende stoff. Det finnes flere hundre amfetaminforbindelser og amfetaminlignende stoffer. Amfetamin ble tatt i medisinsk bruk i 1927. Fordi det utvider luftveiene, ble det blant annet brukt til behandling av astma og forkjølelsesykdommer.

Følelsen av økt energi, velvære og manglende tretthet er typisk for amfetaminbruk. Brukeren kan innbille seg å være overlegen, psykisk så vel som fysisk. Større doser kan medføre feber, svetting, hodepine og svimmelhet. Meget store doser kan gi hurtig og uregelmessig puls, kramper, koordinasjonstap og kollaps.

Cannabis

Cannabis er fellesnavnet på hasj, marihuana og cannabisolje. Preparatene stammer fra planten *Cannabis sativa*, eller indisk hamp, en hardfør gressort som trives i subtropisk og tørt klima, men som kan dyrkes nær sagt overalt. I cannabis finnes kjemiske stoffer "cannabinoider" som gir rusvirkning.

Noen opplever gledesfølelse, ikke sjelden i form av «latter-kick» og pratsomhet, med endrede sanseinntrykk av lukt, farge og lyd. Andre får ikke slike rusopplevelser. Noen kjenner mest ubehag med kvalme og svimmelhet.

Ecstasy

Ecstasy er et syntetisk kjemisk stoff, som både er oppkvikkende (sentralstimulerende) og hallusinerende (psykedelisk). Ecstasy omsettes vanligvis som tabletter eller kapsler med farger og karakteristiske symboler som smilemunn og fredstegn under kallenavn E, XTC, ”lovedrug”, knips osv.

Ecstasy kan også gi andre svært alvorlige skader på kroppen, som akutt nyresvikt og livstruende forstyrrelser i blodets sammensetning. Slike alvorlige virkninger er sjeldne, men kan inntreffe selv uten kombinasjon med fysisk aktivitet. De nærmeste dagene etter ecstasybruk vil humøret ofte være dårligere enn normalt, og i noen tilfeller kan det opptre depressive tilstander.

Kokain

Kokain er et sentralstimulerende stoff. Kokainprodukter utvinnes av bladene på buskplanten *Erythroxylon coca*, som dyrkes i de østlige områdene av Andesfjellene, særlig i Bolivia og Peru. Store deler av den illegale kokainframstillingen skjer i Colombia.

Kroniske brukere av kokain kan utvikle irritabilitet, søvnløshet og mistenksomhet, noen ganger også hallusinasjoner og forfølgelsesforestillinger. Vrangforestillingene likner på mange måter dem en finner ved bruk av amfetamin.

LSD og andre hallusinogene stoffer

Hallusinogene stoffer er samlebetegnelsen på en gruppe stoffer som er beslektet med hensyn til farmakologisk virkningsmekanisme. Stoffene har til felles at de påvirker sentralnervesystemet og kan fremkalle sansebedrag, illusjoner og hallusinasjoner, noen ganger også direkte symptomer på sinnssykdom.

Det største faremomentet ved bruk av LSD er såkalt ”bad trips”. Tilstanden kan sammenlignes med å bli bevisst under et mareritt, men uten å være i stand til å våkne og bli kvitt drømmen. Vrangforestillingene og hallusinasjonene kan vedvare over lang tid, og en tror at LSD-bruk i verste fall kan utløse en langvarig kronisk psykose, som ligner paranoid schizofreni.